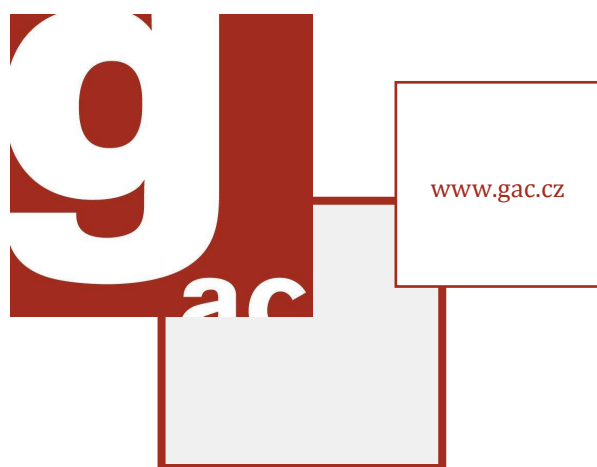


Šluknovsko

**DLOUHODOBÝ MONITORING SITUACE ROMSKÝCH LOKALIT
– ČESKÉ LOKALITY**

Praha, prosinec 2009



Tato výzkumná zpráva vznikla na základě výzkumného projektu „Dlouhodobý monitoring situace romských lokalit – české lokality“ zadaného Úřadem vlády ČR. Realizátorem zakázky byla společnost GAC spol. s r. o.

Ilustrační mapky vytvořila Eva Vaňková na základě mapových podkladů PLANstudia.

OBSAH

1. Obecné charakteristiky regionu	4
2. Romská populace na Šluknovsku – historický vývoj	8
3. Přehled hlavních problémů regionu pohledem občanů	9
4. Přehled sociálně vyloučených lokalit.....	12
Sociálně vyloučené lokality očima obyvatel	13
Česká Kamenice	14
Krásná Lípa.....	15
Rumburk.....	16
Varnsdorf.....	17
Menší obce Šluknovska	20
Jiříkov.....	20
5. Sociálně vyloučené lokality v politice měst	22
6. Bydlení.....	23
Sociální bydlení.....	25
Ubytovny	25
Problémy s neplatičstvím a zadlužení	27
Specifika jednotlivých měst	29
7. Trh práce	34
Nezaměstnanost a volná pracovní místa	34
Romové na trhu práce	39
Aktivní politika zaměstnanosti a veřejná služba	41
8. Vzdělání	45
Předškolní vzdělávání	46
Základní vzdělávání.....	48
Střední vzdělávání	52
Doučování , volnočasové aktivity a nízkoprahová zařízení	53
9. Sociální dávky	54
10. Dostupnost služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením	56
Česká Kamenice	58
Krásná Lípa.....	59
Rumburk.....	61
Varnsdorf.....	63
11. Kriminalita a rizikové formy chování	65
Extremismus a podpora krajně pravicových stran.....	72
Rizikové formy chování.....	74
12. Zdraví.....	77
13. Shrnutí.....	79
14. Doporučení.....	84
Příloha: Grafy – demografie	90

1. Obecné charakteristiky regionu

Šluknovský výběžek je nejseverněji položeným regionem v Čechách, ze všech stran obehnaný Německem. Je to region s jednou z **nejvyšších měr nezaměstnanosti, nejnižším podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva** (2,99 procenta - 2001), oblast **extrémně ateistická** (76,6 procent - 2001), s **vysokou mírou rozvodovosti**.

Někteří místní se o Šluknovsku vyjadřují jako o „*Bohem zapomenutém kraji*“, odkud mladí a vzdělaní lidé utíkají pryč, ať již za prací, či za lepší nabídkou služeb. Mezi dnešní situací Šluknovska a historií tohoto regionu lze najít jasné paralely. Obyvatelstvo bylo jak národnostně, tak kulturně promíchané (kultura česká, saská, lužicko-srbská).

Za Rakouska-Uherska byl tento region **významnou průmyslovou zónou** a procházel výraznou industrializací. Jen ve Varnsdorfu bylo na počátku 20. století na 160 továren a cca 80 procent obyvatel pracovalo v průmyslové výrobě (orientace hlavně textilní). Továrny byly všude, nejen ve větších městech, ale i v přilehlých vesnicích. Za prací se **přestěhovaly stovky nekvalifikovaných lidí**, kteří měli možnost vyučit se až na místě, v továrně. Po **vysídlování** Němců přišla první krize, kdy **továrny byly ničeny**, aby se i tak zabránilo návratu.

Spolu s tímto vývojem začal **upadat i textilní průmysl**, region ztrácel peníze, pocítil **nezaměstnanost** i punc příhraničního města obehnaného dráty proti možným emigrantům. Po Němcích nezbyly jen rozpadající se továrny, které jsou všudypřítomným panoramatem, ale i obrovské prvorepublikové vily v menších vesnicích i větších městech. Ty byly během komunismu využívány jako domy pro tělesně a mentálně postižené. V regionu se nachází velké množství těchto domů, prakticky v každé vesnici.

V nynější době funguje na Šluknovsku jen minimum továren, region se začíná **orientovat více turisticky** a rozvoj směřuje na využití přírodních památek Česko-Saského Švýcarska a blízkosti Spolkové republiky Německo. Tato blízkost a s ní spojené možnosti spolupráce s Německem jsou hodnoceny jako nevyužitá možnost, především v oblasti školství.¹

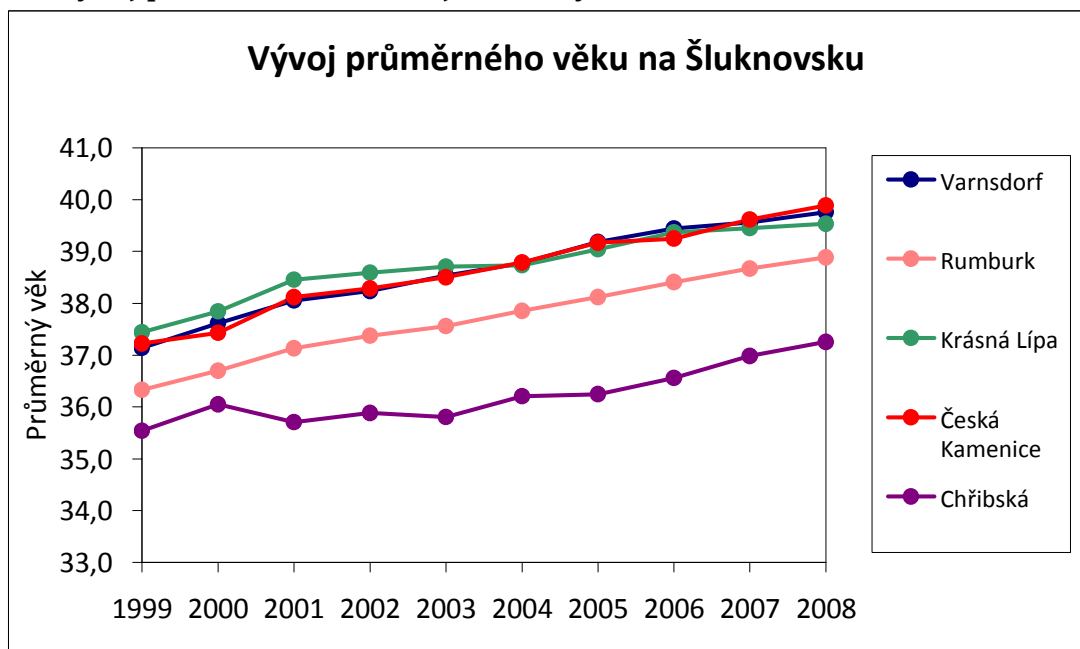
Vzdělanostní struktura Šluknovska, založená na datech získaných v roce 2001,² ukázala, že úroveň vzdělání patří k nejnižším v České republice: třetina obyvatel měla pouze základní

¹ Studie pro rozvoj Šluknovska. Komentář. <http://sprs.sluknovsko.cz/cinnost/komentar.htm>.

² Sčítání lidí, domů a bytů z roku 2001.

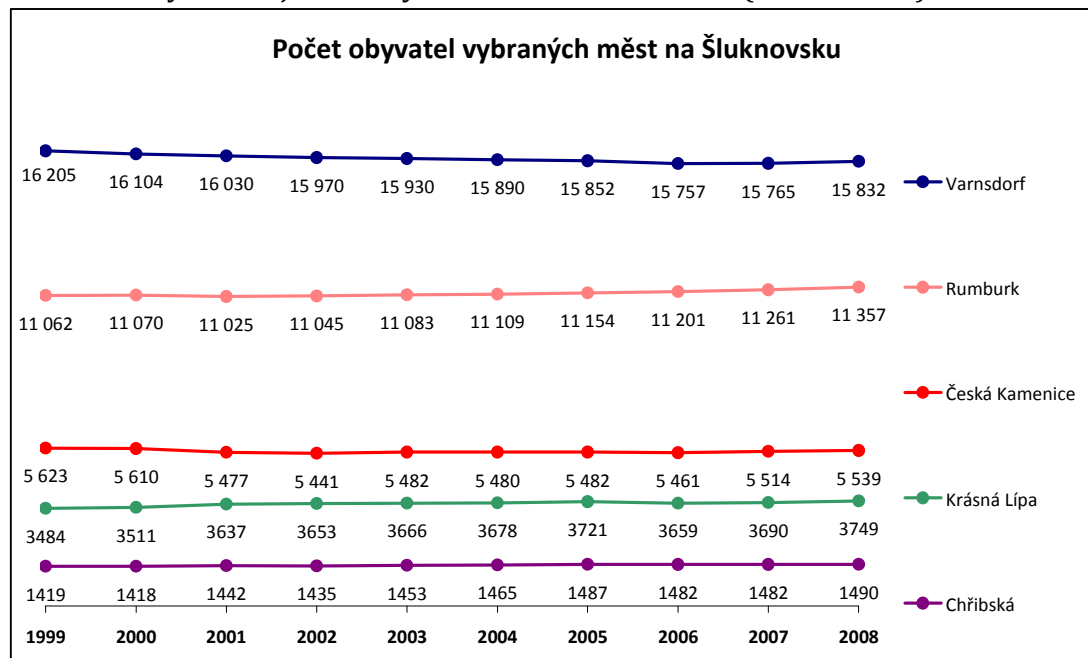
nebo nedokončené základní vzdělání, středoškolské s maturitou a vysokoškolské vzdělání mělo pouze 15-22 procent obyvatelstva zkoumaných měst.

Graf 1: Vývoj průměrného věku v jednotlivých městech Šluknovska



Zdroj: Demografická ročenka měst 1999 až 2008

Graf 2: Počet obyvatel v jednotlivých městech Šluknovska (střední stav)



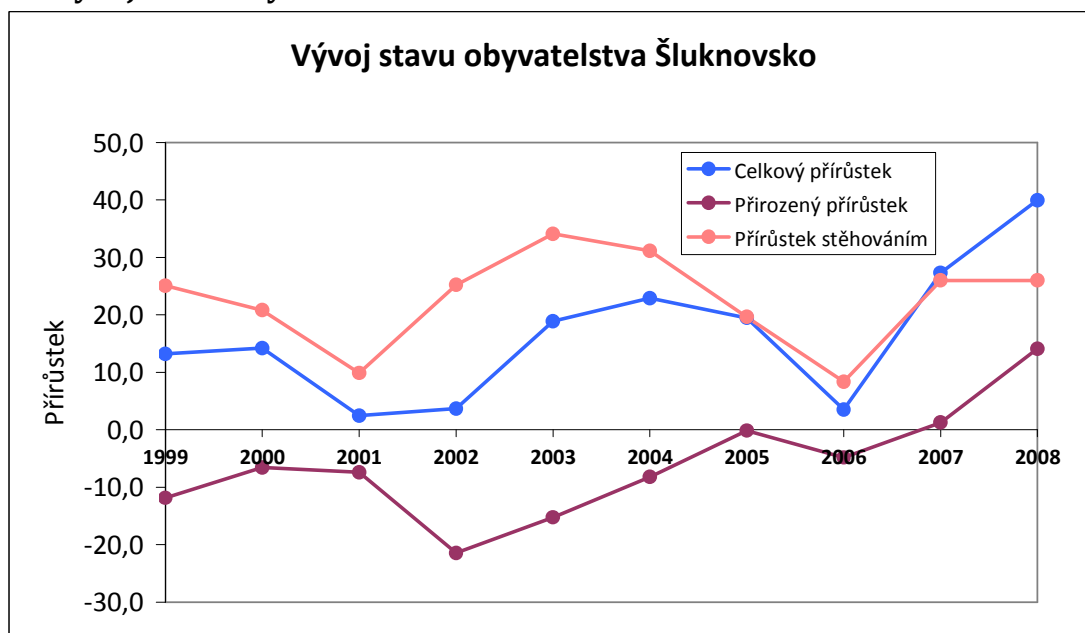
Zdroj: Demografická ročenka měst 1999 až 2008

Počet obyvatel jednotlivých měst, v nichž byly zkoumány sociálně vyloučené lokality, se mezi lety 1998 do roku 2008 s výjimkou měst Česká Kamenice a Varnsdorf zvýšil. Počet obyvatel města Krásná Lípa vzrostl od roku 1999 z počtu 3 412 na 3 768 v roce 2008, počet

obyvatel Rumburku z 11062 na 11357. Počet obyvatel města Česká Kamenice poklesl z 5623 z roku 1999 na 5539 v roce 2008 a ve Varnsdorfu poklesl počet obyvatel ve sledovaných letech z 16025 na 15832. Přesto podle údajů Demografické ročenky z let 1999 až 2008 celkový počet obyvatel Šluknovska vzrostl.

Ve srovnání s daty popisujícími stav obyvatelstva v České republice je patrné, že přírůstek obyvatelstva na Šluknovsku je výrazně vyšší, než je celorepublikový průměr. **Přirozený přírůstek** na Šluknovsku za rok 2008 činil 14,1, zatímco v České republice se pohyboval na úrovni 1,4. Přírůstek stěhováním na Šluknovsku za rok 2008 činil 26,0, zatímco v České republice to bylo pouze 16,9. Celkový přírůstek na Šluknovsku za rok 2008 byl 40,0 ve srovnání s 8,3 za celou Českou republiku.

Graf 3: Vývoj stavu obyvatelstva obcí Šluknovska



Zdroj: Demografická ročenka měst 1999 až 2008

Nejvýraznějších změn v podobě poklesu doznal počet obyvatelstva na Šluknovsku mezi lety 2001 a 2002 a následně mezi lety 2006 a 2007. Zatímco přírůstek stěhováním své vrcholy i propady udržoval mezi sledovanými lety na relativně stálé úrovni, přirozený přírůstek vykazuje postupné vzrůstající tendence. Tento vývoj odporuje rozšířeným tvrzením a přesvědčením o úbytku obyvatel této oblasti vystěhováváním, protože právě díky výraznému pozitivnímu přírůstku stěhováním a vzrůstajícímu přirozenému přírůstku je možné na základě uvedených dat pozorovat jev opačný.

V souladu s trendem patrným nejen v České republice, ale ve většině tzv. rozvinutých zemí, je možné i v regionu Šluknovsko sledovat **stárnutí populace**, které je mimo jiné dáno

již zmíněným vystěhováváním mladých lidí za studiem a prací do větších měst. Průměrný věk na Šluknovsku se mezi lety 1999 a 2008 zvýšil o 2,27 roku: nejvíce zestárla obyvatelstvo měst Krásná Lípa a Varnsdorf (o 2,7 let), nejméně obyvatelstvo Chřibské (o 1,8 roku).

Tento trend lze pozorovat i na změně věkové struktury obyvatel jednotlivých měst ve Šluknovsku v podobě **nárůstu počtu osob v ekonomicky aktivním věku**, tj. mezi 15 a 65 lety, **a ve věkové skupině starší 65 let**, zatímco podíl osob mladších 15 let ve zkoumaných městech s výjimkou Jiříkova poklesl³.

Míra rozvodovosti za rok 2008 byla na úrovni 3,0 rozvodů na 1000 obyvatel. V České Kamenici a Krásné Lípě byla míra rozvodovosti nižší, a to 2,2, resp. 2,1 rozvodů na 1000 obyvatel. Na druhé straně v Rumburku byla v roce 2008 míra rozvodovosti vyšší, než byl celorepublikový průměr, a to 5,1 (98,3 rozvodů na 100 uzavřených sňatků v roce 2008), ve Varnsdorfu 3,5 rozvodů na 1000 obyvatel. Právě míra rozvodovosti v Rumburku byla na svém dosavadním vrcholu vzrůstajícího trendu od roku 2006.

Na datech porodnosti v České Kamenici je možné vysledovat trend **zvyšujícího se počtu dětí narozených mimo manželství**: v roce 2008 takto přišlo na svět se 51,6 ze sta. Počet živě narozených dětí v roce 2008 dosáhl čísla 64; nejčastější věk rodičů matek se posunul z věkové skupiny 25-29 let do starší věkové skupiny 30-34 let. Česká Kamenice **převyšuje republikový průměr v míře umělých přerušení těhotenství** (35,4 v roce 2008 ve srovnání s 21,5 uměle přerušeny těhotenstvími na 100 narozených dětí). Přesto je tato míra nižší ve srovnání s předchozím vývojem do roku 2003, kdy míra potratovosti vzrostla až na 73,3 potraty na 100 narozených dětí.

Míra porodnosti v Krásné Lípě se od roku 2005 **mírně zvyšuje**, v roce 2008 se jednalo o 17,1 narozených dětí na 1000 obyvatel. **Věk matek**, stejně jako **počet dětí narozených mimo manželství**, v souladu se současným trendem **vzrostl** i v Krásné Lípě. V roce 2008 byla **míra umělých přerušení těhotenství** v Krásné Lípě o 4,3 **pod republikovým průměrem** a v posledních letech, s výjimkou roku 2006, kdy dosáhla úrovně 46,2 potratů na 100 narozených, **vykazuje klesající tendenci**.

Míra porodnosti se ve městě Rumburk **zvyšuje od roku 2001**, kdy bylo 8,8 živě narozených na 1000 obyvatel, na 12,7 v roce 2008, což je o 1,2 výše, než činila míra porodnosti za celou ČR. **Míra potratovosti** ve spojitosti s výše zmíněným nárůstem obyvatelstva v Rumburku od roku 2004 **klesla** na 29,2 umělých přerušení těhotenství na 100

³ Grafy za jednotlivá města viz příloha č. 2.

živě narozených, což je ve srovnání s republikovou mírou na úrovni 21,5 umělých přerušení těhotenství na 100 narozených relativně vysoká míra. Počet dětí narozených mimo manželství v roce 2008 zaznamenal v Rumburku výrazný nárůst: v roce 2008 se mimo manželství narodilo 71,9 ze sta dětí, zatímco v roce 2007 se jich takto narodilo 65,3 a o rok dříve 50,0.

V roce 2008 se ve Varnsdorfu narodilo 170 dětí, což odpovídá **míře porodnosti 10,7** živě narozených na 1000 obyvatel. Z tohoto počtu se narodilo **47,6 procent dětí mimo manželství. Počet umělých přerušení těhotenství i přes svou klesající tendenci** od roku 2002 vykazuje **poměrně vysokou úroveň** ve srovnání s republikovým průměrem: v roce 2008 31,0 umělých přerušení těhotenství na 100 narozených ve Varnsdorfu ve srovnání s 21,5 za celou Českou republiku. Region Mostecká v rámci celé republiky charakterizuje **relativně nižší rodinná stabilita**.

2. Romská populace na Šluknovsku – historický vývoj

Příchod skupin Romů na Šluknovsko se váže na proces osídlování příhraničí s cílem najít nový domov nebo se obohatit na majetku Němců, který zde zůstal. Podle slov Pavelčíkové (2004): „V následujících měsících se k nim přidaly poměrně početné skupiny usedlých slovenských romských rodin, které hledaly buď spontánně, nebo i na základě náborových akcí podnikatelů, resp. v souvislosti s celostátním příkazem o pracovní povinnosti v českých zemích pracovní příležitosti.“⁴ S tímto příchodem kočujících Romů je spjat i jejich „odchyt“, nucené „zcivilizovávání“ a zabydlování v domech po odsunutých občanech.

V roce 1968 žilo v okrese Děčín celkem 2278 Romů. Ve Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1991 se v tomto severočeském okrese přihlásilo k romské národnosti celkem 1095 obyvatel. O deset let později zaškrtno stejnou národnost na sčítacím lístku 376 dotazovaných – mimo jiné 22 v Rumburku, 18 ve Varnsdorfu, stejný počet i v České Kamenici, pět v Krásné Lípě; v Chřibské, Rybníšti a Jiřetíně pod Jedlovou se nikdo takový nenašel.

Podle zprávy „Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti“ z roku 2006⁵ bylo na Šluknovsku identifikováno 12 sociálně vyloučených či sociálním vyloučením ohrožených lokalit – tři ve Šluknově, čtyři

⁴ PAVELČÍKOVÁ, Nina: Romové v českých zemích v letech 1945–1989. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 12. S. 13-14. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. 184 s.

⁵ GAC (2006): Analýza sociálně vyloučených romských lokalit. Praha: MPSV.

v Jiřikově, tři ve Varnsdorfu, jedna v Krásné Lípě a jedna v Česká Kamenici. Odhadem v nich žilo mezi 379 až 625 obyvateli.

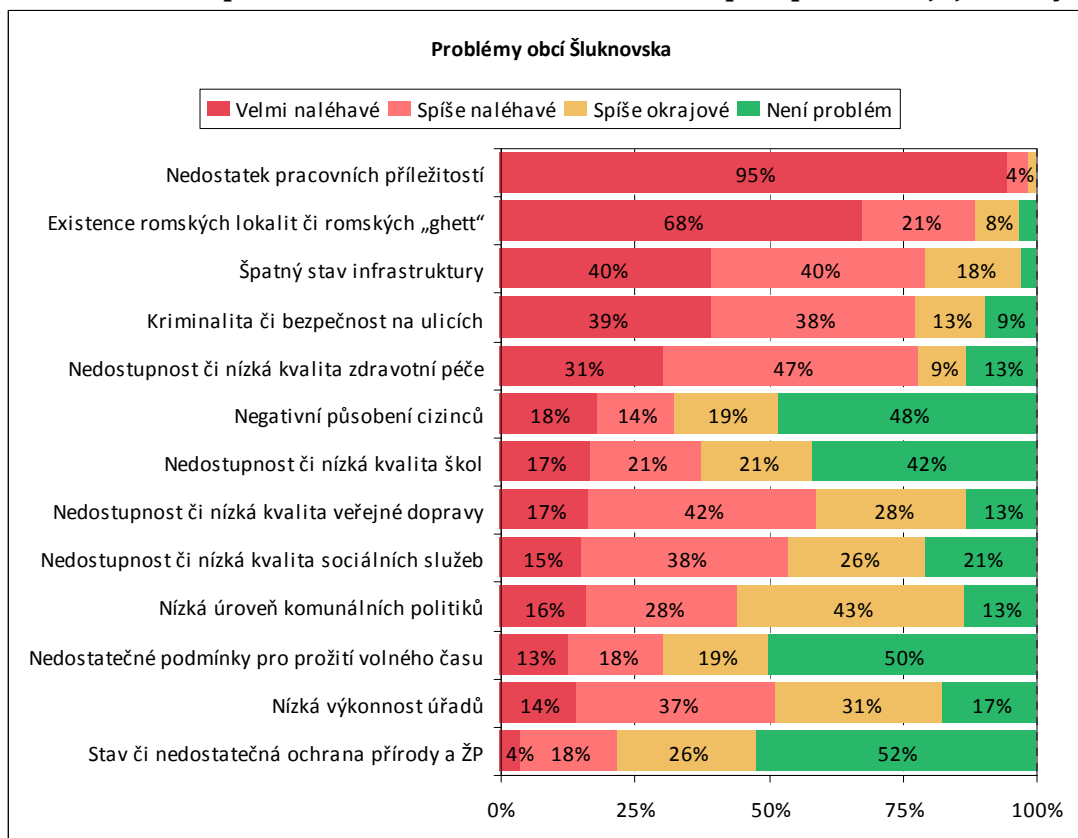
V rámci dlouhodobého monitoringu romských sociálně vyloučených českých lokalit z roku 2009 byly zkoumána města, která participují na práci místního lokálního partnerství Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách: Česká Kamenice, Krásná Lípa, Rumburk a Varnsdorf a v menší míře i obce Rybníště, Jiřetín pod Jedlovou a Chřibská. Vzhledem k provázanosti celého regionu bylo v omezené míře přidáno i další město se sociálně vyloučenými lokalitami, Jiřikov, které v době výzkumu nebylo členem lokálního partnerství a stane se jím až v březnu 2010.

3. Přehled hlavních problémů regionu pohledem občanů⁶

Region Šluknovsko je podle odpovědí oslovených v současné době nejvíce sužován **nedostatkem pracovních příležitostí** (99 procent odpovědí), dále – v mnohem menší míře naléhavosti – **existencí sociálně vyloučených romských lokalit** (89 procent), **špatným stavem infrastruktury** (80 procent) a také **kriminalitou a malou bezpečností na ulicích** (77 procent).

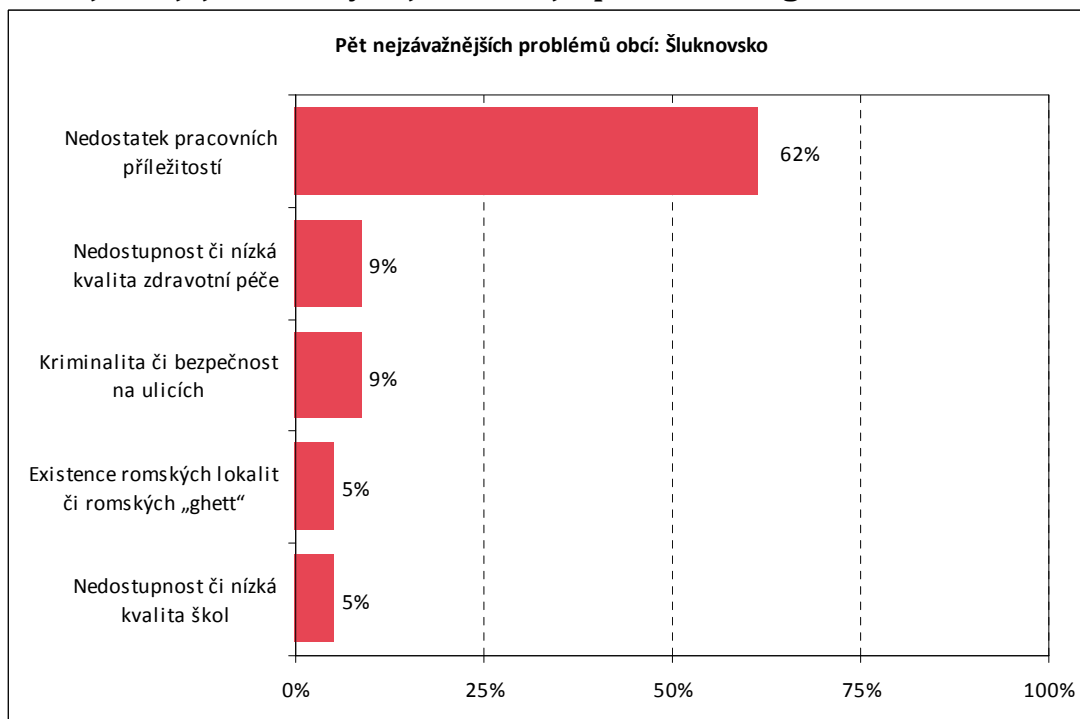
⁶ Data vychází z výzkumu, kterého se zúčastnilo na Šluknovsku celkem 78 respondentů. Výběr respondentů ve sledovaných lokalitách byl proveden kvótně podle pohlaví, věku a vzdělání. Data sebrala společnost Factum Invenio.

Graf 4: Naléhavost problémů v obcích na Šluknovsku perspektivou jejich obyvatel



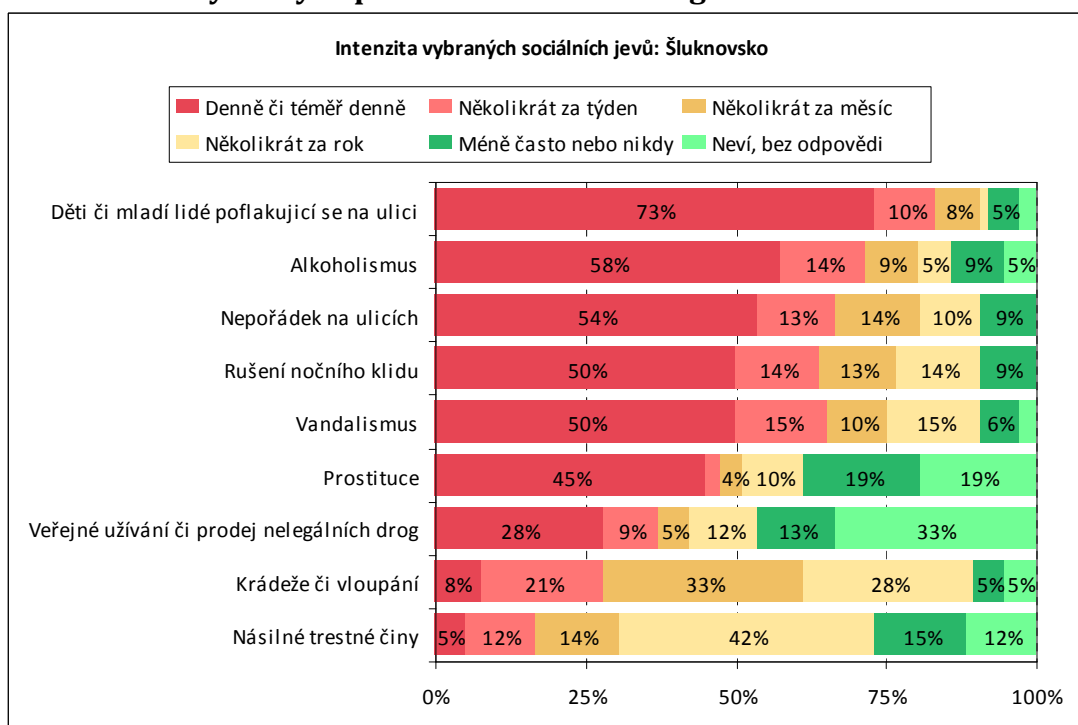
Existence romských vyloučených lokalit je tedy vnímána jako jeden z **nejnaléhavějších problémů sužujících region**. Nicméně můžeme usuzovat, že zde je problém vnímán **trochu méně silně než v ostatních sledovaných regionech**, jelikož když měli dotázaní obyvatelé regionu uvést, který problém považují za nejzásadnější, uvedlo jej pouze pět procent dotázaných, což je ze sledovaných regionů nejméně. Pro většinu z dotázaných (62 procent) nejnaléhavější problém regionu představuje nedostatek pracovních příležitostí. S velkým odstupem jej následuje nedostupnost a nízká kvalita zdravotní péče a kriminalita na ulicích (oboje po devíti procentech).

Graf 5: Nejčastěji jmenovaný nejnaléhavější problém v regionu Šluknovsko



Ve svém bezprostředním okolí se ze sledovaných jevů obyvatelé šluknovského regionu podle svých slov nejčastěji setkávají s **potulujícími se dětmi** (83 procent uvedlo, že několikrát za týden, z toho 73 procent ze všech respondentů téměř denně), **alkoholismem** (72 procent se z jeho projevy setkává několikrát do týdne), **nepořádkem na ulicích** (67 procent vidí jeho stopy několikrát do týdne), **rušením nočního klidu a vandalismem** (obojí 50 procent se s těmito projevy setkává téměř denně). Ve srovnání s ostatními zkoumanými lokalitami se zde lidé mnohem častěji setkávají s **užíváním či prodejem drog** (37 procent několikrát za týden), oproti většině regionů (s výjimkou Chebu) také častěji uvádí, že se v jejich okolí odehrává **prostituce** (48 procent několikrát za týden).

Graf 6: Intenzita vybraných problémů v obcích v regionu Šluknovsko.



4. Přehled sociálně vyloučených lokalit

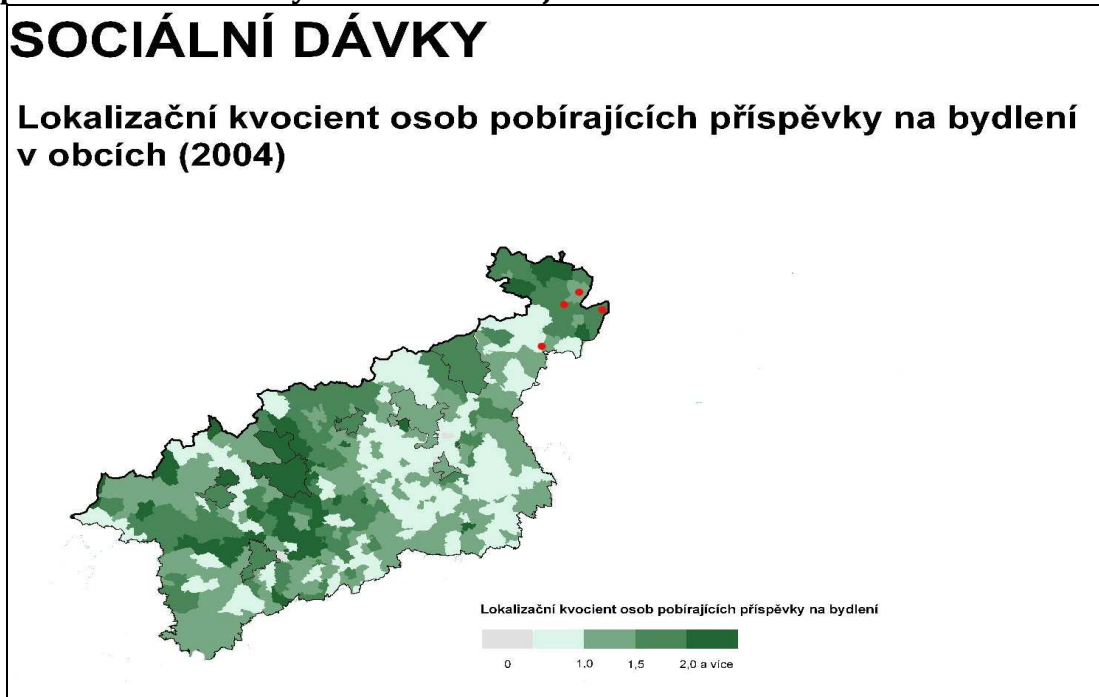
Sociálně vyloučené lokality ve městech Šluknovského výběžku mají své specifikum v **prostorové blízkosti majoritnímu obyvatelstvu** a v tom, že se ostatní obyvatelstvo potýká se **stejnými problémy** jako obyvatelé sociálně vyloučených lokalit: **dlouhodobá nezaměstnanost** (celkově nad deset procent), **příjem tvořený především ze sociálních dávek**, převažující **nízké vzdělání** a **nízký zájem ze strany rodičů o vzdělání dětí** či **špatná bytová situace**.

Dalším problémem regionu je, mimo jiné, migrace „problémových“ rodin z jiných částí republiky či ze Slovenska, která byla již zdokumentována Agenturou pro sociální začleňování v romských lokalitách.⁷ Tato migrace probíhá buď dobrovolně z důvodu levného nákupu nemovitostí nebo „návštěvy“ rodiny, či nedobrovolně přestěhováním z jiných míst nebo měst České republiky iniciované novým majitelem původního lukrativnějšího bytu nebo domu. Podle vedoucího úřadu práce v Rumburku se část nově příchozích **stěhuje účelově tzv. za „nepraci“** (malá pravděpodobnost, že je zde zaměstnají), protože obyvatel regionu navzdory nedostatku pracovních míst stále přibývá.

⁷ Šluknovsko. Agentura pro sociální začleňování. <http://www.socialni-zaclenovani.cz/sluknovsko>.

Vysokou nezaměstnanost a vysoký kvocient osob závislých na sociálních dávkách dokládá i následující mapka, kde je vyznačena intenzita pobírání sociálních dávek na příkladu příspěvku na bydlení. Jak je vidět, míra tohoto ukazatele je skutečně na Šluknovsku i v kontextu Ústeckého kraje, kde je míra lidí pobírající dávky obecně vyšší, nadprůměrná.

Mapka 1: Sociální dávky v Ústeckém kraji



Zdroj: Segregace v České republice: stav, vývoj, příčiny a důsledky, prevence a náprava

Sociálně vyloučené lokality očima obyvatel

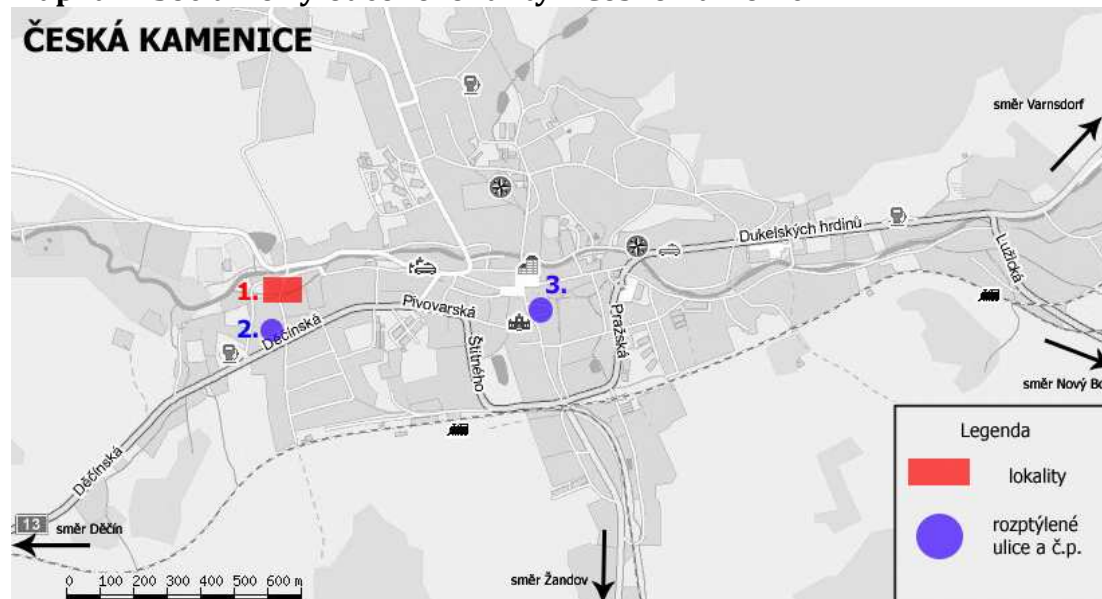
Zkoumaná města Šluknovska jsou podle průměrných odhadů obývána přibližně 2540 až 3800 Romy a Romkami. Naprostá většina dotázaných se domnívá, že podíl „slušných“ Romů činí méně než pětinu. Co se týká osobních zkušeností s Romy, většina dotázaných (63 procent) uvedla, že sice některé zná od vidění, ale nezdraví se s nimi, zhruba pětina se s nimi zná a zdraví.

Nově příchozí Romové jsou vnímáni jako **problematictější**, protože se „starousedlíky“ místní majoritní obyvatelé vyrůstali a znají se z dob povinné školní docházky či z práce, zatímco nově příchozí jsou často nezaměstnaní a pracovat nechtějí, což vytváří pro jejich děti špatný vzor, je jím přičítána drobná kriminalita,⁸ komunikace s nimi je hodnocena jako obtížnější.

⁸ Autor. zkratka gdo (2008): Rumburské noviny, http://www.rumburk.cz/user_data/rn/index.php?page=clanek&id_clanku=2471&id_rubrika=126

Česká Kamenice

Mapka 2: Sociálně vyloučené lokality v České Kamenici



Legenda:

Lokality:

- 1 Dolní ulice – lokalita U Benaru

Rozptýlené ulice:

- 2 Děčínská ulice
3 Jakubské náměstí

Celkový počet Romů v České Kamenici se pohybuje okolo přibližně 390 až 440 z celkového počtu 5539 obyvatel,⁹ problém s evidencí je zapříčiněn nehlášenými nově přichozími mladými lidmi ze Slovenska nebo okolních vesnic. Část romského obyvatelstva obývá rodinné domky v osobním vlastnictví (nejdou tedy v nájemním poměru) a netvoří kompaktní sídelní útvar.

Lokality v České Kamenici se nacházejí pěšky maximálně 5-10 minut od centra města, resp. náměstí. Jen u jedné z lokalit se v době terénního šetření nacházel u domu nepořádek a kontejner plný odpadků, jinak se domy na první pohled od ostatních domů ve městě neodlišovaly, a znaky, které by mohly na lokalitu odkazovat, se objevovaly později. Sociálně vyloučené lokality v České Kamenici nejsou izolované, zmíněný dům s kontejnerem na zahradě leží u hlavní silnice na Děčín, nedaleko sídliště. Cesta kolem něj funguje jako zkratka

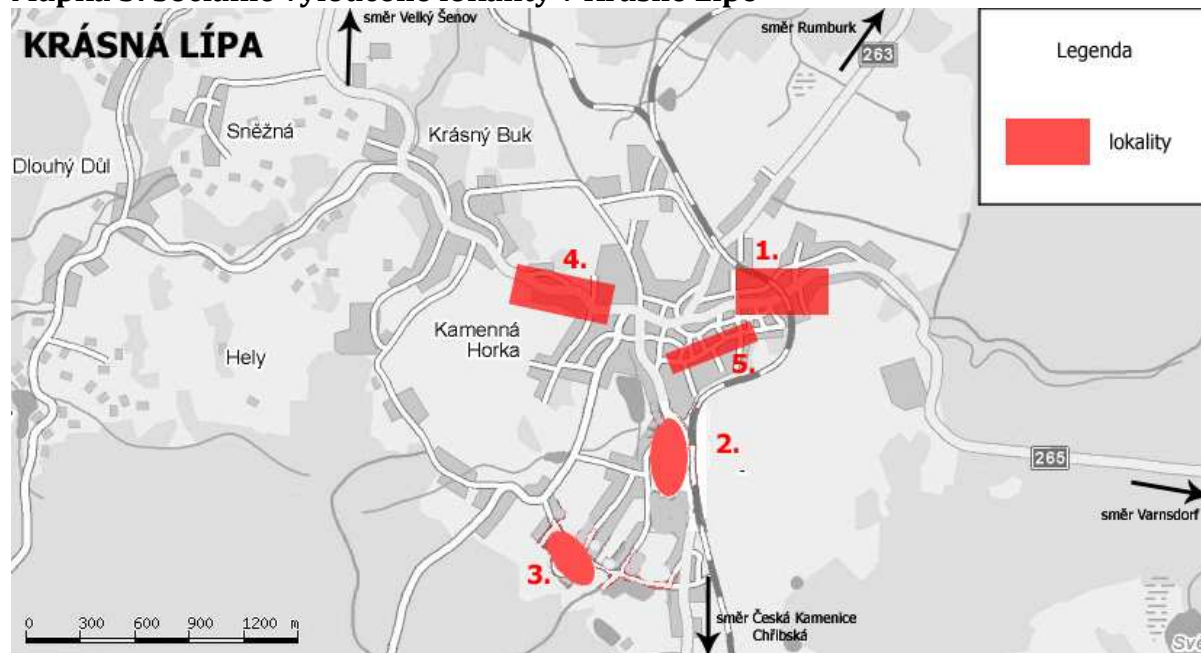
⁹ Což představuje sedm až osm procent středního stavu v roce 2008.

do další části města. Kolem lokality (Bronx) u bývalé továrny Benar procházejí místní obyvatelé zcela běžně, leží v bezprostřední blízkosti vilové čtvrti.

Domy se na první pohled neodlišují od jiných domů na okraji města, na některých jsou znatelné nedávné opravy. Na dvorech nebo zahradách často stojí staré gauče, mnoho židlí, stůl s hrníčky na kávu, rozvěšené prádlo na šňůrách mezi stromy, vyskládaná prkna. Ráno jsou dvory i okolí domů prázdné, jedině v lokalitě u Benaru vycházejí obyvatelé ven na ulici a „zaberou“ ji. Ačkoliv je v okolí lokalit v průběhu dne pusto, téměř všichni Romové se pohybují na náměstí České Kamenice nebo v restaurantu v jedné z bočních ulic, který je považován za víceméně romský.

Krásná Lípa

Mapka 3: Sociálně vyloučené lokality v Krásné Lípě



Legenda:

Lokality:

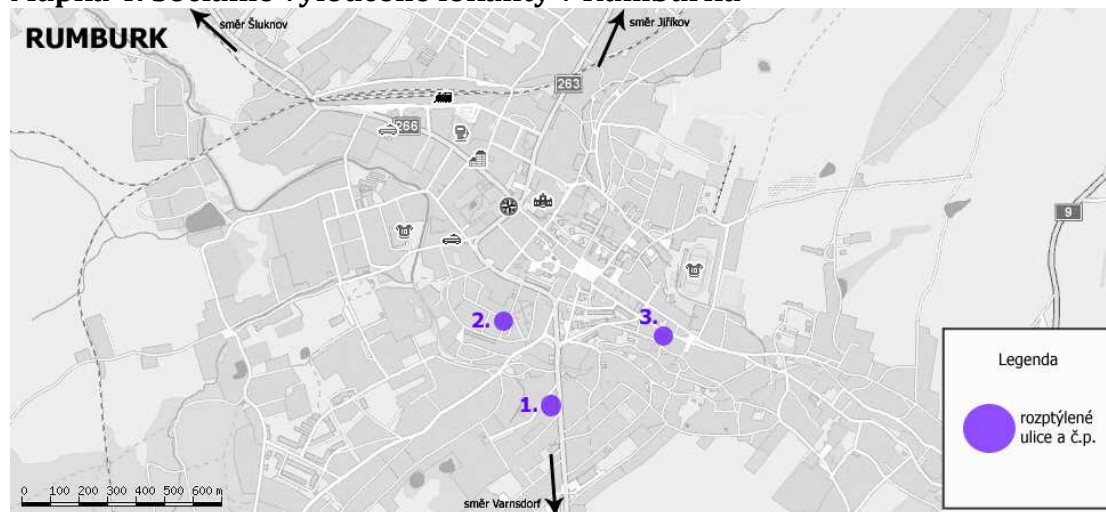
- 1 Varnsdorfská ulice
- 2 Pražská ulice
- 3 ulice Elišky Krásnohorské
- 4 Kyjovská ulice
- 5 Frindova ulice

V současné době žije v Krásné Lípě asi 460 Romů¹⁰ sídlících v největších koncentracích na ulicích Varnsdorfská, Pražská, Elišky Krásnohorské, Kyjovská, Frindova. Domy obývané Romy jsou ve městě rozmístěny paprskovitě mezi domy obývanými majoritní společností. Byty ve městě patří městu i soukromým vlastníkům, zběžným pohledem jsou domy na výše jmenovaných ulicích většinou oprýskané, uvnitř poškozené, někdy mají rozbitá okna. Obecní byty jsou obývány nejčastěji třemi členy. **V bytech obývaných Romy v některých případech žije i sedm či osm lidí.** V přeplněných bytech, které jsou obývány dlužníky, bydlí často tři generace, přičemž celou rodinu živí pouze prostřední generace. V obecních bytech dochází často k ničení obecního majetku, zejména drobných věcí (například krádeže klik u dveří). Z výše uvedených ulic je jednotlivými aktéry vnímána jako nejproblematictější ulice Varnsdorfská, zejména jeden dům patřící konkrétní rodině; ta je místními aktéry popisována jako „nepřizpůsobivá a působící problémy“.

Místní Romové jsou ve valné většině starousedlíci sídlící ve městě již od konce druhé světové války a ve většině případů se jedná o příslušníky tří velkých a přibližně sedmi malých rozvětvených rodin. Za posledních osm let se podle starosty do města přistěhovalo větší množství nových romských rodin, s nimiž je obtížnější komunikace než se starousedlíky; kvůli problémům s nově přistěhovalými podle jeho názoru mezi obyvateli města vzrůstá negativní nálada vůči Romům jako celku.

Rumburk

Mapka 4: Sociálně vyloučené lokality v Rumburku



Legenda:

¹⁰ Z celkového počtu 460 zdejších Romů je ve věku od šedesáti pěti let výše jen asi osm nebo devět lidí, dětí do patnácti let odhadem 250.

Rozptýlené ulice:

- 1 Pražská ulice
- 2 Šmelivského ulice
- 3 Palackého ulice

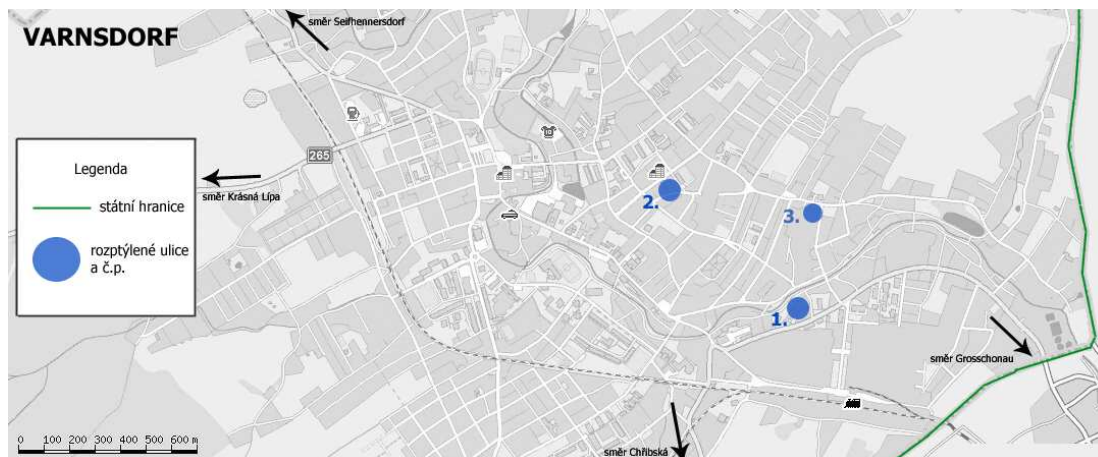
Lokalit bylo ve městě Rumburk označeno minimum, neboť Romové označovaní za problematické se neustále stěhují. Terénní pracovníci obvykle trvá několik dnů, než zjistí, kde rodina nově bydlí. **Odhady celkového počtu Romů a Romek žijících ve městě jsou podle samotných respondentů nepříliš přesné a pohybují se v rozmezí 500-600 osob.** Tzv. „stálejší lokality“ mají podobu domů v poměrně dobrém stavu. Pouze dům u parku v ulici Šmelivského působí i zvenku neupraveně, hraje hlasitá hudba, dvorek je zanesený starým železem, kárkami a na udupané hlíně stojí několik židlí. Všechny domy jsou začleněné mezi další domy, poměrně blízko centra (Palackého) a s dobrou dostupností všech služeb. U hlavní silnice na Prahu (ulice Pražská) by se dalo o určité izolaci uvažovat, ačkoliv i zde je dům obklopen sousedy.

Pokud bychom měli lokalizovat **příjemce příspěvku na živobytí** (celkem šlo v lednu 2009 o 149 osob) nejvíce jich podle odboru sociálních věcí a zdravotnictví je na Třídě 9. května (16), SNP (12), Vojtěcha Koláře (10), Palackého (9), Vrchlického (7) či Pražská (6). Naprostou většinu žadatelů o dávky hmotné nouze tvoří nezaměstnaní, kteří jsou v evidenci úřadu práce (dvě třetiny žadatelů). Rodiny s dětmi tvoří zhruba jednu třetinu příjemců z celkového počtu příjemců. Zbytek tvoří jednotlivci a rodiny bez dětí. Převážnou část v kategorii rodiny s dětmi představují neúplné rodiny. Úplné rodiny tvoří relativně malý podíl příjemců dávek sociální pomoci a to pouze v případě, že se zde vyskytuje nezaměstnanost.¹¹

Varnsdorf

Mapka 5: Sociálně vyloučené lokality ve Varnsdorfu

¹¹ Koncepce prevence sociálního vyloučení pro území města Rumburk z 16.2.2009.



Legenda:

Rozptýlené ulice:

- 1 Městská ubytovna – ulice Lounská
- 2 Městská ubytovna – ulice T.G. Masaryka
- 3 Soukromá ubytovna – ulice Dělnická

Ve městě Varnsdorf podle odhadu aktérů žije přibližně 500 lidí označitelných za Romy. Romové ve Varnsdorfu se dají rozdělit na tři skupiny podle délky pobytu ve městě. První skupinu tvoří Romové, kteří se zde narodili, druhá skupina se narodila jinde, ale žijí ve Varnsdorfu delší dobu, a třetí skupinu tvoří Romové, kteří se přestěhovávají v poslední době, zejména z velkých českých měst. S touto třetí skupinou je podle respondentů z městského úřadu nesnadné jednání, jsou označováni jako „nepřizpůsobiví“ a obyvatelé si stěžují na jejich agresivitu (skupinky mladých Romů, kteří napadají ostatní obyvatele města, pocházejí údajně převážně z nově přistěhovaných).

Ve Varnsdorfu žijí Romové zejména ve třech lokalitách, jimiž jsou dvě městské a jedna soukromá ubytovna. Městské ubytovny se nacházejí v ulicích Lounská a T. G. Masaryka, soukromá ubytovna v ulici Dělnická v místě bývalého hotelu „Sport“. **V těchto ubytovnách žije odhadem 70 procent osob považovaných za Romy.**

Ubytovny existují ve městě od roku 2001, kdy město zmenšovalo bytový fond okrajových částí města, kde bydleli Romové, kteří se museli vystěhovat. Z tohoto důvodu vznikla potřeba městských ubytoven. Sousedé v okolí domů obývaných Romy si stěžovali na nepořádek, drobnou kriminalitu a prostituci, nazývali romské domy „domy hrůzy“. Po stavbě ubytoven se tyto problémy přesunuly na jejich půdu.

V obou městských ubytovnách žije dohromady 153 obyvatel, v soukromé ubytovně „Sport“ odhadem 100 lidí. V současnosti vlivem rostoucího počtu privatizovaných domů dochází k sestěhovávání Romů do dvou panelových domů, kde se začíná rýsovat problém v sousedských vztazích s majoritním obyvatelstvem.

Ve městě podle slov pracovníka sociálního odboru působí jedna firma, která ve velkém vykupuje domy na lukrativních pozemcích ve velkých městech. Tato firma se snaží vystěhovat stávající nájemníky svých lukrativních pozemků, k čemuž využívá pozemky koupené ve Varnsdorfu, kde proto hrozí příliv přistěhovaných Romů z ostatních měst. V současnosti proto městský úřad řeší obavy obyvatel města z přílivu Romů z Brna do nově zrekonstruované ubytovny „Panorama“, kterou má ve vlastnictví firma Lumines Temple nemovitosti s.r.o. Tato obava byla ale dementována, jak dotazem v samotném Brně, tak prohlášením Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách, která ústy Davida Oplatka ubezpečila město Varnsdorf, že „domy (v Brně, ze kterých se měli obyvatelé stěhovat – pozn. autorů) byly před rekonstrukcí prázdné, neobývané. Rekonstrukce obou domů běží již od roku 2007 a nyní je před ukončením. Byty jsou připraveny k prodeji a jsou již inzerovány. Během rekonstrukce nedošlo k žádnému vystěhovávání, protože oba domy byly dlouhodobě prázdné“.¹²

Ubytovna T.G.M.

Jedná se o větší z obou ubytoven, žije zde zhruba 90 obyvatel; v jejich prostorech se současně nachází sídlo Centra sociálních služeb, kanceláře pracovníků v sociálních službách a nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Stížnosti obyvatel Varnsdorfu na obyvatele ubytovny se týkají zejména nepořádku kolem domu a hlučnosti.

Ubytovna je umístěna v klidné ulici naproti městskému úřadu a patří k ní oplocený travnatý pozemek, kde obyvatelé tráví za hezkého počasí většinu času. V blízkosti ubytovny (asi pět minut chůze) je umístěna speciální škola, klub pro děti, mateřská škola a pošta. V dosahu pěti minut je také herna a další dvě jsou v okruhu deseti minut chůze.

Na ubytovnách probíhají pravidelné kontroly, některé pokoje jsou ve výborném stavu, některé mají jen minimální vybavení. Pokoje jsou určeny pro dva lidi, vícečetné rodiny si zabírají prázdný pokoj. V průběhu ubytování se rodiny rozrůstají, ale nedostatek prostor aktuálně není, ačkoli výhledově hrozí.

Ubytovna Lounská

¹² <http://www.varnsdorf.cz/showdoc.do?docid=4181>

V ubytovně žije přibližně 60 obyvatel. Na první pohled působí upraveněji a také jednotliví aktéři se shodují, že je méně problémová než ubytovna na T.G.M. Ubytovna se nachází v ulici uzavřené nábřežím. V blízkosti je supermarket, škola a školka. Z ubytovny na Lounské se také několika rodinám podařilo nastěhovat se do běžných bytů.

Ubytovna „Sport“

Tato ubytovna je v rukou romského majitele, který ale sám v jejích prostorách nežije. Počet zdejších obyvatel se pohybuje okolo stovky, ale nikdo si odhadem není jistý. Ubytovna se nachází v okolí, které samo o sobě vypadá neupraveně a omšele: okolní domy jsou neudržované, stejně jako místní komunikace. Vchod do ubytovny ústí přímo na ulici, po které přejíždějí auta, a u silnice si hrají děti. K ubytovně patří i dvůr, na kterém se obyvatelé ubytovny často shromažďují. Přes silnici lze dojít do herny, ve vzdálenosti pěti minut se nachází mateřská škola, deset minut supermarket.

Dům má oprýskané zdivo, vytlučená okna a obyvatelé udávají, že uvnitř žijí ve špatných hygienických podmínkách, neboť teplá voda teče pouze jednou až dvakrát týdně a v pokojích běhají potkani a švábi. Prostory jsou malé, dům celkově ve špatném stavu. K tomu je nutné připočítat, že komunikace mezi nimi a majitelem je na špatné úrovni.

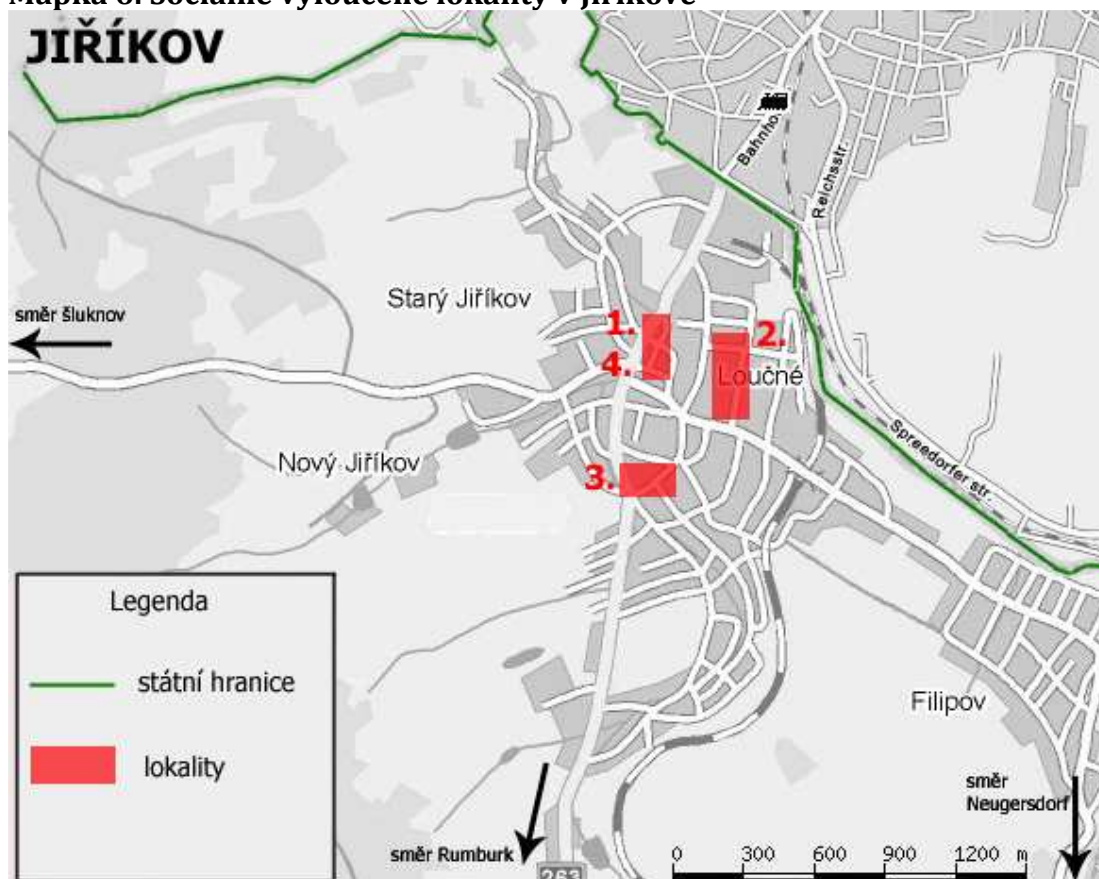
Menší obce Šluknovska

V menších obcích Šluknovska – Rybništi, Chříbské či Jiřetíně pod Jedlovou – tvoří romské obyvatelstvo přibližně desetinu tamních obyvatel. Problémy jsou spojovány s konkrétními rodinami, náleží mezi ně nepořádek kolem domů. Situace je zde – ve větší míře než ve větších obcích – ovlivňována každou sebemenší proměnou trhu práce; například v Rybništi zaměstnanost před rokem 1989 zabezpečovala pila, kde nalezlo uplatnění i třicet Romů.

Jiříkov

Krom měst a obcí, které působí v lokálním partnerství, jsme do výzkumu vzhledem k provázanosti zařadili navíc i Jiříkov (který byl uveden i v Mapě sociálně vyloučených lokalit z roku 2006), který se stanem členem lokálního partnerství až v březnu 2010. **Podle odhadů tvoří přibližně jednu desetinu obyvatel města Romky a Romové, což v absolutních číslech odpovídá přibližně 400 osobám.** Ovšem další odhady vysoce přesahují toto číslo a hovoří až o 1000 Romů žijících na území obce. **Při vytváření odhadů totiž podobně jako v ostatních zkoumaných městech hraje velkou roli, že mnoho Romů není ve městě hlášeno a svá trvalá bydliště oficiálně mají v jiných městech.**

Mapka 6: Sociálně vyloučené lokality v Jiříkově

**Legenda:****Lokality:**

- 1 Tylova ulice
- 2 Březinova ulice
- 3 Moskevská ulice
- 4 Tylova ulice

Lokality v Jiříkově jsou rozpoznatelnější než v ostatních uvedených městech. Domy jsou téměř vybydlené, neopravované a zjevně přeplněné. Při hezkém počasí pobíhá po dvorku či zahradě velký počet dětí, okna domů jsou dokořán a Romové před domy posedávají. Vzhledem k okolní zástavbě, která je v bezprostřední blízkosti, vypadají lokality kontrastně. Kromě lokality „zámek“¹³ nejsou izolované, jedna ze sociálně vyloučených lokalit se nachází v blízkosti náměstí, další 5-10 minut chůze od centra.

Dva domy jsou v soukromém vlastnictví, byly městem prodány na splátky, které nejsou spláceny. Pokud problematičtí Romové bydlí v městských bytech, přistupují často na splátkový kalendář, dalším postupem je uzavírání pouze tříměsíčních nájemních smluv.

¹³ Moskevská ulice.

Z rozhovorů s místními ne-romskými obyvateli vyplývá, že všechny lokality vnímají výrazně negativně, především kvůli nově se stěhujícím mladším Romům, kteří „jsou nepřizpůsobiví“ a zavádějí „*městské móresy*“, čímž jsou míněny především život bez zapojení na trhu práce a krádeže.

Mezi místními Romy dochází ke „kastování“ zhruba do tří tříd: v lokalitách bydlí třída nejnižší, „špíny“. Mezi kastami funguje ostrá hranice, Romové se nezdraví a navzájem se pomlouvají. Mezi Romy z nejvyšších „kast“ patří ti nejprizpůsobivější, kteří pracují, jejichž děti navštěvují řádně školu a kteří se především málo vídají s dalšími Romy.

5. Sociálně vyloučené lokality v politice měst

Na základě zprávy vypracované oborem sociálních věcí a zdravotnictví Městského úřadu města Rumburk¹⁴ a následného usnesení Rady města **Rumburku** z ledna roku 2009 byla v únoru téhož roku předložena **nová koncepce prevence sociálního vyloučení** pro území města.¹⁵ V této koncepci město Rumburk navrhuje individuální zavedení **poukázkového systému v hmotné nouzi**. Sociální dávky podle autorů koncepce již nemusí být vypláceny ve formě peněz, ale ve formě poukázek, které se dají uplatnit při nákupu potravin, oblečení a základních hygienických potřeb. Využití poukázkového systému by se dotýkalo pouze příspěvku na živobytí, kde by systémem poukázek bylo vypláceno 30 – 50 procent dávky. Zbývající část by byla vyplacena v hotovosti. Tato forma vyplácení by se použila pouze v ojedinělých případech, počítáme maximálně deset případů do měsíce. Dále město vyjádřilo záměr zavést **terénního sociálního pracovníka**, provést **analýzu počtu rizikově žijících domácností a nájemních vztahů těchto domácností**. V neposlední řadě pak zde město uvádí zájem realizovat **projekt noclehárny a azylového bydlení s kapacitou dvaceti lůžek**. Jako potenciální poskytovatelé jsou zde uvedeny Farní charita Rumburk, Kostka, a Naděje o.s..

Problematika sociálně vyloučených obyvatel města je také definována prioritní osou č. 3 „Sociální integrace a rovné příležitosti“ prioritní oblasti Rozvoje lidských zdrojů Strategického plánu rozvoje města **Varnsdorf** na období 2007-2013. Vedle toho také v Programovém prohlášení koalice na volební období 2006-2010 je jako jedna z priorit uvedena tyto body: **udržení a zkvalitnění bytového fondu v majetku města především pro matky s dětmi, seniory a sociálně slabé; podpora neziskových organizací zabývajících se handicapovanými občany, rizikovými skupinami mládeže a protidrogovou prevencí;**

¹⁴ Zpráva o osobách ohrožených sociálním vyloučením.

¹⁵ Koncepce prevence sociálního vyloučení pro území města Rumburk z 16.2.2009.

hledání prostředků k omezení prostituce či využití Komunitního plánu sociálních služeb ve Šluknovském výběžku (který podmiňuje možnost čerpání dotací z Evropského sociálního fondu).

Česká Kamenice se podle slov jejího starosty snaží začít projekt nízkoprahového centra, které by jako cílovou skupinu mělo především, ale nejen, sociálně vyloučené občany, od malých dětí až po dospělé, kterým by byly nabízeny kurzy vaření či šití. Přivítal by i vznik např. NNO, která by se orientovala na utváření nových podniků, které by zaměstnávali tyto nekvalifikované lidi. Výraznou bariéru integračních politik v České Kamenici starosta vidí v nízkém počtu neziskových organizací, které ve městě působí.

6. Bydlení

Celkový stav domovního a bytového fondu byl naposledy plošně mapován při Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001. Tehdy ve zkoumaných obcích (Chřibská, Krásná Líba, Varnsdorf, Česká Kamenice, Rybníště, Rumburk a Jiřetín pod Jedlovou) celkem existovalo **6 070 trvale obydlených domů**. Většina z nich byla postavena před rokem 1945, jedna pětina pak po roce 1980. Co se týká vlastnické struktury, bylo podle údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 na Šluknovsku celkem 14 187 bytů, z toho 5024 ve vlastních domech, 1159 v osobním vlastnictví, 4668 nájemních a 2144 družstevních. Přes 83 procent domů je na Šluknovsku ve vlastnictví soukromých fyzických osob.

Tabulka 1: Struktura bytového fondu

Domy a byty	Chřibská	Krásná Líba	Varnsdorf	Česká Kamenice	Rybníště	Rumburk	Jiřetín pod Jedlovou
Celkem obydlených domů	267	650	2244	953	165	1646	145
V soukromém vlastnictví	210	547	1849	821	138	1382	120
Obecní, státní	35	55	156	73	15	89	20
Družstevní	7	4	58	8	1	60	0
Celkem obydlených bytů	472	1177	6102	2006	241	3986	203
Ve vlastním domě	191	519	1946	787	141	1324	116
V osobním vlastnictví	29	12	860	129	17	112	0
Nájemní	156	433	2000	676	57	1283	63
Družstevní	36	104	928	222	0	854	0
Postaveno před 1945	61%	74%	61%	64%	67%	55%	72%
Postaveno po 1980	20%	15%	20%	20%	20%	26%	21%

Zdroj: Sčítání lidu, domů a bytů 2001

Privatizace bytového fondu města probíhá ve všech zkoumaných městech od let 2002-2003. Jde tedy o proces, jehož výsledky nemohlo Sčítání lidu, domů a bytů zaznamenat. Byty a domy určené k privatizaci byly téměř všechny rozprodány, v **České Kamenici** se hovoří

o 100 procentech prodaných bytů a domů určených k privatizaci lidem, vůči nimž město nemělo pohledávky¹⁶. Tři nebo čtyři roky se byty nabízely do rukou nájemníků, ale pokud o ně nejevili zájem, byly následně prodány jinému subjektu.

Města si nechávala byty podle různých kritérií: Česká Kamenice si ve svém fondu ponechala byty menších rozměrů, což je problematické například při potřebě poskytnutí bydlení v případě rodin s dětmi; **Krásná Lípa** pouze některé domy v centru, v **Rumburku** se prodávaly výhradně celé domy. V regionu působí také dvě bytová družstva SBDO Průkopník a SBDO Děčín.

Města mají zřízenou **bytovou komisi**, která zajišťuje příjem žádostí občanů a dává Radě města návrhy, na jejichž základě Rada města rozhoduje o přidělení či nepřidělení bytu. Například v **České Kamenici** je evidováno 30 až 50 žádostí ročně, žadatelé musí žádosti obnovovat. Žadatelem o byt může být kdokoli, přesto mají přednost občané s bydlištěm v České Kamenici, přihlíží se k sociální situaci žadatelů. Uspokojování poptávky je minimální, protože byty se uvolňují pouze v případě úmrtí nebo odstěhování nájemníka.

Podle slov pracovníků odborů správy majetku města a bytových odborů až 100 procent k privatizaci určených bytů a domů v současnosti patří soukromníkům,¹⁷ což s sebou i přes pozitivní hodnocení proběhlé privatizace ze strany respondentů z bytových a majetkových odborů měst nese riziko výskytu lichvy v podobě pronajímání bytů za vysoké částky, nepevného nájemného atd.¹⁸ Ovšem podle slov respondentů z Městského úřadu v **České Kamenici** nemají informace o nelegálních postupech soukromých majitelů bytů vůči nájemníkům. Přesto se podle respondentů vyskytují případy, kdy nájemník přichází na MěÚ, protože ho majitel chce vystěhovat, přičemž vychází najevo, že podepsal smlouvu na dobu určitou, aniž by si toho všiml. Takovým lidem MěÚ doporučuje bezplatné právní poradenství v Děčíně.

Podle místostarostky města **Rumburk** mezi jeden z nejzávažnějších problémů města patří to, že v pěti domech, které město Romům v polovině devadesátých let levně prodalo, nyní kvete lichva.¹⁹ Přestože respondentka z bytového odboru tvrdí, že to nebylo účelové,²⁰

¹⁶ Město prodávalo byty stávajícím nájemcům - této možnosti využilo cca 85 procent stávajících nájemců, zbylé byty byly prodány třetím osobám.

¹⁷ Konkrétní počty privatizovaných bytů a domů viz kapitola 2.9 „Specifika jednotlivých měst“.

¹⁸ Podle pracovníka Salesiánského klubu mládeže (Rumburk) dokud nebudou mít sociálně vyloučení jistotu ve svém bydlení, nebudou se orientovat na svoje začlenění, hledání práce apod., a proto je vyřešení otázky bydlení prioritním úkolem.

¹⁹ Sociální pracovnice města Rumburk privatizaci domů vidí pesimisticky – rodina se o dům stará, ale zbytek domů v lokalitě, které jsou téměř všechny ve vlastnictví obyvatel, jsou podle ní „neudržované barabizny“.

objevují se ve městě domněnky, že město domy Romům prodalo pod cenou a účelově: tím, že se správy nad domy vzdalo, zbavilo se i nutnosti zajímat se o Romy, kteří domy obývali, a jejich problémy.

Ve **Varnsdorfu** při privatizaci dvou panelových domů došlo k větší koncentraci Romů do těchto bytů, což do budoucna může být problém, ačkoli v současnosti to tak vnímáno není.

Sociální bydlení

Sociální bydlení zástupci dotazovaných měst ve svém majetkovém fondu nemají a kvůli složitosti státní politiky dotací nemají v plánu ji rozvíjet nebo koncepci sociálního bydlení vytvořit. Přesto lze určité kroky v této oblasti nalézt. Například v České Kamenici jsou pro mladé lidi postaveny malometrážní byty, lidé se sníženou soběstačností mají k dispozici Dům s pečovatelskou službou nebo Domov důchodců.. V Krásné Lípě kritéria sociálního bydlení podle TSP splňují byty se zhoršenou kvalitou ve vlastnictví města, přesto, jak už bylo zmíněno, koncepce sociálního bydlení neexistuje. Na druhou stranu ovšem **některé z NNO** či **místostarostka Rumburku** v rámci rozhovorů uvedly, že pokud by NNO nebo město získalo finance, pokusily by se koncepci sociálního bydlení vytvořit a sociální či startovní byty vybudovat. Systém prostupného bydlení jsme nezaznamenali v žádné ze zkoumaných obcí.

Ubytovny

Jak bylo uvedeno výše, ve **Varnsdorfu** fungují tři ubytovny: dvě v majetku a správě města představují výraz politiky sociálního bydlení města, jedna patří soukromému vlastníkovi; všechny byly identifikovány jako sociálně vyloučené lokality. V běžných městských bytech se nájemné pohybuje ve výši 29 Kč na metr čtvereční, v bytech se zhoršenou kvalitou 18 Kč/m², v domě s pečovatelskou službou a ubytovnách 90 Kč za noc (děti 45 Kč za noc).

Ubytovna T.G.M. je před rekonstrukcí (jedná se zejména o rekonstrukci Centra sociálních služeb a rozšíření prostor), **ubytovna Lounská** v dohledné době rekonstrukci nepotřebuje, naopak v soukromé ubytovně „Sport“ se objevují stížnosti na neexistenci rekonstrukcí (zprovoznění vody).

možná zvenku omítnuté. Krom toho je město prodalo výrazně pod cenou, a jejich majitelé je ostatním vyloučeným pronajímají za vysoké částky.

²⁰ Dům byl nabídnut k prodeji, pokud se přihlásili Romové, byl jim prodán.

Městské ubytovny byly vystavěny v roce 2001, kdy podle respondenta ze sociálního odboru a zároveň správce jedné z městských ubytoven město zmenšovalo bytový fond okrajových částí města, kde bydleli Romové, kteří se museli vystěhovat. Místostarosta výstavbu zařízení popisuje krok k poskytování ubytování pro místní sociálně slabé občany a neplatiče. Výsledkem však podle obou respondentů byla koncentrace původně rozprostraněných sociálně vyloučených obyvatel do několika málo lokalit; zde se začíná rýsovat problém v sousedských vztazích s ostatním obyvatelstvem. Dalším negativním důsledkem výstavby ubytoven je hrozba přílivu neplatičů a sociálně slabých z jiných obcí, například z Chomutova a z Brna.

Čím menší komunita, tím lépe se s ní podle správce ubytovny pracuje. Například na menší z městských ubytoven zrušilo město kamerový systém, protože nebyl potřeba; podle respondenta ze sociálního odboru jsou zde vidět výsledky práce, město ale nemá možnosti v práci pokračovat. Ve městě chybějí byty pro větší rodiny. Lidé, kteří se oddlužili, nechápou, že nemohou okamžitě dostat byt.

Za nejproblémovější je označována ubytovna Sport patřící soukromému romskému majiteli. Podle vyprávění obyvatel ubytovny teče v ubytovně teplá voda pouze jednou až dvakrát týdně, v pokojích běhají potkani a švábi a sami ubytovaní hodnotí hygienické podmínky v ubytovně jako neodpovídající jejich očekáváním. Jedním z následků je mimo jiné následná stigmatizace dětí z ubytovny ve školách kvůli nedostatečné hygieně; tato situace však vyplývá ze snížených možností se umýt.

Majitel ubytovny se podle nájemníků o byty nestará, neopravuje je, přestože měsíční nájemné podle jedné z obyvatel ubytovny činí 13 000 Kč. Respondentky se chtějí z ubytovny (ale nikoliv z Varnsdorfu, protože se ve městě narodily) odstěhovat; i přes podávání žádostí na Městský úřad jim nejsou městské byty přidělovány. Jedna z respondentek proto situaci vnímá jako latentní rasismus ze strany úředníků, protože o byt pro sebe a svých šest dětí žádá již velmi dlouho.

Komunitní centrum Cedr provozuje v Rumburku azylový dům. Maximální výše úhrady je stanovena vyhláškou. Cena za ubytování je pro dospělé osobu 70 korun na den. Cena ubytování dospělé osoby na 28 dní je 1960 korun, na 30 dní 2100 korun, na 31 dní 2170 korun. Cena ubytování pro rodiče a dvě děti za měsíc je za 28 dní 3360 korun, na 30 dní 3600 korun a na 31 dní 3720 korun. Azylový dům má celkem čtyři pokoje třílůžkové, jeden pokoj čtyřlůžkový a jeden pokoj určený pro rodinu či matku s dětmi. Na každém patře je klientům k

dispozici společné sociální zařízení – koupelna a WC. Azylový dům má 20 lůžek pro klienty.²¹

Další azylové zařízení je **Domov sv. Máří Magdaleny v Jiřetíně pod Jedlovou**. Kapacita domova, který zřídila Diecézní charita Litoměřice, je 21 matek s 40 dětmi. Azylové zařízení je určeno pro handicapované matky s dětmi a handicapované těhotné ženy z celé ČR, které nejsou schopny se samy bez pomoci o děti postarat. Výhodou je, že matka i její děti-sourozenci zůstávají pohromadě. O klientky pečují sociální pracovníce, pracovníci v sociálních službách a s Domovem spolupracují odborníci: psychiatr, psycholog, psychoterapeut, socioterapeut. Dohlízejí a pomáhají matkám zvládnout péči o děti a domácnost a nalézt vlastní síly k řešení své tíživé situace.

Noclehárna s denním centrem také funguje v **České Kamenici**, kde ji spravuje Oblastní charita Česká Kamenice. Poskytuje nocleh, částečně stravu, podmínky pro osobní hygienu, vyprání a vyžehlení prádla, ošacení, možnost poradenství. Pro klienty ve věku 18 až 26 let zde funguje i Dům na půl cesty.

Problémy s neplatičstvím a zadlužení

V souvislosti s bydlením jmenovala řada aktérů jako hlavní nebo jako jeden z hlavních problémů obyvatel sociálně vyloučených lokalit problémy s dluhy. V řešení problému zadluženosti obyvatel měst je velkou překážkou míra nezaměstnanosti v regionu. Podobně i **neplatičství je respondenty z bytových odborů a odborů majetku měst vnímáno jako jeden z nejzávažnějších problémů spjatých s problematikou bydlení: nejedná se podle jejich zkušeností o obyvatele sociálně vyloučených lokalit, ale spíše o neplatiče z řad majority.**²² Dluh vzniká obvykle z neplaceného nájemného, poplatků za vodu, teplo a elektřinu.

Proti neplatičství se města chrání prostřednictvím uzavírání nájemních smluv na dobu určitou, a to od šesti do dvanácti měsíců. Město v případě dlužnictví se souhlasem nájemníka přistupuje k dohodám o **splátkových kalendářích, institutu zvláštního příjemce příspěvku na bydlení**²³ (v rámci rozhovorů zmínil pouze respondent odboru správy majetku

²¹ CEDR – komunitní centrum, občanské sdružení: Popis realizace sociální služby na stránce registru poskytovatelů sociálních služeb.

²² Město Varnsdorf se obává přílivu dalších sociálně slabých občanů z jiných měst kvůli vstřícné sociální politice města a levným regulovaným nájůmům.

²³ V České Kamenici bylo do září roku 2009 uzavřeno pět splátkových kalendářů a jeden institut zvláštního příjemce; ve Varnsdorfu to bylo 375 splátkových kalendářů a dva instituty zvláštního příjemce. Více viz kapitola Bydlení – Specifika jednotlivých měst.

v České Kamenici), **práce se sociální podporou** a v některých případech je například ve Varnsdorfu funkční ukázka ubytovny, která má odstrašující efekt. V kompetenci TSP a pracovníků městských odborů je pomáhat klientům sestavovat splátkové kalendáře a případně je, podle aktuálních potřeb dlužníků a především podle benevolence jednotlivých měst, upravovat. Tato opatření však podle respondentů z Městského úřadu ve Varnsdorfu nejsou z hlediska vymáhání dluhů příliš efektivní, protože dlužníci mohou poskytovat jen malé částky (v řádu deseti až stokorun). Dluhy na nájemném jsou obtížně vymahatelné; podle respondentů města obecně nemohou přistupovat ke krokům, jimiž vymáhají své dluhy elektrárny a plynárny. Dlužníci proto raději nechávají své závazky ležet na nájemném, protože cesta k vystěhování nájemníka představuje obtížnější proceduru. Když nefungují výše zmíněná opatření, přistupuje se k soudnímu řízení a **soudnímu vystěhování**. Problém je viděn především v nepružnosti soudů a také v tom, že i po vítězství ve sporu nemají města neplatičům co nabídnout, nemají je kam vystěhovat, tudíž celá věc stagnuje a neplatiči v bytě zůstávají. Vystěhovávání není ale podle respondentů příliš časté – v České Kamenici za poslední rok proběhly dvě, v Krásné Lípě za dobu působení respondentů žádné. Naopak ve Varnsdorfu k němu dochází přibližně desetkrát za rok.²⁴ Ze všech respondentů z řad policie asistenci při exekuci zmínil pouze policista z řad Policie ČR ve Varnsdorfu v jednom případě za rok 2008. Přesto se podle respondentů v České Kamenici v současné době pod vlivem narůstajících exekucí sami obyvatelé snaží umořovat částky, které městu dluží.

Dluhy obyvatelům sociálně vyloučených lokalit vznikají nejen v důsledku **závislosti na systému sociálních dávek**, a s tím v některých případech spojené **nemožnosti platit nájemné** či poplatky za elektřinu, vodu atd. (které je třeba vnímat ve spojitosti s existencí lichvy a vysokých nebo nestabilních nájmů ze strany pronajímatelů), ale také v důsledku **neschopnosti hospodařit s penězi** či využívání tzv. „**rychlých půjček**“

²⁴ Ve České Kamenici za dobu působení vedoucího odboru správy majetku města a tajemníka úřadu ve funkci došlo ke dvěma takovým případům. Z celkových 305 bytů ve vlastnictví města Rumburk je zhruba sedm bytů neplatičských, ale do konce roku 2009 neproběhlo žádné vystěhování; pouze 1 případ byl od dubna roku 2009 stále v soudním řízení. Ve Varnsdorfu v posledních letech došlo k vystěhování 50-60 bytů s frekvencí přibližně 10 bytů za rok.

Pro doplnění uvádíme data získaná z Jiříkova, která nejsou členem lokálního partnerství, ale díky své propojenosti popsané v předchozí kapitole je vhodné je zařadit do této zprávy. Město Jiříkov je majitelem 37 městských domů, v nichž je celkem 171 městských bytů, z toho 22 bytů v identifikovaných sociálně vyloučených lokalitách. V bytech je přihlášeno celkem 100 osob, což v průměru činí 4,5 osoby přihlášené v jednom bytě. Celkem v Jiříkově od roku 2005 proběhlo devět exekucí, z toho tři exekuce zacílené na uživatele bytů v sociálně vyloučených lokalitách, a dvě vystěhování - obě vystěhování se týkali rómské komunity. Vystěhování bylo provedeno z důvodu neplacení nájemného a za hrubé porušování nájemní smlouvy (neoprávněné se připojování na chodbový proud, neplacení nájemného).

zavedených společností, které opětovně půjčují i svým dlouhodobým dlužníkům. V některých případech ke vzniku dluhů přispívá i **alkoholismus, užívání drog či gamblerství**.

Policisté České republiky i příslušníci městské policie ve městech s výjimkou České Kamenice připustili, že o problematice **lichvy** a zadluženosti vědí; pokud se existence lichvy prokáže, tak jí řeší. Ovšem podle respondentů se nikdy nestalo, že by Romové sami lichváře udávali. Respondent z řad Policie ČR Rumburk se domnívá, že v sociálně vyloučených lokalitách, resp. u dlouhodobě nezaměstnaných, je zadlužena téměř každá rodina. Například ve Varnsdorfu se ovšem lišily názory na tento jev: například respondent z odboru sociálních věcí se domnívá, že v současnosti lichva už není tolik rozšířeným problémem, jakým byla v minulosti. Důvody této změny respondent nebyl schopen uvést, ale existují podle něj různá vysvětlení: zátahy policistů na lichváře či obeznamenávání lidí s principem lichvářství. Na druhé straně ovšem stojí názory řady dalších aktérů z města Varnsdorf, s nimiž byly rozhovory vedeny, kteří lichvu a podobné jednání vnímají jako stále aktuální problém.

V roce 2009 se podle respondenta z řad Policie ČR v České Kamenici objevil unikátní případ půjček: jedna romská žena zadlužila několik obyvatel města v celkové částce několika milionů korun.²⁵ Jedná se spíše o samostatně páchanou činnost, nikoliv o organizovaný zločin.

Typické a nejčastější případy občanského poradenství jsou vedeny ve spojitosti s případy zadluženosti kvůli využívání tzv. „**rychlých půjček**“. Inzeráty na tyto půjčky se ve městě vyskytují na veřejných nástěnkách, ale poskytují je i banky. Pracovnice Farní charity Rumburk zastávala během rozhovoru názor, že ve městě se v poslední době podle jejího názoru objevuje čím dál více „*podivných půjček*“ od GE Money Bank (podle respondenta z řad policie se jedná spíše o společnost Provident), která poskytuje nové úvěry i svým dlouhodobým dlužníkům. Všichni klienti charity jsou zadluženi: někteří méně, jiní natolik, že je splacení dluhů velmi nepravděpodobné.

Specifika jednotlivých měst²⁶

Bytů jako takových je podle vedoucího odboru správy majetku **České Kamenice** a tajemníka úřadu dost, ale jsou v soukromém vlastnictví a nevyhovují požadavkům a nárokům

²⁵ Např. přemluvila obyvatele sociálně vyloučených lokalit k uzavření leasingu, auto sama prodala, vydělala a následně zmizela.

²⁶ Vzhledem k faktu proběhlé privatizace je v této kapitole popsána situace nájemníků obývajících byty a domy ve vlastnictví města, o níž hovořili pracovníci odborů správy majetku, bytových odborů či z řad zastupitelů. Podrobnější popis soukromých domů a bytů vlastněných Romy v sociálně vyloučených lokalitách získaný během rozhovorů je uveden v rámci popisu sociálně vyloučených lokalit nebo v rámci příběhů obyvatel v této kapitole.

některých žadatelů. **Město Česká Kamenice polovině roku 2009 vlastnilo přibližně 173 bytů.** Výstavba nových městských bytů se v současnosti neplánuje; poslední bytový dům vznikl v roce 2003. Kategorie bytů neexistují, mluví se o „nájemních bytech“ a „bytech se zhoršenou kvalitou“, přičemž město vlastní byty z 99 procent z první kategorie (ze 173 bytů města jsou dva byty se zhoršenou kvalitou). Město poskytuje úvěry na opravy bytů za nízké úroky (Fond rozvoje bydlení).

Tabulka 2: Vybrané charakteristiky bydlení v České Kamenici

Proměnná	Aktuální údaj	2008	2007
Počet bytů ve vlastnictví města	173	173	176
Počet nájemních smluv na dobu určitou	65		
Počet nájemních smluv na dobu neurčitou	108		
Počet ubytoven (Oblastní charita)	1	1	1
Průměrná cena bydlení v bytech ve vlastnictví města (cena za byt měsíc včetně služeb)	2 553	2 367	
Celkový počet nově přidělených bytů	9	13	23
Celkový dluh na nájemném v městských bytech v korunách	551 860	542 183	
Celkový počet domácností dlužících na nájemném v městských bytech	30		
Celkový počet sjednaných splátkových kalendářů	5		
Celkový počet institutů zvláštního příjemce se souhlasem klientem ²⁷	1		

Zdroj: MěÚ Česká Kamenice

Pracovníci odboru správy majetku města **Krásná Lípa** trvají na rozdělení bytů do čtyř kategorií z důvodu regulovaného nájemného. Romové bydlí nejčastěji v bytech druhé kategorie bez ústředního topení. Ve městě existují tzv. byty nižší kategorie, které jsou v majetku města a za jejichž užívání je vybíráno nižší nájemné. Romové ve městě bydlí nejčastěji v bytech druhé kategorie, jedna rodina v bytě třetí kategorie.

...

Bydlení v příbězích obyvatel Krásné Lípy:

A) Obyvatelka domu na ulice Varnsdorfská

Jde o ženu středního věku, která žije v domácnosti bez dětí, které založily svoje vlastní rodiny. Paní žije v bytě 1+1 a je jí tam dobře, nechce měnit, v tomhle domě žije s celou rodinou. V bytě by bylo třeba opravit vodovod a vyměnit topení, ale to nespěchá a majitel slíbil, že to časem opraví. Než koupil dům současný majitel, byl v hrozném stavu, netekla tu voda, do domu zatékalo, ale teď se to pomalu dává do kupy.

B) Obyvatel domu v ulice Varnsdorfská

Jednalo se o čtyřicetiletého muže, otce sedmi dětí. Rozhovor se odehrával na dvoře patřícímu k domu obývanému jednou rodinou. Na dvorku pobíhaly děti od dvou do čtyř let, muži se opodál

²⁷ Bez souhlasu klienta nebyl žádný.

věnovali nějaké práci, respondent věšel během rozhovoru prádlo. V domě bydlí čtyři rodiny, respondent v bytě 1+1 se svými sedmi dětmi. Dotyčný vdovec to chce změnit: už sedm let žádá o změnu bytu, ale na městě mu ho nedají, protože „je černej“, i když to neřeknou. Sedm let pracoval u technických služeb, ale přesto mu nic nechtějí dát, a i když mu to slíbili, několikrát to stáhli s výmluvou, takže musí bydlet tady.

C) Obyvatelka domu na ulici Frindova

Respondentkou je zhruba pětadvacetiletá žena, matka čtyř dětí. Rozhovor probíhal na zápraží domu, kde si hrály další čtyři děti ve věku asi čtyř let. Dům se zvenku opravuje, působí čistě. Dům patří bratrovi respondentky a bydlí v něm pouze jejich rodina. Každý z bytů je obýván šesti až osmi lidmi.

Dům, který koupil její bratr, byl v daleko horším stavu, než v jakém je teď, ale postupně ho opravují.

....

První panelové domy se v **Rumburku** stavěly v 70. letech, další v Podhájí v 80. letech; poslední kolem roku 1990. Záměry pro novou výstavbu ve městě existovaly, plán byl vypracován v roce 2000, samospráva ale na jeho uskutečnění dosud neměla dostatek prostředků.

Rumburk udržuje své byty v regulovaném nájemném; celkem vlastní 305 bytů, jejichž rekonstrukce průběžně probíhá.

Při přidělování bytů z hlediska „potřebnosti“ se podle respondentky z bytového odboru nehledí na národnost, ani barvu pleti, a proto mají obyvatelé sociálně vyloučených lokalit stejnou příležitost jako ostatní žadatelé, což bylo v některých rozhovorech popíráno a spojováno s lichvou v oblasti bydlení. Lichva se objevuje jako důsledek situace, kdy není romským rodinám přidělen byt ve vlastnictví města, kdy nemají dostatek financí na zaplacení komerčních nájmu či jim vzhledem k jejich původu nebo životní situaci jiní majitelé bytů nechtějí své byty pronajímat. V této situaci se uchylují k pronajímání bytů od lichvářů, kteří často následně vybírají nájem v nestojně vysoké měsíční výši a v některých případech i nájem nadměrně vysoké.

Odbor sociálních věcí a zdravotnictví v minulém roce zaznamenal 60 požadavků na bydlení (sociální kurátor pro dospělé). Sociálně právní ochrana dětí zaregistrovala za rok: nejméně 25 případů, kdy matky většinou samoživitelky s nezletilými dětmi požadovaly okamžitou pomoc při řešení své bytové situace. Matkám hrozilo vystěhování z bytů, neboť většinou žily v nájemních bytech u soukromých majitelů. Náklady spojené s bydlením jsou

vysoké v poměru celkových příjmů našich klientek. Dávky hmotné nouze odhadují cca 10 klientů bez přístřeší.²⁸

Tabulka 3: Vybrané charakteristiky bydlení v Rumburku

Proměnná	Aktuální údaj	2008	2007	2006	2005
Počet bytů ve vlastnictví města	304	380	402	460	486
Počet nájemních smluv na dobu určitou	142				
Počet nájemních smluv na dobu neurčitou	162				
Celkový počet domů v sociálně vyloučené lokalitě	0	0	0	0	0
Počet ubytoven	0	0	0	0	0
Průměrná cena bydlení v bytech ve vlastnictví města (Kč/m ²)	19,81	18,14	17,28	16,86	16,86
Průměrný počet osob přihlášených v městském bytě	606				
Celkový počet přidělených bytů	31				
Celkový dluh na nájemném v městských bytech (Kč)	125 tis.				
Celkový počet domácností dlužících na nájemném v městských bytech	25				
Celkový počet sjednaných splátkových kalendářů	14				
Počet intervencí TSP, které zabránily vystěhování	0				
Celkový počet institutů zvláštního příjemce se souhlasem klientem ²⁹	0				

Zdroj: MěÚ Rumburk

....

Bydlení v příbězích obyvatel Rumburku:

A) Lokalita – ulice Palackého

Respondentka, cca 50-60 let. V domácnosti je „vůdčí“, je matkou majitelky domu. Rozhovor probíhal na chodbě domu – typická chodba vícegeneračních domů z třicátých let.

Podle respondentky je bytová situace „na hovno“; potřebují toho spoustu opravit „ale jak jste, víte kdo, Rom, nikdo vám ve městě nepůjčí“. Na zemi původní dlažba, neomítnuto, bez vytápění. Stolek s židlemi, uprostřed pohovka se spoustou dětí. Dům vypadá zvenčí opraveně, má celkem novou fasádu, zevnitř je oprýskaný. Opravy jsou nutné, chtělo by to novou střechu, vylepšit koupelnu. V domě bydlí přes dvacet lidí, občas příbuzní z Varnsdorfu. Když se sem asi před pěti lety nastěhovali (dům koupili od města za 90 tisíc), „bylo to tu hrozné, samý nepořádek, zahrada jako skládka“. Od té doby investovali do oprav nejméně 300 tisíc. Kde vzali tolik peněz, neuvádí.

Všichni v domě žijí z mateřských, muži pracují na VPP. Respondenta si stěžuje na velký nedostatek financí, na nemožnost dostat více peněz. (Posléze se od TSP dozvídám, že konkrétně tato rodina pronajímá byty v domě dalším Romům a vydělává dovozem elektronického odpadu z Německa; z dvorku zrovna odjíždí naložená kárka...)

²⁸ Koncepce prevence sociálního vyloučení pro území města Rumburk z 16.2.2009.

²⁹ Bez souhlasu klienta nebyl žádný.

B) Lokalita – ulice Pražská

Žena, cca 50 let, bydlí v domě svého syna, spolu s jeho ženou a dětmi a svým manželem. Platí mu 4000 Kč za nájem a služby. Ona ani její manžel nepracují; manžel je stále nemocný, ona pracovala čtvrt století ve zkrachovalém podniku Rybena, nyní nemůže najít práci. Berou dávky dohromady 6000 Kč měsíčně. Dům by potřeboval rekonstrukci, ale nejsou na ni peníze. Nejsou oddělenou bytovou jednotkou, proto nemají samostatné dávky. Vše závisí na posouzení sociální pracovníce, která je na paní „zasedlá“, chtěla by jí změnit, ale ještě nepožádala vedoucího sociálního odboru v Rumburku.

....

V době konání výzkumu bylo v majetku města **Varnsdorf** 582 bytů. Tento počet byl pracovníky odboru majetku města považován za dostatečný, spíše se kvůli rostoucí nezaměstnanosti očekávalo, že bytů bude spíše přebytek. Město iniciovalo výstavbu 100 nových městských bytů, částečně určených pro osoby s příjmy nepřesahujícími průměrnou mzdu v ČR; další část je ve správě Státní správy sociálního zabezpečení jako bezbariérové byty. V městských bytech se podepisují smlouvy na dobu určitou (6 měsíců), po řádném placení se dohoda prodlužuje na dva až tři roky. I přes výstavbu nových bytů ve Varnsdorfu v současnosti stále více převládá tendence tyto nemovitosti privatizovat: jen za uplynulých pět let se jejich počet snížil o 300.

Tabulka 4: Vybrané charakteristiky bydlení ve Varnsdorfu

Proměnná	Aktuální údaj	2008	2007	2006	2005
Počet bytů ve vlastnictví	582	606	704	823	947
Počet nájemních smluv na dobu určitou	170	165	150	111	95
Počet nájemních smluv na dobu neurčitou	414				
Počet ubytoven (z toho jsou 2 ubytovny městské)	5	5	5	5	4
Počet osob žijících v ubytovnách (v městských 156 + 83 v ostatních)	239				
Průměrná cena bydlení v bytech ve vlastnictví	1069	1046	1016	1000	905
Průměrný počet osob přihlášených v městském bytě	2	2	2	2	2
Celkový počet nově přidělených bytů	40	51	69	84	73
Celkový počet přidělených bytů	357				
Celkový dluh na nájemném v městských bytech	10 919 896	9 969 047	10 617 228	12 116 313	11 718 323
Celkový počet domácností dlužících na nájemném v městských bytech	60				
Celkový počet sjednaných splátkových kalendářů	375	356	327	151	222
Celkový počet institutů zvláštního příjemce se souhlasem klienta ³⁰	2	2	8	14	35

³⁰ Bez souhlasu klienta nebyl žádný.

Zdroj: MěÚ Varnsdorf

Ve všech městech zahrnutých do výzkumu v době terénního výzkumu proběhla **privatizace** původně městského bytového fondu. Domy a byty obývané romskými obyvateli jsou často ve **špatném technickém stavu**, žijí v nich tři generace.

Dlužníkům města jsou připravovány **splátkové kalendáře**, dále je využíváno uzavírání **nájemních smluv na dobu určitou**. Tyto praktiky jsou ale vnímány některými respondenty městských úřadů jako příliš benevolentní. Absence bytů, do nichž by mohli být osoby neplatící nájem vystěhovány, vytváří situaci téměř neřešitelnou. Explicitní **koncept sociálního bydlení** města **nemají**, přestože se některými svými kroky snaží tuto problematiku řešit.

Ve městech se v rámci rozhovorů s obyvateli sociálně vyloučených lokalit objevilo nařčení z **diskriminace** projevující se **při přidělování obecních bytů**. Dále se objevují domněnky, že město prodalo domy obyvatelům sociálně vyloučených lokalit pod cenou, aby se zbavilo nutnosti domy spravovat a zajímat se o Romy a jejich problémy (Rumburk), nebo že Romy z lukrativních oblastí **účelně** vystěhovává stát (Krásná Lípa) či soukromé společnosti (Varnsdorf).

7. Trh práce

Nezaměstnanost a volná pracovní místa

Zkoumané lokality spadají pod oblast rozšířené působnosti úřadu práce v Děčíně. V září 2009 bylo v okrese Děčín 14,3 procent osob nezaměstnaných. Podle vedoucího úřadu práce v Rumburku byla na Šluknovsku vždy zhruba dvojnásobně vyšší míra nezaměstnanosti, než je celostátní průměr;³¹ toto nastavení vyplývá ze specifik regionu.³² Nezaměstnanost se zde zvyšuje v období měsíců ledna až února, kdy se do evidence vrací lidé ze sezónních prací. Nejvíce nezaměstnaných lidí bylo evidováno v letech 1992-93 v důsledku masového propouštění z textilního průmyslu. V letech 2007 a 2008 míra nezaměstnanosti klesla, v roce 2009 byl trend opětovně vzestupný. Od začátku roku 2009 přibýlo v evidenci cca 1700 lidí. Největší zahraniční investor, firma Benteler (výroba automobilových součástek),

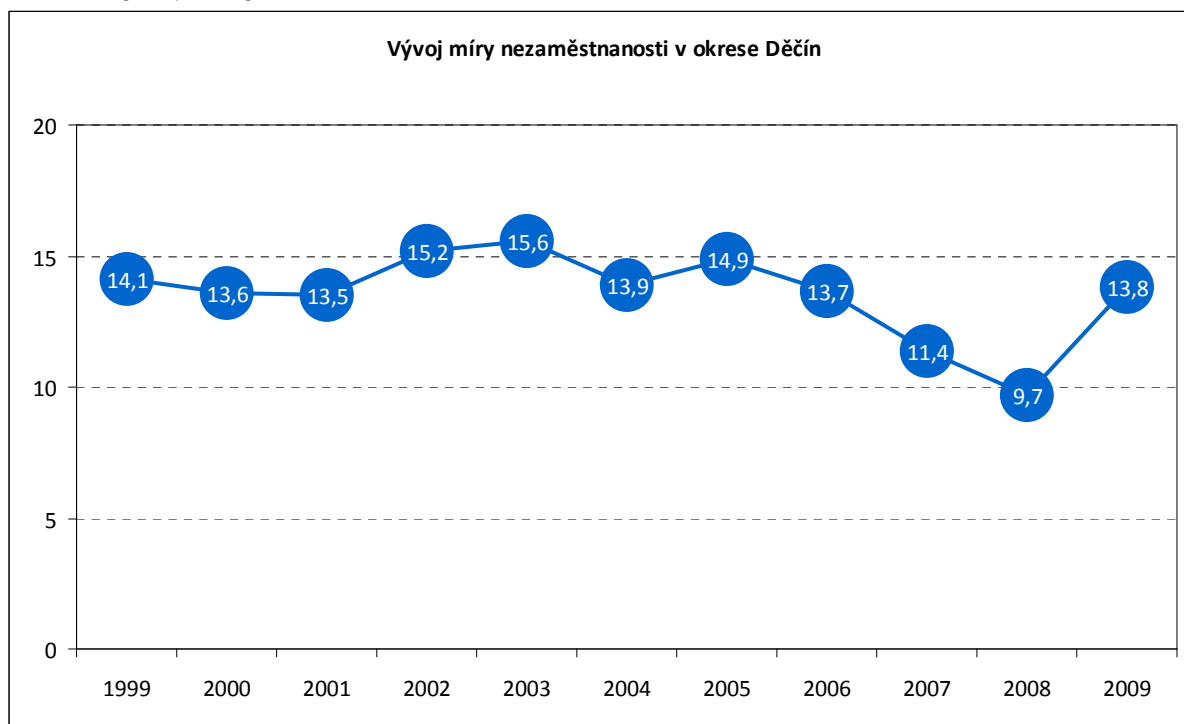
³¹ V roce 2008 tvořili evidovaní uchazeči o zaměstnání v ČR 6,0 % z celkového počtu ekonomicky aktivních obyvatel, zatímco na Šluknovsku 9,7 %; v roce 2007 v ČR 5,3 %, zatímco na Šluknovsku 11,4% (viz data ČSÚ). V září roku 2009 hovořil vedoucí ÚP v Děčíně o 14,3 procentní nezaměstnanosti v okrese.

³² Za Rakouska-Uherska jeden z nejprůmyslovějších regionů, nyní plný opuštěných rozpadlých či rozebraných továren a bez zemědělství.

zaměstnávala odhadem 400 až 450 zaměstnanců, nicméně začátkem roku jako většina firem dospěla do fáze masivního propouštění.³³

Podle vedoucího úřadu práce v Děčíně je hlavním problémem regionu geografická poloha okresu: minimální dopravní infrastruktura, donedávna existovalo jen malé množství hraničních přechodů. Velké závody jsou v okrese pouze výjimečně. Velká část kraje leží v chráněné krajinné oblasti, což další investice omezuje.

Graf 7: Vývoj míry nezaměstnanosti v okrese Děčín



Zdroj: Úřad práce Děčín

Celková míra nezaměstnanosti na Šluknovském výběžku byla k 31. 9. 2009 15,8 procent. Na území Varnsdorfska činila 15,8 procenta a na území Rumburska 15,7 procenta. Co se týče míry nezaměstnanosti v jednotlivých obcích, největší je v menších sídlech, kde je omezená šance uplatnit se. V červnu roku 2009 byla například v Chřibské nezaměstnanost 21,7 procenta, v Rybníšti 19,2 procenta. Výraznému problému s nezaměstnaností čelí i Jiříkov (21,7 procenta). Nejnižší míru evidoval děčínský úřad práce v Jiřetíně pod Jedlovou (10,9 procenta), z měst byla nejnižší míra nezaměstnanosti zjištěna v Rumburku, městě s nejnižší nezaměstnaností v okrese. Nejvíce nezaměstnaných žen evidují v Jiřetíně pod Jedlovou, kde

³³ Na Děčínsku se podle vedoucího úřadu práce v Děčíně nedá o hlavních zaměstnavatelích hovořit: v okrese svou činnost ukončila společnost Desta, čokoládovna Diana, čímž o práci přišlo šest set lidí (převážně žen). Podle respondenta firma Xerox funguje pod jiným jménem a majitelem; svou činnost dále udržují kovohutě, dráhy, nástrojárna, elektrické nástroje, TOS ve Varnsdorfu.

jejich vyšší procentuální podíl může být způsoben nízkým počtem obyvatel, respektive osob v evidenci. V případě ostatních obcí se průměr pohybuje mezi 45 až 51 procenty. Nejnižší počet žen v evidenci je v Krásné Lípě, kde ženy tvoří 38 procent nezaměstnaných.

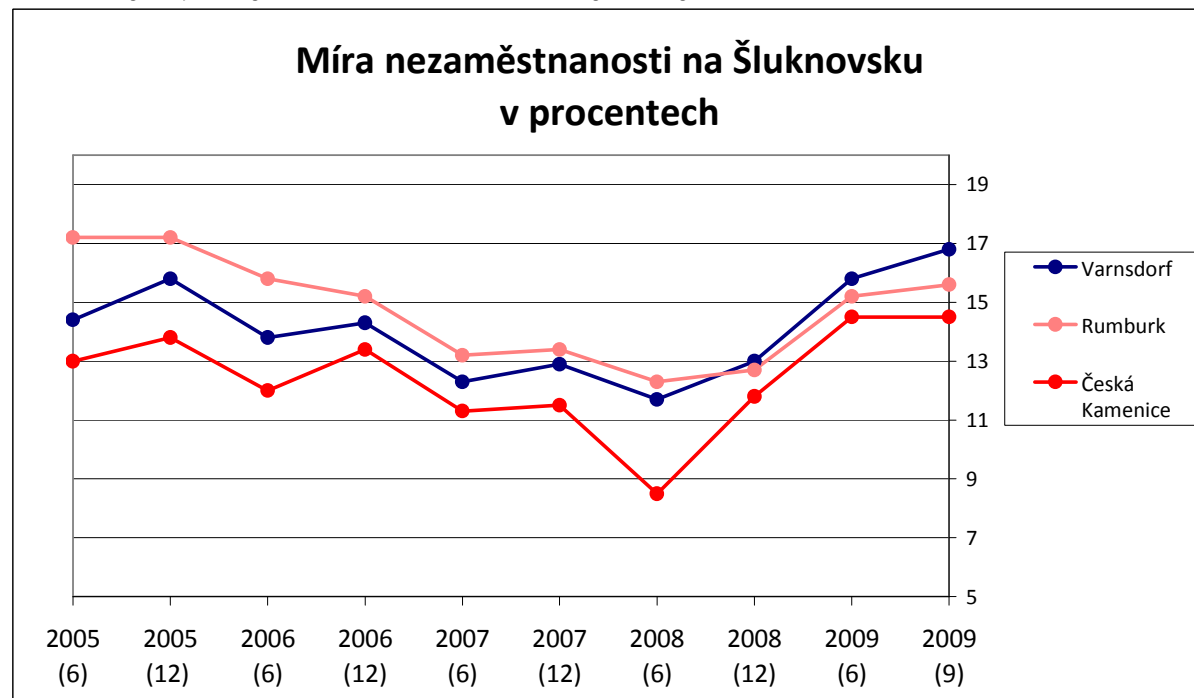
Tabulka 5: Míra nezaměstnanosti v jednotlivých obcích ke 30. červnu 2009

Název města	Evidovaní uchazeči			Celková míra nezaměstnanosti
	celkem	ženy	muži	
Varnsdorf	1330	681	649	15,7 %
Chřibská	158	71	87	21,7 %
Jiřetín pod Jedlovou	30	19	11	10,9 %
Rybníště	67	34	33	19,3 %
Rumburk	693	322	371	11,8 %
Jiříkov	409	188	221	22,1 %
Krásná Lípa	294	112	182	17,1 %
Česká Kamenice	442	227	215	15,7 %
Šluknovsko	1181	582	599	16,4 %
Šluknovský výběžek	4432	2138	2294	15,8 %

Zdroj: Úřad práce Děčín

Vývoj nezaměstnanosti vybraných obcí Šluknovska ukazuje, že se její míra do roku 2008 postupně snižovala, od té však doby stále roste; v současnosti je velmi blízká úrovni míře z prvního pololetí roku 2005. Rozptyl mezi obcemi je však daleko nižší.

Graf 8: Vývoj míry nezaměstnanosti ve vybraných městech Šluknovska



Zdroj: portál.mpsv.cz

Graf 9: Vývoj míry nezaměstnanosti ve vybraných městech Šluknovska



Zdroj: portál.mpsv.cz (výpočet vlastní)

Ve stejném období je možné sledovat **nárůst počtu volných pracovních míst na jednoho uchazeče**. Na území pověřeného úřadu Česká Kamenice se příslušný index zvýšil z 37 v prvním pololetí roku 2005 na 146 v prvním pololetí roku 2009. Na území pověřeného úřadu Rumburk ze 17 v prvním pololetí roku 2005 na 96 v prvním pololetí roku 2009 a na území pověřeného úřadu Varnsdorf z 15 v prvním pololetí roku 2005 na 66 v prvním pololetí aktuálního roku.

Největší podíl mladých nezaměstnaných (do 19 let) mají v Krásné Lípě (8,6 procenta) a v Chřibské (7,5 procenta). Celkový podíl na Šluknovsku však přesahují i Česká Kamenice a Jiříkov. V Krásné Lípě se k tomu přidává ještě relativně vysoký počet nezaměstnaných mezi 20 a 24 lety (13,53 procent). Lidé do 25 let věku tvoří v Krásné Lípě téměř čtvrtinu ze všech nezaměstnaných. Naopak nezaměstnanost lidí nad 50 let věku trápí zejména Varnsdorf a Chřibskou.

Tabulka 6: Struktura uchazečů o zaměstnání podle věku k 30. červnu 2009

Název města	do 19	20-24	25-29	30-49	50-54	55-54	Nad 60	Celkem
Varnsdorf	47	159	137	580	201	187	31	1342
Chřibská	12	19	18	65	20	25	1	160
Jiřetín pod Jedlovou	0	4	4	16	3	3	0	30
Rybniště	1	10	4	37	7	7	1	67
Rumburk	31	88	82	310	86	94	19	710
Jiříkov	23	49	44	203	43	50	9	421
Krásná Lípa	26	41	37	123	34	34	8	303
Česká Kamenice	24	48	61	197	49	56	9	444

Šluknovsko	53	145	139	525	162	160	16	1200
Podíl jednotlivých věkových skupin (údaje v procentech)								
Varnsdorf	3,50	11,85	10,21	43,22	14,98	13,93	2,31	100,00
Chřibská	7,50	11,88	11,25	40,63	12,50	15,63	0,63	100,00
Jiřetín pod Jedlovou	0,00	13,33	13,33	53,33	10,00	10,00	0,00	100,00
Rybniště	1,49	14,93	5,97	55,22	10,45	10,45	1,49	100,00
Rumburk	4,37	12,39	11,55	43,66	12,11	13,24	2,68	100,00
Jiříkov	5,46	11,64	10,45	48,22	10,21	11,88	2,14	100,00
Krásná Líba	8,58	13,53	12,21	40,59	11,22	11,22	2,64	100,00
Česká Kamenice	5,41	10,81	13,74	44,37	11,04	12,61	2,03	100,00
Šluknovsko	4,42	12,08	11,58	43,75	13,50	13,33	1,33	100,00

Zdroj: Úřad práce Děčín (výpočet vlastní)

Největší **podíl uchazečů o práci s maximálně základním vzděláním** mají obce Jiříkov a Krásná Líba. V případě Krásné Lípy tito lidé představují více než polovinu z těch, kteří jsou v evidenci úřadu práce. Průměr Šluknovska převyšuje i Chřibská a Jiříkov. Naopak nezaměstnaní středoškoláci s maturitou se objevují ve větším počtu pouze ve větších sídlech regionu – Rumburku a Varnsdorfu.

Tabulka 7: Struktura uchazečů o zaměstnání podle vzdělání

Název města	do ZŠ	Vyučen či SŠB	Vyučen či SŠM	SŠM	Vyšší a VŠ	Celkem
Varnsdorf	491	577	43	214	17	1342
Chřibská	75	70	1	13	1	160
Jiřetín pod Jedlovou	9	16	2	2	1	30
Rybniště	26	32	1	5	3	67
Rumburk	273	298	17	110	12	710
Jiříkov	198	175	6	39	3	421
Krásná Líba	157	103	7	34	2	303
Česká Kamenice	182	196	10	48	8	444
Šluknovsko	469	560	32	130	9	1200
Podíl jednotlivých věkových skupin (údaje v procentech)						
Varnsdorf	36,59	43,00	3,20	15,95	1,27	100,00
Chřibská	46,88	43,75	0,63	8,13	0,63	100,00
Jiřetín pod Jedlovou	30,00	53,33	6,67	6,67	3,33	100,00
Rybniště	38,81	47,76	1,49	7,46	4,48	100,00
Rumburk	38,45	41,97	2,39	15,49	1,69	100,00
Jiříkov	47,03	41,57	1,43	9,26	0,71	100,00
Krásná Líba	51,82	33,99	2,31	11,22	0,66	100,00
Česká Kamenice	40,99	44,14	2,25	10,81	1,80	100,00
Šluknovsko	39,08	46,67	2,67	9,17	0,75	100,00

Zdroj: Úřad práce Děčín (výpočet vlastní)

Poslední ze sledovaných charakteristik uchazečů o práci evidovaných na úřadu práce byla **délka evidence**. Nejvíce evidovaných uchazečů, kteří byli v evidenci déle než dva roky, najdeme ve Varnsdorfu, kde se jedná téměř o jednu čtvrtinu. Více dlouhodobě nezaměstnaných, než je podíl v celém Šluknovsku, je přítomno i v Chřibské, Jiřetíně pod

Jedlovou, Krásné Lípě a Jiříkově. V Chřibské a Krásné Lípě je také výrazný počet těch, kteří jsou evidovaní v době delší než jeden rok a kratší než dva roky. Nejvíce evidovaných uchazečů o práci v nejkratší kategorii bylo k poslednímu červnu 2009 v Rybníšti.

Tabulka 8: Struktura uchazečů o zaměstnání podle délky evidence v jednotlivých obcích k 30. červnu 2009

Název města	do 3	3 až 6	6 až 9	9 až 12	12-24	nad 24	Celkem
Varnsdorf	319	300	153	87	151	332	1342
Chřibská	40	31	22	8	22	37	160
Jiřetín pod Jedlovou	8	8	5	2	1	6	30
Rybníště	28	7	6	6	8	12	67
Rumburk	160	172	69	45	95	169	710
Jiříkov	110	84	37	40	52	98	421
Krásná Lípa	67	60	37	27	49	63	303
Česká Kamenice	120	133	50	33	38	70	444
Šluknovsko	346	247	154	77	149	227	1200
Podíl jednotlivých věkových skupin (údaje v procentech)							
Varnsdorf	23,77	22,35	11,40	6,48	11,25	24,74	100,00
Chřibská	25,00	19,38	13,75	5,00	13,75	23,13	100,00
Jiřetín pod Jedlovou	26,67	26,67	16,67	6,67	3,33	20,00	100,00
Rybníště	41,79	10,45	8,96	8,96	11,94	17,91	100,00
Rumburk	22,54	24,23	9,72	6,34	13,38	23,80	100,00
Jiříkov	26,13	19,95	8,79	9,50	12,35	23,28	100,00
Krásná Lípa	22,11	19,80	12,21	8,91	16,17	20,79	100,00
Česká Kamenice	27,03	29,95	11,26	7,43	8,56	15,77	100,00
Šluknovsko	28,83	20,58	12,83	6,42	12,42	18,92	100,00

Zdroj: Úřad práce Děčín (výpočet vlastní)

Míra nezaměstnanosti za sledované období od roku 1998 byla v regionu Šluknovsko na svém vrcholu mezi lety 2003 až 2005: mezi 15 až 21 procenty v jednotlivých zkoumaných městech. V roce 2008 dosahovala míra nezaměstnanosti relativně nízké úrovně, například ve Varnsdorfu druhé nejnížší úrovně od roku 1999. Počet volných pracovních míst se ve sledovaných městech ve srovnání s předcházejícími lety snižoval. Řada obcí rovněž převyšuje podíl regionu Šluknovska jako celku v počtu uchazečů o práci mladších 19 let a v počtu uchazečů pouze se základním vzděláním (nejvýrazněji asi Krásná Lípa). Zhruba třetinu z uchazečů tvoří dlouhodobě nezaměstnaní, kteří jsou v evidenci úřadu práce déle než jeden rok.

Romové na trhu práce

Podle odhadů expertů je nezaměstnanost mezi Romy ve zkoumaných obcích a městech mezi 90 až 95 procenty (výzkumníci se však setkávali s odhady až kolem sta procent). Podle vedoucího úřadu práce potřebují individuální přístup, na který na úřadu práce není čas. Nezaměstnaní sociálně vyloučení občané jsou většinou lidé bez jakékoliv

kvalifikace, mají buď základní, nebo žádné vzdělání. Pracovník úřadu práce uvedl, že odhadem 50 procent nezaměstnaných je funkčně negramotných.³⁴

Romové tvoří výraznou většinu z těch, kteří nastoupí na úřad práce ihned po absolvování základní školy. Na úřadu práce v Rumburku výrazně převládají Romové mezi mladistvými nezaměstnanými (v této kategorii evidují v Rumburku 31 osob – viz tabulka výše). Problém pracovníci úřadu vidí především v rodičích dětí, pro něž jsou dávky dětí dalším příjmem do rodinného rozpočtu. V případě, že by dítě pokračovalo ve vzdělávání, narušila by se „struktura“ či rutinní denní běh rodiny. Jako oficiální důvody rozhodnutí dále nestudovat jsou zmiňovány argumenty jako drahé dojíždění, nepotřebnost dalšího vzdělání a mnohé další. Někdy jsou děti podle respondentů z úřadu práce samy o sobě motivovány, ale rodiče nesouhlasí.

Podle respondentů z občanských sdružení a neziskových organizací současná finanční krize problém nezaměstnanosti v regionu ještě prohloubila (potvrzují to i výše zmíněná statistická data) a lidem ze sociálně vyloučených lokalit se zmenšuje šance získat zaměstnání v konkurenci s kvalifikovanými lidmi, kteří přišli o práci kvůli krachům velkých továren.

Nezaměstnanost je definována jako **klíčový problém** regionu všemi aktéry. Specifikem Šluknovska je, že **nezaměstnanost a nízká vzdělanost** se dotýká nejen obyvatel sociálně vyloučených romských lokalit, ale i ostatních obyvatel regionu.

Nízká zaměstnanost v regionu je spojována nejen s již zmiňovanou nízkou vzdělaností a kvalifikovaností, ale také s **nízkou dopravní dostupností**, která **snižuje tendence investovat** do rozvoje průmyslu v regionu. Z tohoto důvodu jsou i přes zmiňované nedostatky ze strany pracovníků ÚP, zastupitelů a pracovníků městských úřadů, stejně jako respondenty z řad NNO a církevních organizací či samotných obyvatel sociálně vyloučených lokalit, **kladně hodnoceny veřejně prospěšné práce a veřejná služba**, případně sociální firmy, které umožňují obyvatelům sociálně vyloučených lokalit získat pracovní návyky. Ze strany pracovníků úřadu práce byly kladně hodnocené programy poradenství – motivační a job kluby. V současné době nedostatku pracovních míst ale podle respondentů tyto „kluby“ ztrácejí svůj původní význam, nenavazuje-li na jejich absolvování nalezení zaměstnání.

Podle respondentů z úřadu práce či městských úřadů se obyvatelé sociálně vyloučených lokalit naučili **využívat systém sociálních dávek** v kombinaci s **alternativními**, často nezákonnými, **zdroji obživy** ve svůj prospěch, čemuž přizpůsobili svůj životní styl, a dalším

³⁴ Včetně sekundární negramotnosti.

generacím je tudíž předávána **tradice „nepracování“ a nevzdělanosti**. Některé skupiny nově příchozích obyvatel právě tuto „nepráci“ vyhledávají a do regionu se **stěhují** z tohoto důvodu účelově.

V případě obyvatel sociálně vyloučených lokalit zkoumaných měst převažují alternativní zdroje obživy v podobě práce „načerno“ ve stavebních odvětvích, nebo v podobě rozebírání stavebních materiálů a jeho následném prodeji do sběren, případně v podobě obchodu s elektrospotřebiči dováženými ze sousedního Německa. Při tomto dovozu Romové spolupracují s neromskými obyvateli měst: do Německa pro elektroniku jede Rom, neboť Němci se slitují, dají mu spotřebič a „*ještě přihodí nějaké euro*“. V České republice jsou spotřebiče prodány „bílým“, protože od nich to lidé spíše koupí.

V Rumburku podle dotazovaných vyniká dovoz elektroniky ze zahraničí, v České Kamenici a v Jiříkově sběr železa. Sociálně vyloučení obyvatelé měst se dále věnují výkopovým pracím, zednickým pracím apod. Podle majoritních obyvatel měst nemají Romové motivaci chodit do stálého zaměstnání, neboť si práci načerno vydělají více peněz a navíc dostávají různé sociální dávky.

Pracovních příležitostí podle TSP Městského úřadu města Rumburk není v současné době dostatek, a proto lidé „*kradou, ale vlastně už ne tolik, už skoro všechno rozkradli*“. Kriminalita podle TSP v Rumburku není ovšem tak velká jako ve Varnsdorfu; tam jsou podle respondentky Romové „*horší, mají tam hlavně Olachy*“.

Aktivní politika zaměstnanosti a veřejná služba

Při dopravní obslužnosti Šluknovského výběžku je problémem i pracovní mobilita. Dále se u dlouhodobě nezaměstnaných projevuje neochota přizpůsobit se požadavkům zaměstnavatelů (ranní vstávání, pravidelnost docházení apod.), či si vůbec zaměstnání hledat či najít (např. nikdo z rodiny nikdy nepracoval). V rámci **poradenských programů** (motivačních), které předcházely **rekvalifikacím uzpůsobeným pro osoby s nízkou gramotností** (Pomocník v obchodě – prodavač, Hospodyně a Domovník – údržbář) byly obsahy kurzů na základě domluvy se vzdělavatelem stanoveny tak, aby byl větší důraz kladen na praxi než na teorii.³⁵ V projektech zaměřených na motivaci se podle respondentů ze sdružení Na Křižovatce dařilo sociálně vyloučené motivovat a zlepšovat jejich dovednosti, ale v současné době je pro ně prakticky nereálné získat jakékoli místo.

³⁵ Podle respondentky z Úřadu práce v Děčíně „je potom kámen úrazu po výběrovém řízení, že nejde takovéto kurzy připravovat nezávisle na výběru vzdělavatele“.

Pracovnice poradenství úřadu práce si zve všechny evidované absolventy základních škol i s rodiči k pohovoru pro zjištění důvodů, které je vedly k okamžitému přihlášení na úřad práce. Formou poradenství bylo absolventům doporučováno další vzdělávání nebo např. tzv. „motivační kluby“ předcházející „job klubům“. Podle oslovené pracovnice byli klienty z 95 procent Romové. Obsahem byl sebe-zkušenostně laděný kroužek, latentně se kurz věnoval i motivaci. V roce 2009 probíhal podle respondentky „menší klub s tématem domovník“.

Snaha pracovat s „nepřizpůsobivými“ občany ze strany poradenství na ÚP podle respondentů existuje, ale nedostává se jí dostatečné podpory. Pravdou také podle respondentky je, že ačkoliv se podařilo několik Romů zaměstnat, většina z nich po absolvování uvádí: „nemám zájem o další vzdělávání“.

Od roku 2009 má ÚP v Děčíně možnost spolupracovat pouze s jednou rekvalifikační agenturou, která uspěla ve výběrovém řízení, přičemž výběr agentury podle slov respondentů spočíval především v ceně. V důsledku toho respondenti hodnotí spolupráci jako neefektivnější a nepružnější než v uplynulých letech, nejsou schopni reagovat na aktuální poptávku, či investovat do menších projektů. Lidé jsou tedy podle respondentů na ÚP posíláni, ale zde mají pro uchazeče pouze omezenou nabídku pracovních míst.

V září 2009 bylo podle statistik úřadu práce v Rumburku celkem 282 vytvořených veřejně prospěšných míst, obsazených bylo ovšem pouze 253 z nich: tento počet je horním stropem rozpočtu³⁶. Veřejně prospěšné práce jsou hodnoceny jako „solidně funkční firma“, která by s dostatkem financí mohla být dvojnásobná ve srovnání se současným stavem. Mezi nejčastější zaměstnavatele v rámci veřejně prospěšných prací patří stavební firmy či technické služby.

Vznik **veřejných služeb** je mnoha aktéry z řad zastupitelů a pracovníků místní samosprávy, nestátních neziskových organizací ale i z řad obyvatel sociálně vyloučených lokalit vnímán velmi pozitivně. O tyto služby je podle respondentů větší zájem, než jsou obce, případně jimi zřizované instituce (např. Technické služby), schopny pokrýt. Veřejná služba pomáhá řešit absenci pracovních návyků Romů, ale někteří respondenti by preferovali smysluplnější a lépe placená pracovní místa vytvářená v rámci VPP. Vznik VS a VVP je hodnocen jako dobrý krok v regionu s rostoucí mírou nezaměstnanosti. Z tohoto důvodu se také opakoval názor volající po vytvoření firem pro lidi s nízkou kvalitací a pro sociálně znevýhodněné.

³⁶ ÚP přispívá zhruba 10 000 Kč, zbytek doplácí radnice města.

Velmi pozitivně hodnotí projekt veřejné služby například místostarosta **Varnsdorfu**: sociálně vyloučení jsou rádi, že „se chytili“, vidí smysl práce, někdy se rozhodnou stávající práci vykonávat po ukončení VS na plný úvazek. Podle místostarosty se proto jedná o možnost startu, kde dlouhodobě nezaměstnaní vnímají vztah mezi příjmem a odměnou, tato služba má tudíž obrovský motivační potenciál. Město by velmi uvítalo možnost jejího rozšíření. Uvažuje se o založení dalších sociálních firem ve spolupráci s o.s. Na Křižovatce, aby se možnost zaměstnávání v rámci VS ve Varnsdorfu rozšířila. Zřízení veřejné služby ve městě je podle pracovníků jedné místní nevládní neziskové organizace nevyužitou šancí. Město sice službu zřídilo, ale je nekoncepční, lidé často vykonávají zbytečnou práci. Oslovení pracovníci se domnívají, že by se v terénu spolu s takto zaměstnanými lidmi mohl pohybovat terénní pracovník, mohl by s nimi komunikovat a navazovat další spolupráci.

Město **Krásná Lípa** se snaží obyvatele sociálně vyloučených lokalit zaměstnávat, ale nemá k tomu podle starosty podmínky od státu, resp. úřadů práce. Město vytváří pozitivní diskriminaci, ale nemůže ji pojmenovat. Respondent tuto pozitivní diskriminaci spojuje například se snahou města zaměstnávat co nejvyšší počet Romů v rámci VPP. Starosta by uvítal systematictější a dlouhodobou podporu ze strany státu ve věcech zaměstnanosti, vzdělanosti a zadluženosti romské populace. Bylo by podle něj například přínosné, kdyby zaměstnanci v rámci Veřejně prospěšných prací byli slušně zaplacení, aby si zlepšili postavení v komunitě a měli ze své práce dobrý pocit. Na takové platy ale město nemá dostatek prostředků. Město pořádalo několik rekvalifikačních kursů, jejichž absolventi po ukončení našli zaměstnání, ale v soukromých firmách zůstali pouze krátce. Podnikatelé podle starosty nejsou schopni trpět jejich „úlety“, které město dokáže tolerovat.

Podle starosty **České Kamenice** se město snaží zahájit projekt nízkoprahového centra, které by se zaměřilo na cílovou skupinu především sociálně vyloučených občanů, kterým by byly nabízeny kurzy vaření, šití apod. Rozvíjejí také veřejně prospěšné práce (20 lidí) a veřejnou službu (také přibližně 20 lidí). Starosta vidí veřejnou službu jako první vlaštovku na cestě změny k lepšímu.

Motivací při hledání zaměstnání se zabývá i Agentura Pondělí, jejíž cílovou skupinou jsou lidé s různým typem zdravotního postižení – s mentálním, fyzickým, smyslovým i duševním onemocněním a lidé se sociálním znevýhodněním. Podpora zaměstnávání probíhá jak formou „Job poraden“, tak v podobě terénní práce zahrnující vyhledávání vhodné práce pro klienty na trhu práce, dále se jedná o doprovody na přijímací pohovor, sepsání smlouvy či pomoc klientovi na počátku jeho zaměstnání. První dva týdny pracují klienti na smlouvu o praxi, poté

po domluvě ve stávající podobě spolupráce buď pokračují, nebo smlouvu upravují, případně ze zaměstnání odcházejí. Po čase je asistent v kontaktu jen se spolupracujícím a vedoucími. Průměrná doba trvání asistence je jedenáct měsíců, maximálně jde o dva roky. S některými zaměstnavateli pracuje Agentura úžeji, jiní do ní volají a ptají se po volných zaměstnancích, protože podle pracovníků Agentury cítí obohacení firmy. Tato praxe ovšem ustupuje v návaznosti na celosvětový hospodářský vývoj roku 2009. V této službě nastává po krizi útlum, Agentura program snižuje, snaží se klienty zaměstnávat v tréninkových dílnách a nevyhledává pro klienty aktivně zaměstnání. Letos čekají pracovníci Agentury o padesát procent méně zaměstnaných klientů.

....

Zaměstnanost a nezaměstnanost v příbězích obyvatel

A) Lokalita – Benar, Česká Kamenice

Muž, cca 40 let, říká, že pracoval v rámci VS, nebylo to špatný, dali mu něco navíc k dávkám. Ptám se, jestli je u nich v domě někdo, kdo pracuje. Nikdo takový tam prý není. Nahoře má jeden Rom ubytovnu a tam prý pronajímá, ale to je načerno. Sami načerno nepracují, občas sbírají železo, co se někde povaluje.

B) Lokalita – ulice Svobodova, Jiříkov

Žena, cca 20-25 let. Nepracuje, aktuálně má malé dítě, ještě další dvě předškolní. Manžel pracuje tady v Jiříkově ve VPP. Peníze jim nestačí, ale „co se dá dělat“, jinak si nevydělávají.

C) Lokalita – ulice Palackého, Rumburk

Podle respondentky z lokality v ulici Palackého si práci „načerno“ nevydělávají, občas sbírají nějaký šrot. „To víte, každá koruna se hodí.“ I by si půjčili, ale nikdo jim nepůjčí, nanejvýš od známých si sem tam půjčí tisícovku.

Žena, cca 50-60 let. V domácnosti je „vůdčí“, je matkou majitelky domu. Všichni v domě žijí z mateřských, chlapi pracují na VPP (později se vpotácí postarší opilý Rom, který vypráví o své zkušenosti s VPP, kde je už osmým rokem zaměstnán. Žena sama nepracuje (vyučená tkadlena, 17 let pracovala ve zkrachovalém Bytexu, nyní má problémy s páteří, a proto pobírá předčasný důchod), stará se dceři o dvě děti, které má v pěstounské péči (dcera žije s ní v domě, taktéž nepracuje).

D) Lokalita – ulice Pražská, Rumburk

Žena, cca 50 let. Paní bydlí v domě svého syna spolu s jeho ženou a dětmi a svým manželem. Platí mu 4 tisíce za nájem a služby. Ona ani její manžel nepracují, on je stále nemocný, ona pracovala 25 let ve zkrachovalém podniku Rybena, nyní už nemůže najít práci.

Na otázku, jak shání peníze, když jim dávky nestačí, se začne smát a zahuláká „kradu!“. Byl to vtip. Nikde, musí nějak vyžít.

Syn pracuje v Tescu jako řezník. Snacha je na mateřské. Ona shání práci ustavičně, naposledy jí práci „vyfoukla“ jedna gádžovka na charitě, kam měla jít uklízet. Hlavní problém vidí v tom, že lidi tu cikána nezaměstnají, i kdyby byl nevím jak dobrý ve svém oboru.

....

8. Vzdělání

Vzdělání úzce souvisí se zaměstnaností a zaměstnatelností obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Šluknovsko patří k oblastem s nejnižší úrovní vzdělanosti v České republice. Podle Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 mělo v okrese Děčín základní a nižší vzdělání 28 procent osob starších 15 let, vysokoškolské vzdělání mělo 4,5 procenta. V celé České republice mělo základní vzdělání 23 procent obyvatel a vysokoškolské 8,9 procenta osob starších 15 let. Podíl osob se základním a nižším vzděláním činil 27 procent ve Varnsdorfu, 25 procent v Rumburku, 30 procent v České Kamenici, 38 procent v Krásné Lípě, 38 procent v Chřibské, 38 procent v Rybníšti a 29 procent v Jiřetíně pod Jedlovou. Řada oslovených aktérů vnímá rozvoj vzdělanosti jako prioritu integrační politiky, zároveň však upozorňují na neochotu rodičů uznat smysluplnost vzdělávání.

Teoreticky jsou na školní docházku dětí vázány sociální dávky, ale podle starosty Krásné Lípy tomu tak fakticky není, protože rodiče „*ve snaze vyžádat si potvrzení od ředitele školy, ve škole rozdmýchávají konflikty. Celý systém je nefunkční, Romové křičí na ředitelku a nakonec stejně toto nařízení obejdou.*“³⁷

....

Vzdělání v příbězích obyvatel

Lokalita – ulice Pražská, Rumburk

Žena, cca 50 let. Paní bydlí v domě svého syna, spolu s jeho ženou a dětmi a svým manželem. Děti chodí jedno na speciální školu, jedno na ZŠ. Budou chtít, aby se vyučily, ale co je jim to platný, stejně tu práci nenajdou.

....

³⁷ Proces odebrání dávek rodičům za více než deset neomluvených hodin dítěte je podle ředitele ZŠ v České Kamenici byrokratický, zdoluhavý a vysoce neefektivní. Úřady jsou v tomto ohledu příliš benevolentní a pokuty zdoluhavé. Podle respondenta by bylo účinnější, pokud by rodiče měli možnost vidět souvislost mezi přečinem a následkem. Dávky za absenci dětí ve školách v Rumburku nejsou strhávány, možná by ale měli podle ředitele speciální školy se strháváním začít. Ve Varnsdorfu podle něj podobnou zkušenost mají a chválí si to. Domnívá se, že by na tento problém mohla více dohlížet „sociálka“.

Předškolní vzdělávání

Romové podle respondentek na pozicích ředitelky své děti do mateřských škol příliš často nehlašují. Počet romských dětí na zkoumaných mateřských školách variuje od 2,6 procenta (mateřská škola v České Kamenici) do 12,5 procenta (mateřská škola ve Varnsdorfu).

Podle vedoucí školského odboru v **Rumburku** se žádná koncentrace dětí ze sociálně vyloučených lokalit v MŠ ani ZŠ nevyskytuje. **Do MŠ chodí maximálně 20 Romů, na ZŠ jsou podle respondentky všechny děti dobře integrované; žádná speciální romská třída vytvořena nebyla.** Pokud chce matka přihlásit dítě do mateřské školy, jedná se podle pracovnice školského odboru v Rumburku o určitou „vrstvu“ Romů; absence těchto dětí se následně nevymykají normálu. Tento názor potvrdila i ředitelka mateřské školy v **České Kamenici**, podle které do MŠ chodí děti ze všech sociálních prostředí, ale co se Romů týče, vždy se jednalo o děti z „*lepších rodin*“; vývoj za posledních 20 let se nemění.³⁸ Pokud děti ze sociálně vyloučených lokalit do MŠ nastoupily, byly podle ředitelky „*jako ostatní*“: rodiče angažovaní, docházka dobrá.³⁹

Jedinečné postavení mezi mateřskými školami Šluknovského výběžku má mateřská škola Nezvalova ve **Varnsdorfu**, jde to totiž o zařízení se speciálními třídami. Při zápisu do mateřské školy se zjišťuje anamnéza dětí, díky které existuje přehled o sociálním zázemí dětí. K přechodu z běžného do speciálního vzdělávání nedochází, děti se nasměrují při zápisu do speciálních tříd rovnou. Opačné případy, kdy děti přejdou ze speciálních tříd do běžných, se naopak stávají, pokud se děti svých problémů zbaví. Podle ředitelky školy je spolupráce s romskými rodinami střídavá. Daří se s nimi navazovat dobrou spolupráci, pokud se s nimi o problémech mluví a často se jim vysvětlují důvody různých opatření a pravidel. Problémem specifickým pro romskou menšinu je docházka: jedna skupina dětí navštěvuje MŠ měsíc do prvního zaplacení, další skupina dětí pouze v průběhu zimních měsíců a třetí skupina dětí dochází na jeden či dva měsíce a potom střídavě v závislosti na napomenutí. Existují ale také romské rodiny, u kterých chodí celé rody do MŠ pravidelně. Do speciálních tříd, do kterých

³⁸ Děti do MŠ nepřilákaly ani úlevy školného v posledním ročníku. O stejné úlevy (cca 30 procent všech nákladů) může ředitelka pro jednotlivé děti zažádat i v jiných ročnících, ale ještě tak neučinila, protože podle svých slov „*neměla pro koho*“.

³⁹ Zkušenost s romskými dětmi, resp. s jejich rodiči, je podle ředitelky MŠ v České Kamenici „proměnlivá“. Romské rodiče označuje jako přehnaně úzkostlivé, protože již po počátečním „otukávání“ dětí se ohání rasismem. Nesnesou, že jejich dítě se nemělo ve školce v daný den dobře, a příště ho raději nepřivedou vůbec. Tím začíná sociální vyloučení již v tomhle nízkém věku: děti nastupují do základních škol bez kamarádů, bez sociálních schopností, neumí se efektivně bránit, sami se bílých bojí a sdružují se zase jen s Romy, z čehož plynou další problémy.

chodí například romské děti, které umí jen romsky, je docházka lepší. Podle respondentky je možná hlavním důvodem to, že dětí je ve třídách méně a kontakt je mezi nimi a učitelkami MŠ užší. V rodinách jsou děti brány na stejné úrovni jako dospělí, těžko se vyrovnávají s autoritou učitelky, ale časem se to daří odbourávat.⁴⁰

Obecně ve Varnsdorfu je zájem romských rodičů o zápis do MŠ zajištěn informováním terénních pracovníků na ubytovnách ve Varnsdorfu o datu konání zápisu. Zájem rodičů je podle ředitelky docela velký, k potížím dochází až s docházkou. Podle ředitelky MŠ a ZŠ v Krásné Lípě je zájem rodičů o mateřskou školu ovlivněn prací terénní pracovníce a romského sdružení Čačipen, které podle jejího názoru mají na romské rodiče kladný vliv. Prací komunitního centra Kostka byla podle respondentky vytvořena síť pro práci s romskými rodinami. Díky spolupráci s TSP a vedoucím místního romského sdružení necítí ředitelka potřebu přijímat nového asistenta pedagoga/novou asistentku pedagoga⁴¹.

Přípravné ročníky se konají v rámci základních škol v České Kamenici, v ZŠ Karlova a v rámci speciální školy ve Varnsdorfu. V České Kamenici je v přípravném ročníku zapsáno 8 až 12 žáků, kteří v 80 procentech případů pocházejí z romských rodin. ZŠ Karlova má zřízeny dvě přípravné třídy, ale pro malý zájem rodičů provozuje pouze jednu. V roce 2009 do ní docházelo 11 dětí, všechny ze sociálně slabých, zejména romských rodin. Romští rodiče často nejsou ochotní dojet s dětmi na vyšetření do speciálního pedagogického centra v Rumburku. Někteří rodiče vnímají přípravnou třídu jako speciální školu, což jim brání v tom, aby tam své dítě přihlásili. K větší motivaci k využívání přípravných tříd ze strany romských rodičů by bylo podle ředitelky školy potřeba „zeštíhlit administrativu“ a nechat více iniciativy na pedagozích, kteří si práci v přípravných třídách podchytí problémy jednotlivých dětí. Podle ředitele Speciální školy ve Varnsdorfu je ze strany rodičů velký zájem o přípravný ročník, který funguje druhým rokem a má velký efekt, co se týče hygienických návyků, stravování nebo rozmluvení v případě dětí, které do příchodu do speciální školy vůbec nemluvily. Škola následně děti podporuje v integraci do běžných základních škol.

⁴⁰ Fakt, že romští rodiče nerespektují MŠ jako školní instituci, potvrdila i ředitelka mateřské školy v Jiříkově. Rodiče děti často neomlouvají a neuvědomují si, že mohou být velmi snadno vyloučeny. Motivovat by je podle respondentky mohlo více akcí pro děti a jejich rodiče, či k motivaci využít samotných dětí, které do MŠ budou chtít chodit, chodit.

⁴¹ O asistentech a asistentkách pedagogů více v kapitole Základní školství.

Základní vzdělávání

Podíly romských žáků na školách hlavního vzdělávacího proudu jsou v jednotlivých obcích různé – nejčastěji jsme se setkali tam, kde je oslovení ředitel a ředitelky byli ochotní uvést, s odhady kolem 25 až 30 procent. Nejméně romských žáků bylo zjištěno ve škole v České Kamenici, kde odhadovaný podíl činil přibližně 11 procent. Vyšší podíly jsou pochopitelněji častěji v obcích, kde nemají zároveň se základní školou hlavního vzdělávacího proudu školu vzdělávacího programu mimo tento proud (tj. základní školu praktickou či speciální).

Jako pozitivní příklad integračních snah lze jmenovat školu v **Krásné Lípě**. Ze 341 žáků jich je 90 romských. Do speciální školy podle ředitelky téměř žádné děti neodcházejí, protože škola se snaží nepřetahovat děti z kolektivu do kolektivu a snaží se je individuálně doučovat na základě individuálního plánu. **Škola má v plánu vytvořit individuální integrační učební plány pro děti, které jsou ohodnoceny nedostatečně, tak, aby mohly zůstat ve svých dosavadních třídách.** I tato ředitelka ocenila vliv terénní sociální práce. Podle ní lze díky terénní sociální práci pozorovat zvyšující se zájem žáků o středoškolské studium.

Výraznější vliv speciálního školství je možné vysledovat v místech, kde fungují školy obou vzdělávacích proudů paralelně a kde zároveň existuje širší nabídka škol v rámci hlavního vzdělávacího proudu. V **České Kamenici** odešlo z místní školy hlavního vzdělávacího proudu do speciálního školství v roce 2008 z prvního stupně šest žáků, z druhého jeden. Ředitel však upozornil na to, že rodiče někdy o přeřazení sami žádají, protože ví, že na dítě nebudou na speciální škole kladeny tak vysoké nároky. Uvedl, že rodiče jsou schopni k takovému rozhodnutí donutit i psychologa v pedagogicko-psychologické poradně. Speciální škola se tomu podle něj nebrání, protože se potýká s existenčními problémy, a proto přivítá každého žáka. Z 90 procent v případě přeřazení do speciální školy, stejně tak v případě propadlých dětí, šlo o Romy. Ředitelka speciální školy potvrdila určitý vliv sociálního zázemí na strukturu žáků, které do školy docházejí: 90 procent rodičů docházejících dětí je nezaměstnaných, čemuž odpovídá i sociální prostředí.

Základní speciální školu ve Varnsdorfu navštěvuje 92 žáků, z nichž Romové tvoří asi 70 až 80 procent. Vedle ní v současné době podle vedoucí školského úřadu ve **Varnsdorfu** dochází nejvíce romských žáků do **ZŠ Bratislavská, ZŠ Karlova** a **ZŠ Seifertova**. Školskému odboru se podle jejích slov prozatím daří prosazovat zvýšené finanční normativy pro školy s vyšším počtem romských žáků. Dotace z EU využívá ZŠ Karlova například na

zaplacení asistenta pedagoga (ze 132 žáků školy pochází 70 ze sociálně slabých rodin), ZŠ Bratislavská využívá k financování polovičního úvazku asistenta pedagoga finanční prostředky kraje.

Podíl romských žáků na celkovém počtu dětí navštěvujících jednotlivé školy se ve Varnsdorfu mění v souvislosti s demografickým vývojem jednotlivých městských částí: dříve bylo na sídlišti hodně mladých rodin a podle toho podle slov respondentky vypadala úroveň tamní školy: ZŠ Seifertova bývala jednou z elitních škol. V současnosti se staví domky na okraji města a na Seifertovu se začaly dostávat děti ze sociálně slabších vrstev. Na ZŠ Bratislavské mají velké problémy například s hygienou romských dětí, protože se jedná převážně o děti z ubytoven.

Speciální školu v **Rumburku** navštěvuje celkem 89 žáků, z nichž polovinu až 60 procent tvoří Romové. Co se týče sociálního prostředí žáků, je podle ředitele různé: docházejí žáci ze sociálně vyloučených lokalit, ale i dobře zabezpečené děti, které nemají dostatečné rozumové předpoklady pro běžnou ZŠ, či děti s nějakou malformací ve vývoji (ZP), které navštěvují třídu „praktickou“.

Ve všech dotazovaných školách s výjimkou školy v Krásné Lípě⁴² v době výzkumu působili asistenti a asistentky pedagogů. Respondenti si stěžovali na financování asistentů pedagogů, které stát dotuje pouze z 80 procent a podle slov jednoho z ředitelů „ještě mizerným platem“. Hlavní role asistentů a asistentek pedagogů je kromě pomoci žákům při vyučování i doučování viděna v „boření ledů“ a při navazování komunikace mezi školou a rodiči, která dosud téměř neexistovala.

....

Obyvatel domu v ulici Varnsdorfská, Krásná Lípa

Jednalo se o čtyřicetiletého muže, otce sedmi dětí, kterému před půl rokem zemřela manželka. Nemá nikoho, komu by důvěřoval: na úřadech s ním vždy vyběhnou, ale on nikoho nepotřebuje, vystačí si sám, i výchovu dětí zvládne sám. Snaží se je vést k samostatnosti pro případ, že by se s ním něco stalo. Děti nemohou jít spát, jestliže nemají hotové úkoly. Tři nejmladší děti jsou s ním doma, on sám je na rodičovské dovolené, žije tudíž z vdovského důchodu a sirotčích důchodů, na peníze si nestěžuje. Další tři děti chodí

⁴² Ve škole v Krásné Lípě působila od roku 2003 do prvního čtvrtletí roku 2009 asistentka pedagoga pro žáky se sociálním znevýhodněním. Škola připravovala projekty zaměřené speciálně na romské žáky. Jedním z nich bylo zajištění pomůcek včetně vybaveného penálu, aby si děti podle ředitelky zakusily, jaké to je, když se nemusejí v hodinách omlouvat. Děti měly radost a byly vděčné, ale bývalá asistentka v tomto projektu viděla další sociální vylučování romských dětí ze společnosti ostatních. Rodiče potom s takovým projektem nesouhlasili, a proto ředitelka školy funkci asistenta/asistentky pedagoga kvůli neshodám s asistentkou zrušila. Respondentka zastává postoj nerozlišování romských a neromských dětí a nechce je „ponižovat“ tím, že jim do hodin dá asistentku.

do místní ZŠ. Docela je to tam baví a škola jim a jejich otci vychází vstříc, protože ví, v jaké jsou situaci. Chtěl by, aby v budoucnu dělaly něco, co je bude bavit: ať už budou dělat u technických služeb, nebo budou chtít být doktory, on je bude podporovat. Nejstarší syn chodí na Speciální školu do Rumburka, bude teď vycházet. Potom zůstane doma a otec se o něj bude pořád starat, protože je nemocný a pracovat nikdy nebude.

On sám je vyučený kuchař, takže na současné rodičovské dovolené dětem vaří, když se vrátí ze školy, protože „ve škole vaří samý sladký jídla a oni jsou masový, víte“.

....

Respondenti na pozicích ředitelů a ředitelek základních a speciálních škol se shodují na tom, že problémy vzdělávání romských dětí vycházejí z absence vzorů v rodičích, kteří ke vzdělání nemají vztah a často mají sami pouze základní vzdělání⁴³. Problémy se vzdáváním jeden z ředitelů spojuje se „samotnou náturou Romů“, kteří nemyslí do budoucna, žijí „tady a teď“. Škola je tedy nebaví, protože je to příliš práce pro vzdálenou budoucnost.⁴⁴

....

Reflexe vzdělávání romských dětí pedagogickým pracovníkem

Podle ředitele ZŠ jsou mentální možnosti romských dětí stejné jako u dětí ostatních, nicméně nemají podmínky pro svůj rozvoj a pro zájem o vzdělání. Jednak kvůli nevzdělaným rodičům, pro které vzdělání není hodnotou, ale i kvůli hmotným podmínkám – jedno dítě si například nosilo každý den všechny učebnice s odůvodněním matky, že si je nemá doma kam dát. Měli ve škole i romské děti z dětského domova, ty se pak učily mnohem lépe, neboť k tomu byly vedeny.

....

Problém je spatřován také v tom, že děti nemají šanci zažít školní úspěch, aby byly do budoucna motivovány. Přibližně 70 procent žáků přichází do školy s tím, že jim to a priori nejde a jsou hloupí. Na prvním stupni romské děti podle ředitelek a ředitelů většinou stačí, ale brzdí je nepodnětné prostředí v rodinách. Kolem 3. až 4. třídy, kdy potřebují vzor a podporu rodičů, se vše hroutí. Na druhém stupni se nůžky mezi romskými a neromskými dětmi

⁴³ Například speciální škola v České Kamenici proto ve spolupráci s ústavem sociální péče v roce 2000 rozběhla projekt „Kurz pro dospělé pro doplnění základního vzdělání“. Účast je proměnlivá, letos například kurz nebyl otevřen navzdory letáčkům a agitaci. Průměrně ho navštěvuje 6 lidí, loni např. pouze jeden.

⁴⁴ Problém vzdělanosti v sociálně vyloučených lokalitách podle pracovnice OSPOD v České Kamenici spočívá především v motivaci, resp. nedostatku motivace. Kameničtí Romové podle respondentky často dosáhnou přijetí na střední školu nebo učiliště, ale po pár měsících se školou končí: dívky z důvodu těhotenství, chlapci proto, „že je to nebaví“. Problémem je pro děti podle respondentky zejména nutnost pravidelného vstávání při dojíždění do Děčína, kde se nachází většina středních škol a učilišť. Rodičům je to jedno, což je podle respondentky „jejich mentalita“. Romové podle respondentky nejeví o vzdělání ani o integraci zájem. Své děti „nevychovávají, všechno jim dovolí“. Ženy mají hodně dětí a ani by se jim nestihaly individuálně věnovat, muži se dětem nevěnují, i kdyby čas měli.

rozevírají. Malé děti jsou tvárnější, na druhém stupni je více vidět vliv rodin a tradice pozorování nezaměstnaných lidí.⁴⁵

Nejčastějšími výchovnými problémy dětí pocházejících ze sociálně vyloučených lokalit ve všech dotazovaných školách byly časté absence⁴⁶ (řádově až 200 hodin ročně) ve spojitosti s neúměrným počtem omluvených hodin od lékařů, dále šikana, záškoláctví, nekázeň, nenošení pomůcek aj. Dívky podle respondentů chybějí méně, chlapci chodí za školu už na prvním stupni. Problémy jsou spatřovány opět v rodině, která absenci podporuje například i kvůli výpomoci v domácnosti, s hlídáním dětí apod.

....

Vzdělání v příbězích obyvatel

Obyvatelky ubytovny „Sport“, Varnsdorf

Děti chodí do školy rády, každé ráno „se vyloženě těší, až tam půjdou“. Jejich matky chtějí, aby měly lepší podmínky k životu než ony samy a chodily do školy, ale ze strany škol cítí tlak na umístění dětí do Speciální školy. Rodiče sice podepisují souhlas s umístěním dětí do speciální školy, ale často nerozumí tomu, co je na papíře napsáno, a stydí se zeptat.

Děti respondentek navštěvují jak speciální školu, tak střední odborné učiliště, kde se učí v oboru zedník. Syn jedné z respondentek už má za sebou dva ročníky a praxi, která ho bavila, a chtěl by v práci zedníka po vyučení pokračovat.

Děti mají možnost dostávat zvláštní romskou podporu na učilišti, ale rodiče musejí odevzdat potvrzení, že obdržené finance skutečně použili na nákup školního vybavení. Rodiče často nevědí, kde mají toto potvrzení sehnat. Běhají z jednoho úřadu na druhý a všude jim jen říkají, že na daném místě potvrzení nedávají, ale nejsou schopni říci, kde ho mohou dostat. Stalo se, že jedna úřednice označila respondentku za „negramotnou“, což ji urazilo. „Asi to bylo proto, že sama děti nemá, tak si to takhle vylívala.“

....

⁴⁵ Celkové klima ve městě je zatím podle ředitele Speciální školy ve Varnsdorfu v únosných mezích, ale Romů přibývá a vracejí se mladiství z diagnostických ústavů a dospělí z výkonu trestu, kteří dělají největší problémy. Na škole jsou romské děti schopny respektovat autoritu. Do páté třídy jsou všechny děti podle ředitele „zlatíčka“. Zlom přichází tradičně a radikálně s nástupem do šesté třídy, což je pro školu záhadou. „Sedmá, osmá třída, to se bojuje.“ Zlovykem, který je mezi romskými dětmi rozšířený, je lhaní. „Strašně lžou, ale strašně, nedá se jim vůbec věřit.“

⁴⁶ Což Pavelčíková (2004) vysvětluje následovně: „To je ostatně u části romských rodin až do současnosti jeden z důvodů přežívání nedůvěry vůči škole: školní prostředí jim děti odcizuje, přetrvává jejich bezvýhradnou závislost a silné citové vazby na vlastní komunitu.“

PAVELČÍKOVÁ, Nina, 2004. Romové v českých zemích v letech 1945–1989. Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu č. 12. S. 13–14. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR, 2004. ISBN 80-86621-07-3. 184 s.

Střední vzdělávání

Důvodem, proč na středních školách nestuduje více romských studentů, je podle jedné ze zkoumaných středních škol nedostatečné zázemí v rodině, protože děti přicházejí již do prvních tříd nepřipravené. Romské dívky také velmi často rodí děti.⁴⁷ V neposlední řadě se zde objevuje i faktor nutnosti dojíždět, který vyžaduje určité finanční investice i motivaci.

Na **gymnáziu v České Kamenici** v současnosti studují dvě romské dívky, jedna v primě a druhá v septimě. Obě mají dobrý prospěch a spolupráce s rodiči je podle ředitele školy bezproblémová. Obě využívají „Podporu romských žáků středních škol“, což eliminuje strach rodiny z finančního zatížení v podobě studia. Problémem podle ředitele Střední školy služeb a cestovního ruchu je skutečnost, že tato podpora funguje pouze pro děti romského etnika a žádná další pomoc pro ostatní, jinak znevýhodněné děti od státu nepřichází, s čímž souhlasí i další ředitel jedné z místních středních škol, který z tohoto důvodu navrhuje také změnit název tzv. „romské podpory“ na „podporu sociálně slabých“.

Střední škola služeb a cestovního ruchu ve Varnsdorfu je počtem studentů (1100) a nabídkou oborů největší v okrese, dojíždí do ní studenti a učni z celého Šluknovského výběžku. Při škole funguje internát, který je naplněn, ale značný počet učňů si – podle ředitele zřejmě kvůli nutnosti dodržovat určitý režim - pobyt na internátu v průběhu roku rozmyslí a raději dojíždějí.

Na škole jsou zřízeny také tři obory⁴⁸ Speciálního školství, jehož učni navazují na vzdělání ve speciálních školách. **Procento romských učňů ve Speciálním školství se pohybuje mezi 50 až 60 procenty. Vysoké procento učňů obor nedokončí: 50 až 75 procent z celkového počtu nastoupených studentů.** V roce 2008 škola podala 25 žádostí o Podporu romských žáků středních škol, z nich vyplaceno bylo vyplaceno sedm, v roce 2009 podala 29 žádostí.

V prvních ročnících je podle ředitele většina studentů nemotivovaná, nastupují na střední školu jen z povinnosti. Motivačně působí v pozdějších ročnících praxe, které jsou pro studenty hnacím motorem s vyhlídkou na budoucí zaměstnání. V tomto ohledu nejsou podle ředitele vidět žádné rozdíly mezi romskými a neromskými studenty. Existuje možnost přestupu ze Speciálního školství na učňovské obory, které jsou při dobrém prospěchu učňů

⁴⁷ Šestnáctiletá dívka na dotaz výzkumnic, proč nepokračuje dále ve vzdělávání, odpověděla: „A kdy budu rodit?“

⁴⁸ Kuchařské práce, práce ve zdravotnickém a sociálním zařízení, stavební práce.

využívány zhruba ve třech případech ročně. Prostupnost systémem funguje oboustranně, tudíž do Speciálního školství přestupují učni, kteří nezvládají odborné učivo.

Speciální problémy romské populace nebyly ředitelem zaznamenány,⁴⁹ ale podle respondenta možná existuje větší tendence k závislosti na drogách a k agresivitě. Škola organizuje programy zaměřené na prevenci rizikových forem chování, zároveň spolupracuje s policií. Podle ředitele se dá říci, že když už jsou romští učni na škole, není rozdíl mezi nimi a uční z majoritní populace, protože případné problémy jsou zde zachytitelné. **V případě neukončené základní docházky nabízí střední škola ve Varnsdorfu speciální dvouleté výuční programy.**

Romové dochází i na soukromou SOŠ managementu a práva, v prvních dvou ročnících je celkem 45 studentů, Romové tvoří většinu. Místostarostka města Rumburk vkládá do této školy velké naděje v podobě rozšíření středoškolského vzdělání obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Na Střední zdravotní školu a obchodní akademii Rumburk chodí čtyři romští studenti. Sociální prostředí, ze kterého pocházejí studenti školy, odpovídá podle ředitele charakteristikám kraje (nízká vzdělanost, vysoká nezaměstnanost, apod.). Rizikové chování se ve škole podle respondenta občas objevuje (drogy, kouření, alkohol). V rámci prevence působí dva metodici prevence a dva výchovní poradci, kteří pořádají přednášky, poradenství ve volbě povolání a při specifických poruchách učení.

Doučování , volnočasové aktivity a nízkoprahová zařízení

Celkově lze říci, že na Šluknovsku již v současnosti existuje velmi dobrá nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež. V **České Kamenici** je zřízení nízkoprahového centra očekávaným výsledkem společného projektu města a Rozvojového centra. V rámci místní ZŠ je organizován na prvním stupni klub doučování; děti mohou navštěvovat školní družinu provozovanou Centrem dětí a mládeže.

V **Krásné Lípě** v rámci Komunitního centra funguje mateřské centrum, klub pro děti a mládež a taneční soubor. Nízkoprahové zařízení nazvané T-klub poskytuje možnosti trávení volného času pro děti a mládež ve věku od šesti do 26 let.

⁴⁹ Specifické problémy romských učňů podle ředitele nejsou vidět; specifikem je jen nutnost nespadnout do demotivujícího rodinného prostředí. Podle ředitele došlo k případu, kdy si úspěšný student změnil jméno, aby zpřetrhal příbuzenské vazby. Na druhé straně byla jedna úspěšná studentka rodinou přesvědčena k odchodu ze školy a nucena k prostituci.

Žáci speciální školy v **Rumburku** mají možnost navštěvovat družinu, dále aktivity organizované asistentkou pedagoga. Mnoho žáků podle ředitele chodí do **nízkoprahového zařízení pro děti a mládež „Žijeme spolu“** při Farní charitě.⁵⁰ Speciální škola kromě pedagogicko-psychologického centra (diagnostika i poradenství) při škole provozuje i občanské sdružení, které například pořádá volbu miss či večírek ke konci roku s představením žáků. V uplynulých letech pořádali spolu s o.p.s. Humanitas profes projekt „Rovnost v rozdílnosti“ (dětská vystoupení, ukázka pracovních dovedností z dílen apod.). **Salesiánský klub mládeže** v Rumburku se věnuje volnočasovým aktivitám dětí a mládeže se zaměřením především na středoškolskou mládež, pro níž v roce 2006 otevřeli nízkoprahový klub Zavínáč.

Ve **Varnsdorfu** funguje klub **Kamarád pro děti** (většinou ze speciální školy) a **nízkoprahové zařízení pro děti a mládež při ubytovně T.G.M.**, kde působí i taneční soubor sdružení Čačipen z Krásné Lípy. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež a klub Kamarád fungují zároveň i jako doučovací kroužky. Předškolní vzdělávání zajišťují kromě mateřských škol také přípravné třídy při zdejších ZŠ. Zájem o mimoškolní aktivity je ze strany romských dětí veliký, ale rodiče podle respondentů příliš nespolupracují (odmítají se účastnit aktivit svých dětí, bojí se finančního zatížení). Pro starší děti byly zřízeny kluby Teen Challenge a Exit pro drogově závislé.

9. Sociální dávky

Jak již bylo uvedeno, Šluknovsko patří k regionům s vyšším kvocientem lidí, kteří pobírají sociální dávky. Vzhledem k faktu, že žádný z oslovených odborů sociálních věcí a zdravotnictví nevyplnil dotazník požadující kvantifikaci jednotlivých dávek, vycházíme z dílčí části Strategického plánu lokality Šluknovsko „Sociální začleňování“, která tyto kvantifikace obsahuje. Ve správním obvodu pověřeného úřadu **Rumburk** je za jeden měsíc v rámci dávek hmotné nouze - příspěvku na živobytí - podáno 370 žádostí pro 1155 osob. Z toho je 169 rodin s dětmi, které mají k dispozici na svou obživu pouze dávky hmotné ve výši existenčního minima. Ohroženo ztrátou bydlení je 293 osob, z toho 130 dětí, z důvodu rizikového nájemního vztahu nebo nevyhovujícího bydlení. Dalších deset procent osob

⁵⁰ Kapacita zařízení je 35 osob (cca jeden pracovník na devět klientů).

nevyužívá dávky hmotné nouze, přestože by na ně měly nárok. Osob opouštějících výkon trestu odnětí svobody je za rok asi 100, z toho o bydlení žádá asi 15 procent.⁵¹

V roce 2007 došlo k výraznému snížení počtu evidovaných klientů v hmotné nouzi a tento jev se dá vysvětlit několika důvody: zpřísněním podmínek pro vyplacení dávek v hmotné nouzi; zavedením motivačních a aktivizačních opatření; zvýšením pracovních příležitostí za přispění úřadu práce např. zvýšením finančních prostředků na aktivní politiku zaměstnanosti (veřejně prospěšné práce, společensko účelná místa, chráněné dílny a pracoviště, vznik nových pracovních míst a rekvalifikace); snížením nezaměstnanosti.

Ještě v roce 2006 asi třetinu příjemců sociálních dávek mladých lidí ve věku do 25 let. Více než polovina do 35 let, jen asi sedm procent příjemců dávek bylo starší 55 let. Převažovaly jednoznačně bezdětné domácnosti (více než dvě třetiny klientů). Přes deset procent tvořily úplné domácnosti a přes dvacet procent to byly domácnosti neúplné. Od 1.1. 2007 dochází ke změně příjemců dávek sociální pomoci. Z evidence městských úřadů vypadávají nezaměstnaní mladí i starší lidé (svobodní a rozvedení), kteří žijí ve společné domácnosti s rodiči. V minulosti mohli žádat o dávky sociální potřebnosti sami, od roku 2007 se posuzují společně. Dochází tak k společnému započtení příjmů rodičů a jejich nezletilých i zletilých dětí a příjmy rodičů jsou pro posuzovanou rodinu převážně dostatečné.⁵²

Ve správním obvodu pověřeného úřadu **Varnsdorf** je počet vyplacených dávek pomoci v hmotné nouzi - příspěvku na živobytí - za jeden měsíc 383 pro 870 osob. Z toho je 164 rodin, ostatních 219 žádostí pochází od jednotlivců. Bez vlastního bydlení, nájemního či podnájemního vztahu je 43 rodiny a 26 jednotlivců. Celkem jde o 239 osob.⁵³

Podle respondentů z odborů sociálních věcí současná výplata dávek probíhá jednou měsíčně, praktický příjem přichází však pro rodiče dětí dvakrát měsíčně. Na začátku měsíce pobírají přídavky na děti od státu a na konci měsíce sociální dávky od města. Respondenti i z dalších míst Šluknovska se shodují na tom, že po výplatě dávek jsou hypermarkety tři dny zaplněné obyvateli sociálně vyloučených lokalit. Z důvodu špatného způsobu hospodaření s penězi některých osob pobírajících sociální dávky sociální odbor města Varnsdorf uvažoval

⁵¹ Úřad vlády ČR – odbor pro sociální začleňování (Agentura): Strategický plán lokality Šluknovsko; Sociální začleňování (Rozpracováno dílčí část). Krásná Líba: Úřad vlády ČR – odbor pro sociální začleňování (Agentura), str. 32.

⁵² Koncepce prevence sociálního vyloučení pro území města Rumburk z 16.2.2009.

⁵³ Úřad vlády ČR – odbor pro sociální začleňování (Agentura): Strategický plán lokality Šluknovsko; Sociální začleňování (Rozpracováno dílčí část). Krásná Líba: Úřad vlády ČR – odbor pro sociální začleňování (Agentura), str. 32.

o vyplácení formou stravenek, ale podle respondenta existuje riziko, že některé podniky ve městě budou stravenky za kurz pro ně výhodný směňovat za peníze.

V **Krásné Lípě** se navíc v čase vyplácení sociálních dávek a dávek v hmotné nouzi koná místní zábava. Část sociálních dávek končí také v restauračních zařízeních, hernách a sázkových kancelářích.

V **České Kamenici** se podle respondentů z řad státních institucí velmi osvědčil systém stravenek (zejména v případech, kdy bylo prokázáno zneužití dávek na nákup alkoholu či hru na hracích automatech), někdy obyvatelům sociálně vyloučených lokalit chodí nakupovat samotné úřednice. Město má nasmlouvané prodejny, které stravenky přijímají a pokryjí tak všechny konzumní potřeby obyvatel. Městská policie organizuje kontroly v barech a spolu s prací sociálních pracovníků v terénu identifikují lidi, kteří sociální dávky utrácejí v barech a při hraní na automatech a kteří následně dostávají dávky v podobě stravenek. Většinu žadatelů o sociální dávky tvoří občané hlásící se k romské menšině.

....

Sociální dávky v příbězích obyvatel

Lokalita – ulice Palackého, Rumburk

Informátorkou je žena, cca 50-60 let. Podle ní Romové nejvíce trápí nedostatek peněz. Žena sama nepracuje (vyučená tkadlena, 17 let pracovala ve zkrachovalém Bytexu, nyní má problémy s páteří, a proto pobírá předčasný důchod), stará se dceři o dvě děti, které má v pěstounské péči (dcera žije s ní v domě, taktéž nepracuje. TSP terénní výzkumnice posléze upozorňuje, že je běžnou praxí babiček osvojit si vnoučata, ačkoliv jejich matka s nimi dále žije v jedné domácnosti. Tak kromě dávek dostávají ještě dávky pro pěstouny. Stěžuje si na velký nedostatek financí, na nemožnost dostat více peněz. Prací „načerno“ si nevydělávají, občas sbírají nějaký šrot.

10. Dostupnost služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

V oblasti sociálních služeb pro celé Šluknovsko probíhá tvorba Plánu rozvoje sociálních služeb pro Šluknovský výběžek v období 2009-2013, který navazuje na Komunitní plán ve Šluknovském výběžku, který byl vytvořen v roce 2004. Druhý plán rozvoje sociálních služeb pro Šluknovský výběžek byl již zveřejněn.⁵⁴ Zastupitelstva 18 obcí, jež spadají do působnosti

⁵⁴ Obsahuje mimo jiné přehled financování služeb v letech 2004 až 2008. Celkem 57 procenty na sociální služby ve Šluknovském výběžku přispíval státní rozpočet (Ministerstvo práce a sociálních věcí a kraje), 30 procenty uživatelé, šesti procenty obce, jedním procentem fondy EU a jedním procentem dárce a sponzoři. Celkem bylo vymezeno 44 procent z vynaložených prostředků na práci se seniory, 29 procent na služby pro děti a mládež, 21 procent na služby pro osoby se zdravotním postižením, dvě procenta na péči o uživatele drog, dvě procenta na osoby v krizi a jedno procento do oblasti poradenství.

tohoto plánu, tento dokument v roce 2009 schválila. Město Česká Kamenice je dále v procesu vytváření samostatného Komunitního plánu rozvoje sociálních služeb města Česká Kamenice. S komunitním plánováním je personálně i místně provázána činnost Lokálního partnerství Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách, což považujeme za pozitivní příklad dobré praxe, jak vzájemně slazovat plánování sociálních služeb na jednom území. V následující části textu se zaměříme na hodnocení dostupnosti služeb zaměřených na osoby žijící v sociálním vyloučení či na osoby sociálním vyloučením ohrožené na základě odpovědí respondentů v námi provedených rozhovorech.

Dostupnost sociálních a jiných služeb zaměřených na osoby ohrožené sociálním vyloučením je v **České Kamenici** podle respondentů špatná, jedním označitelná dokonce jako „kritický nedostatek“. Respondenti vnímají absenci terénních sociálních pracovníků, sociálního poradenství; podle zastupitele města chybí i NNO zaměřené na vytváření pracovních míst pro nekvalifikované pracovníky romského původu v rozvoji cestovního ruchu a zemědělství. Město by podle slov starosty dále přivítalo zřízení funkce psychologa, který by byl k dispozici pro všechna školská zařízení, dva asistenty pedagogů a jednoho stálého pracovníka pro mateřské centrum, které ve městě funguje. Město si naléhavost potřeby sociálních služeb uvědomuje, nicméně nemá prostředky ani pracovníky na jejich pokrytí.

V **Krásné Lípě** podle respondentů existuje dobrá a dostatečná síť sociálních služeb, přestože si starosta stěžuje na přílišnou administrativu a nedostatky současného systému financování NNO, resp. pracovníci NNO si stěžují na nedostatek financí pro jejich aktivity. Určitá mezera ve stávající struktuře sociálních služeb ve městě je některými aktéry pocíťována v oblasti zajištění bezplatných volnočasových aktivit pro děti a mládež.

Ve městě **Rumburk** existuje podle respondentů z Městského úřadu rozsáhlá síť NNO, přestože podle některých respondentů ze strany místostarosty zazněl názor, že sociální služby nebudou jako město poskytovat. Kromě azylového domu pro rodiče a děti neshledávají respondenti městského úřadu nutnost zavedení další konkrétní služby, přestože rozvoj sociálních služeb je podle pracovníků NNO i nadále potřebný. Dále by pracovníci NNO chtěli pokračovat v již úspěšných, již ukončených projektech.⁵⁵ Pracovník CEDRu pocíťuje ve městě absenci romského koordinátora a kurátora. V případě dostatku financí by se chtělo

⁵⁵ Např. projekt „školička“ Farní charity Rumburk, tj. alternativní MŠ pro Romy, kteří si nemohli dovolit platit městskou mateřskou školu. Bylo to podle jejich zkušenosti přínosné, protože maminky viděly pokrok dětí a začaly si více vážit nejen MŠ vzdělání, ale vzdělání obecně.

sdružení CEDR zaměřit programy zaměřené na vzdělávání Romů: motivace ke vzdělání, motivace k práci.⁵⁶

Podle pracovníků NNO ve **Varnsdorfu** existuje nedostatek terénních služeb a služeb pro rodiny s dětmi, odborné poradenství v terénu⁵⁷, přípravné kurzy předškolního vzdělávání, větší počet rekvalifikačních kursů pro dospělé zaměřené specificky také na ženy a především pociťují nedostatek pracovních příležitosti obecně. Dále respondenti projevili přání pokračovat v úspěšných, ale již ukončených projektech v podobě sociálního podnikání. V následujícím textu se zaměříme na vybrané poskytovatele služeb v jednotlivých městech, které jsou členy lokálního partnerství.

Česká Kamenice

Tabulka 9: Služby poskytované osobám ohroženým sociálním vyloučením v České Kamenici

Název NNO/ církvní organizace	Aktivity	Počet klientů/klientů ze sociálně vyloučených lokalit
Oblastní charita Česká Kamenice	Domov se zvláštním režimem ⁵⁸	Jednou týdně cca 2-3 klienti Přibližně 7-8 klientů denně
	Dům na půl cesty	
	Domov pro seniory	
	Nízkoprahové denní centrum: sociální poradenství, pracovní terapie, možnost najít se, umýt atd.	
	Noclehárna	
	Poradenství v zadluženosti	
Rozvojové centrum	Dotační poradenství, s městem připravující projekt nízkoprahového centra	
Mateřské centrum Oáza, o.s.		

Česká Kamenice nemá k dispozici terénní pracovníky. Plán na zřízení a zabezpečení místa pro jejich působení spolu s projektem na zřízení nízkoprahového centra ve spolupráci s Rozvojovým centrem Česká Kamenice je jedním z očekávaných výsledků členství města v lokálním partnerství především v podobě získání finančních prostředků na vybavení centra.

⁵⁶ Viz kapitola „Bydlení“

⁵⁷ Po úpravě zákona o sociálních službách nemají terénní pracovníci tak široké pole působnosti, jak by potřebovali, a proto se klientům ve složitějších problémech doporučuje občanské poradenství sdružení Na Křižovatce.

⁵⁸ Domov se zvláštním režimem se zaměřuje na cílovou skupinu mužů a žen ve věku nad 45 let, kteří jsou v nepříznivé životní a sociální situaci, trpí alkoholismem, nebo jsou po léčbě ze závislosti na alkoholu. Dále jsou klienty Domova lidé, kteří trpí chronickým psychickým onemocněním vyjma Alzheimerovy demence.

Koncepce se zaměřuje na sociálně vyloučené občany, nabízení aktivit i poradenství pro tyto osoby. Ve městě se rozšiřuje užívání drog a kriminalita mladistvých, kterou by právě přítomnost nízkoprahového centra mohla pomoci řešit.

Spolu s místní Oblastní charitou připravuje město projekt sociálního poradenství v oblasti exekucí, dluhů a tíživých životních situacích, které by bylo ve městě podle místních respondentů třeba. Jednou týdně je v Oblastní charitě v provozu tzv. poradenství v zadluženosti. Většina klientů jsou nepochází z řad Romů.

Ze stran pracovníků a pracovník NNO se objevuje názor, že politika města se zdá být účinná a vstřícná. Podle pracovnice Rozvojového centra si město vzrůstající problém obyvatel sociálně vyloučených lokalit uvědomuje a chce ho řešit; podle respondentky zbývá přitáhnout dostatek schopných lidí a financí. Pokud vznikne nový projekt, město se ho snaží podpořit. Podobně i pracovnice Oblastní charity hodnotí spolupráci s městem jako výbornou. Město například pronajalo Oblastní charitě prostory za symbolickou cenu nebo umožnilo klientům charity získat trvalé bydliště v České Kamenici.

Krásná Lípa

Tabulka 10: Sociální a jiné služby poskytované obyvatelům ohroženým sociálním vyloučením města Krásná Lípa

Název NNO/církevní organizace	Aktivity	Počet klientů/klientů ze sociálně vyloučených lokalit
Občanské romské sdružení Čačipen	Volnočasové aktivity ⁵⁹	35-40 klientů, devadesát procent Romů
Kostka Krásná Lípa, p.o.	provoz komunitního centra	60 kontaktů 22 kontaktů
	vzdělávání	5 klientů
	přístup na internet a PC	
	odlehčovací služby	průměrně 30 kontaktů denně
	terénní sociální práce ⁶⁰	4 VPP
	sociální AMARI poradna, občansko - právní poradna, léčebná poradna	průměrně 35 kontaktů za měsíc
	AMARI klub pro děti, T-klub pro děti a mládež: přístup na PC a internet ⁶¹ , klub Včelka, mateřské	

⁵⁹ Taneční soubor, fotbalové družstvo, výtvarný kroužek, sport, doučování, Mateřský klub Včelka, akce pro veřejnost ve spolupráci s jinými NNO (Miss Roma, fotbalový turnaj, festival Rozloučení s létem, vystoupení taneční skupiny na romských festivalech atd.).

⁶⁰ Zaměstnavatelem TSP je město Krásná Lípa.

	centrum Beruška JOB poradna služba podporované zaměstnávání služba podporovaného bydlení dobrovolnické centrum programy pro seniory práce s osobami ze znevýhodňujícího sociokulturního prostředí lokální partnerství Šluknovsko komunitní plánování Šluknovského výběžku sbírky Agentura práce dobrovolnická "veřejná" služba	9 klientů (1200 kontaktů)
CEDR – komunitní centrum, o.s. (viz Rumburk)	Šicí dílna: Projekty: „Jdeme dál I. a II.“ V současnosti šicí dílna zaměstnává obyvatele sociálně vyloučených lokalit v rámci VPP; Klub pro děti ze sociálně slabšího prostředí (Amari); Projekt pro seniory; Dobrovolnické centrum Výběžek	docházelo po tři měsíce 64 klientů, přes 60 procent z nich bylo romského etnika

Město vytvořilo příspěvkovou organizaci, která se snaží organizovat aktivity pro sociálně vyloučené občany. Neziskový sektor na tom podle starosty Krásné Lípy bude velmi špatně, pokud nebude fungovat průběžné financování projektů. Zpětné financování podle jeho názoru mnoho neziskových organizací zničí, protože nebudou mít na rozběhnutí projektů prostředky.

Příspěvková organizace města Krásná Lípa **Kostka** vznikla v návaznosti na činnost komunitního centra v Krásné Lípě v roce 2008. Kostka provozuje komunitní centrum, ve kterém spolupracují následující organizace: město Krásná Lípa, Kostka Krásná Lípa p.o., Cedr, o.s., a Agentura Pondělí, o.s. V prostorách centra funguje i Mateřské centrum Včelka. Tyto organizace provozují ve vzájemné spolupráci různé aktivity a kluby pro různé cílové

⁶¹ Počítačové kurzy pro veřejnost.

skupiny. V prostorách komunitního centra pracuje také terénní pracovnice. Tyto služby jsou využívány širokou veřejností, zejména lidmi ze znevýhodňujícího sociálně-kulturního prostředí. Pro tyto lidi byla v souvislosti s problematikou vysoké míry nezaměstnanosti v regionu zřízena šicí dílna, ve které měli klienti možnost sami si opravit oblečení a zároveň šili například kostýmy pro půjčovnu kostýmů v rámci komunitního centra.

Další z aktivit Kostky je účast a koordinace Komunitního plánování pro Šluknovsko; vypracování Komunitního plánu je ve stadiu přípravy. V rámci Komunitního plánování je i sestavení Katalogu sociálních služeb, který je k dispozici jednotlivým obecním či městským úřadům. Obce nechtějí příliš rozšiřovat registr sociálních služeb zejména z rozpočtového hlediska.

Sdružení **Čačipen** není první krásnolipské romské sdružení, ale plynule se vyvinulo z předchozího romského sdružení; v současné formě funguje od roku 2002. Romské sdružení Čačipen organizuje volnočasové aktivity, v začátcích je spolupráce s Kostkou, p.o. Krásná Lípa, v rámci mateřského centra Včelka. Mateřské centrum rozvíjí nadále spolupráci hlavně s matkami malých dětí, čímž se otevírá další možnost působit hlavně na rodiče, kterým je třeba ukazovat smysl vzdělávání dětí.⁶² Pracovník sdružení Čačipen hodnotí spolupráci s městem jako dobrou. Zpočátku měli problémy v komunikaci, pak si na romské sdružení podle respondenta zvykli a dnes spolupracují dobře, vycházejí si navzájem vstříc.

Rumburk

Tabulka 11: Sociální a jiné služby poskytované obyvatelům ohroženým sociálním vyloučením města Rumburk

Název NNO/církevní organizace	Aktivity	Počet klientů/klientů ze sociálně vyloučených lokalit
CEDR – komunitní centrum, o.s.	Azylový dům (otevřen v srpnu 2009)	Kapacita azylového domu 20 lidí, od počátku plněna na téměř 100% (zvláště nyní v zimních měsících). Celkově včetně letních měsíců nepoklesne pod 80%. Odhad romského etnika

⁶² Jako největší problém vidí respondent ze sdružení Čačipen přístup romských rodičů ke vzdělání svých dětí, což se sdružení podle jeho názoru daří poslední dva roky posouvat. Účast romských rodin na vystoupeních dětí vnímá jako zprostředkováním významu, který tyto aktivity pro děti mají; rodiče jsou přítomni bezprostředním úspěchům a radosti dětí z těchto činností. Tento posun srovnává se situací ve Varnsdorfu, kde respondent působí jako vedoucí tanečního kroužku při jedné z městských ubytoven - děti ve Varnsdorfu kroužky navštěvují, ale rodiče se těchto aktivit neúčastní. Příčinu této situace ve Varnsdorfu vidí v soustředění Romů v hromadných ubytovnách, ve kterých si navzájem předávají špatné návyky. I v Krásné Lípě jsou podle něj nepřizpůsobivé rodiny, ale rozptýlené, a stále podle respondenta existuje více rodin jako celků, které se snaží integrovat.

		cca 30%
Farní charita Rumburk	Občanská poradna Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Probační program pro děti a mladistvé „Sociální šatník“, Projekt „Pryč se samotou“ Asistenční služby pro rodiny s dětmi Obecně prospěšné práce Sbírky	celkově 507 klientů / téměř všichni sociálně vyloučení, 80-90 procent romského etnika
Salesiánské středisko mládeže - dům dětí a mládeže Rumburk – Jiříkov, o.s.	Volnočasové aktivity dětí a mládeže: nízkoprahový klub Zavínáč, ⁶³ Rodinné centrum	30 klientů denně
White Light I.	Kontaktní a poradenské centrum: terénní program	

Podle slov místostarostky Městský úřad v Rumburku zřídil pozici TSP, která se jí zdá být velmi efektivní, což podle ní vyplývá především z povahy terénní sociální pracovnice. Na otázce Romů město Rumburk spolupracuje s Farní charitou, azylovým domem, K-centrem a agenturou Pondělí. Místostarostka i TSP Městského úřadu v Rumburku by uvítaly vznik NNO, která by zajistila azylový dům pro matky/otce s dětmi, protože takové zařízení na Šluknovsku chybí; nejbližší zařízení tohoto typu je v Liberci. Násilí v rodinách je podle TSP jedním z problémů obyvatel sociálně vyloučených lokalit.

Podle TSP se problematika situace obyvatel sociálně vyloučených lokalit lepší, pokud jí předchází systematická, zdlouhavá a pomalu postupující práce. Zastoupení Romů⁶⁴ je mezi klienty TSP 90 procentní, z toho z 20 procent smíšená manželství.

Farní charita Rumburk fungující od roku 1999 sídlí nedaleko centra města Rumburk, o areál se dělí s městskou policií. Je jedním z členů lokálního partnerství Šluknov. Charita má podle respondentek v Rumburku „*punc, že je pro Romáky*“, cílovou skupinou jsou tedy především sociálně vyloučení obyvatelé. S krizí a zvyšující se nezaměstnaností se podle respondentek v charitě objevují stále častěji tzv. „bílí cikáni“, sociálně vyloučení občané majoritní společnosti.

⁶³ Zmíněno v kapitole Doučování, volnočasové aktivity a nízkoprahová zařízení.

⁶⁴ Podle TSP v Rumburku žijí Romové dobří a špatní; sami se mezi sebou rozlišují na ty, kteří žijí spořádaně, až po ty, kteří vybírají kontejnery. Jde i o to, odkud pochází, z jakého rodu. Nejlépe jsou na žebříčku slovenští Romové, nejhůře Olaši.

CEDR působí na Šluknovsku již od roku 2002. CEDR „podporuje vzdělanost, profesní rozvoj, zaměstnanost, dobrovolnictví, odstraňování bariér na trhu práce, integraci minorit do společnosti a zamezení sociálnímu vyloučení osob“⁶⁵. V roce 2009 vznikl v Rumburku nový azylový dům zaměřený především na sociálně vyloučené lidi bez přístřeší či v tíživé životní situaci.

Spolupráce s městem je pracovníci Farní charity Rumburk hodnocena jako dobrá. Využívaný objekt charity je od města pronajatý za symbolickou cenu. Pracovnice charity by ovšem přivítaly více financí a zároveň mají pocit, že městský úřad na ně deleguje svou práci: v rámci městského úřadu například nefunguje občanská poradna, tu pro celý Rumburk a okolí zajišťuje pouze Farní charita.

Varnsdorf

Tabulka 12: Sociální a jiné služby poskytované obyvatelům ohroženým sociálním vyloučením města Varnsdorf

Název NNO/církevních organizací	Aktivity	Počet klientů/klientů ze sociálně vyloučených lokalit
Apoštolská církev Varnsdorf	Aktivity pro mládež: Exit 77, Dětské centrum „Klokan“ Spolupráce na Teen Challenge pro závislé na drogách a alkoholu, spolupráce s klubem pro romské děti ve Šluknově, spolupráce v rámci Royal Rangers	Většina klientů je romského etnika
Na Křižovatce, o.s.	Odborné sociální poradenství, dluhové poradenství Sbírky Sociální firma	Převážná většina klientů je sociálně vyloučených; 2008: 992 intervencí za rok, 2009: odhad 1000.
White Light I.	Kontaktní a poradenské centrum: terénní program	

Sociální program města se zaměřuje podle pracovníka sociálního odboru na čtyři oblasti: Nízkoprahové centrum (NZDM), Noclehárnu, Dům na půl cesty, terénní sociální program. Město zaměstnává sedm terénních pracovníků na pět úvazků. Z hlediska města je podle respondenta z odboru sociálních věcí nabídka služeb v rámci možností dobrá.

Apoštolská církev pořádá klub pro děti z nedaleké speciální školy. Zájem dětí o klub je podle respondentek velký, je problém spíše skončit, než je do klubu dostat: dokonce i úklid děti vnímají jako zábavu.

Na Křižovatce působí jako samostatná organizace ve Varnsdorfu od roku 2002. Sdružení Na Křižovatce realizovalo mezi jinými projekty i sociální firmu a nízkoprahové zařízení pro

⁶⁵ O CEDRu. <http://www.os-cedr.cz/index.php/contents/OC.html>.

děti a mládež, ale tyto projekty jsou již ukončené. V současnosti se věnuje sociálnímu poradenství pro všechny lidi, kteří tuto službu potřebují. Zpočátku se organizace prezentovala pomocí letáčků, v současné době funguje na principu sněhové koule a lidé přicházejí sami. Nejčastějším problémem řešeným v rámci poradenství jsou dluhy a exekuce způsobené využíváním tzv. „rychlých půjček“⁶⁶.

Mateřské centrum Rybička působí ve Varnsdorfu v rámci **farnosti Starokatolické církve**. Umožňuje a podporuje zájmové, společenské a občanské aktivity maminek a tatínků na mateřské dovolené.

Město se podle Apoštolské církve Varnsdorf angažuje částečnými i mimořádnými příspěvky. Pracovnice si na spolupráci nestěžují, přestože by podle jejich názoru bylo třeba ji dále rozvinout. Město provozuje ubytovnu a v jeho kompetenci je provoz klubovny; vedoucí ubytoven vytváří program, například taneční soubor, který vede vedoucí sdružení Čačipen z Krásné Lípy.

Spolupráce s městem je naopak podle pracovnice jiné nevládní organizace problémová. Z jejího pohledu jde o nedostatečnou komunikaci a neochotu ke spolupráci ze strany města. Projektový management města se podle respondentek málo zaměřuje na měkké projekty; u sociálně zaměřených projektů se těžko prokazuje efekt a měřitelné výsledky. Sociálních pracovníků je nedostatek, mladí lidé vzdělaní v této oblasti odcházejí z regionu. Město nechce dávat peníze do neziskového sektoru a raději si projekty vypracuje samo, ačkoli NNO s tím mají větší zkušenosti.

Tabulka 13: Agentura Pondělí

Název NNO	Aktivity	Počet klientů/klientů ze sociálně vyloučených lokalit
Agentura Pondělí	Podporované zaměstnání (Job poradny, asistence při hledání zaměstnání), podporované bydlení, sociální rehabilitace	V programu „Podporované bydlení“ cca 50 procent Romů.

Agentura se věnuje i romským klientům, ale nemají vytvořené zvláštní programy pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit. Začleňování v mínění agentury zahrnuje integrování nenásilnou formou (vystupování hudební skupiny pro veřejnost apod.). Pracovníci agentury zastávají názor, že nejlepší možná integrace je integrace pomocí podpory⁶⁷ v přirozeném způsobu života a prostředí. Transformaci sociálně vyloučených do běžného života lze podle

⁶⁶ Pracovníci organizace je označují za „legální lichvu“.

⁶⁷ Podle pracovníků Agentury Pondělí je třeba rozlišit podporu a péči: péče posiluje závislost klienta, zatímco individuální asistence a podpora posiluje jeho samostatnost.

slov pracovníků smysluplně provádět pouze mimo území lokalit, protože jakákoli transformace uvnitř skupin je „*pseudotransformací*“.

Od počátku působení na Šluknovsku se podle pracovníků Agentury Pondělí zlepšil způsob komunikace s místními samosprávami, zejména proto, že se agentura velkou mírou podílela na vypracování a realizaci Komunitního plánu pro Šluknovsko. Spolupráce je v současné době hodnocena jako relativně dobrá, ale mohla by se podle názoru respondentů zlepšit například ohledně poskytování prostor a většího zájmu o občany. Města by si měla uvědomit, že se nejedná o „klienty agentury“ v kontrastu s „občany“.

11. Kriminalita a rizikové formy chování

Kriminalita či bezpečnost na ulicích byla v rámci dotazníkového šetření realizovaného společností Factum Invenio definována majoritními obyvateli měst Šluknovska jako čtvrtý nejzávažnější problém. Jako velmi naléhavý problém ji označilo 39 procent respondentů a dalších 38 procent jako spíše naléhavý problém. Přesto krádeže či vloupání a násilné trestné činy byly označeny jako nejméně intenzivní sociální jevy. Několikrát za týden vnímá krádeže či vloupání 21 procent respondentů, zatímco 33 procent několikrát za měsíc a dalších 28 procent několikrát za rok. Naopak násilné trestné činy jsou obyvateli měst viděny méně často – jen pět procent je vnímá denně či téměř denně, zatímco převážná většina – 42 procent respondentů – pouze několikrát za rok či 15 procent méně často nebo nikdy.⁶⁸

Respondenti z řad městské policie a Policie České republiky podle svých slov nevnímají, že by na území měst docházelo ke specifickému odlišení trestných činů a přestupků v rámci jednotlivých lokalit. Podobně připisují páchání trestné činnosti ve městech stejným podílem obyvatelům majority i obyvatelům sociálně vyloučených lokalit, s výjimkou Varnsdorfu: respondent z Varnsdorfu podle svých zkušeností připisuje v rámci majetkové trestné činnosti nadpoloviční podíl činů obyvatelům sociálně vyloučených lokalit.

Mezi nejčastější trestné činy ve zkoumaných městech patří především již zmíněné trestné činy na majetku, tj. rozebírání neobydlených a nehlídaných objektů kvůli cenným kovům a dřevu, kterému se romští obyvatelé měst věnují skupinově v rámci alternativních zdrojů obživy v důsledku nedostatku financí, či v některých případech v důsledku zadluženosti a potřebě získat finance na splácení dluhů. Ve městech se nacházejí budovy zkrachovalých továren, které začaly být rozebírány ihned po ukončení provozu: cenné jsou kovové trámy a

⁶⁸ Viz kapitola „Přehled hlavních problémů regionu pohledem občanů“.

dřevo sloužící na zatápění. Z tohoto důvodu se intenzita této činnosti zvyšuje v zimních měsících. Tuto trestnou činnost páchají především Romové; pracují ve skupinách, často celé rodiny, někdy posílají k rozebírání pouze děti nebo ženy. Rozebírání se neomezuje pouze na neobydlené objekty, ale pachatelé často kradou přímo v chatách a na zahradách ostatních obyvatel měst. Vykrádání chat a rozebírání domů bylo například podle respondenta z Krásné Lípy ve městě vždy rozšířenou trestnou činností, protože město leží uprostřed rekreační oblasti. V současnosti „už pomalu není co rozebírat“; velké objekty už jsou rozebrány a majitelé menších objektů tyto přestupky ve většině případů nehlásí.

Přehled kriminality na území vybraných obvodních oddělení na Šluknovsku ukazuje následující tabulka.

Tabulka 14: Výskyt kriminality na území Šluknovska v roce 2008 (obvodní oddělní policie)

	Česká Kamenice	Počet trestných činů na 1000 obyvatel	Krásná Lípa	Počet trestných činů na 1000 obyvatel	Rumburk	Počet trestných činů na 1000 obyvatel	Varnsdorf	Počet trestných činů na 1000 obyvatel
Násilné činy celkem	28	5,055064	22	5,868232	29	2,553491239	29	1,831733199
pod vlivem	2		1		0		2	
pod vlivem alkoholu	2		1		0		2	
z toho recidivisté	8		10		15		6	
z toho nezletilí (1-14)	1		0		1		0	
z toho mladiství (14-17)	1		0		1		0	
Mravnostní činy celkem	2	0,361076	4	1,066951	3	0,264154266	1	0,063163214
pod vlivem	0		0		0		0	
pod vlivem alkoholu	0		0		0		0	
z toho recidivisté	0		1		2		0	
z toho nezletilí (1-14)	0		1		0		0	
z toho mladiství (14-17)	2		0		0		0	
Krádeže	43	7,763134	32	8,535609	116	10,21396496	133	8,400707428

vloupáním celkem								
pod vlivem	0		0		0		3	
pod vlivem alkoholu	0		0		0		2	
z toho recidivisté	8		10		49		39	
z toho nezletilí (1-14)	2		0		1		1	
z toho mladiství (14-17)	3		5		9		7	
Krádeže prosté celkem	66	11,91551	54	14,40384	138	12,15109624	195	12,31682668
pod vlivem	3		1		0		0	
pod vlivem alkoholu	3		1		0		0	
z toho recidivisté	23		17		39		77	
z toho nezletilí (1-14)	2		0		0		2	
z toho mladiství (14-17)	3		8		5		8	
Majetkové činy celkem	120	21,6646	95	25,3401	283	24,91855243	362	22,86508338
pod vlivem	3		1		0		3	
pod vlivem alkoholu	3		1		0		2	
z toho recidivisté	32		29		92		118	
z toho nezletilí (1-14)	4		0		1		3	
z toho mladiství (14-17)	6		13		15		15	
Úvěrový podvod	3	0,54161	1	0,26674	27	2,377388395	20	1,263264275
Drogové trestné činy	2	0,36108	0	0	1	0,088051422	3	0,189489641

Zdroj: Policejní prezidium

V případě Šluknovska je nutné brát v potaz, že v malých městech je každá změna a každý zaznamenaný trestný čin statisticky významnější, než je tomu ve velkých městech. Počet násilných trestných činů přepočítaný na 1000 obyvatel v České Kamenici a Krásné Lípě více

než dvojnásobně převyšuje průměrný počet za všechny do šetření zahrnuté obce a města, zatímco Varnsdorf patří k městům zahrnutým do tohoto šetření s nižší mírou násilných trestných činů. Nejvyšší míra mravnostních trestných činů ze zkoumaných měst a obcí byla zaznamenána v Krásné Lípě, naopak ve Varnsdorfu byla zaznamenána nejnižší míra mravnostních trestných činů ze zkoumaných měst a obcí.

V míře krádeží vloupáním Šluknovsko převyšuje ostatní města téměř dvojnásobně. S výjimkou Krásné Lípy je tato míra ve zkoumaných městech Šluknovska srovnatelná s Mostem či Chebem. V Krásné Lípě je ale těchto krádeží vyšší, 14,4 na 1000 obyvatel. Majetkových trestných činů na 1000 obyvatel bylo na Šluknovsku zaznamenáno více než v Broumově (16,34), v Mostu (18,79) či v Chebu (19,46). Zkoumaná města Šluknovsko patří k městům, v nichž byly úvěrové podvody zaznamenány ve velmi nízké míře. S výjimkou České Kamenice uvedená města Šluknovska patří k městům s nižší, podprůměrnou, mírou drogových trestných činů.

Se statistikou kriminality také souvisí počet osob propuštěných z vězení. Ve dvou největších městech zkoumaného regionu je jejich počet výrazně vyšší než je průměrná hodnota v České republice. Zatímco na 10.000 obyvatel žije v průměru v ČR 14 osob propuštěných z vězení, hodnoty v uvedených městech Šluknovska byly v roce 2006 téměř dvojnásobné. V následujícím roce se hodnota snížila. Nicméně tyto hodnoty nejen převyšují celorepublikový index, ale také index Ústeckého kraje – v rámci kraje připadá 22,4 propuštěného na 10.000 obyvatel. Kraj je celkem druhý v celé ČR. Z uvedeného vyplývá, že Šluknovsko je lokalitou s vyšší intenzitou kriminality a zároveň zde žije více propuštěných z vězení.

Tabulka 15: Počet propuštěných z výkonu trestu

Obec	2006		2007	
	Počet osob propuštěných z vězení	Index na 10 tisíc obyvatel	Počet osob propuštěných z vězení	Index na 10 tisíc obyvatel
Rumburk	113	33,3	85	25,1
Varnsdorf	59	28,5	56	27,1

Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje (2008)

Kriminalita ve zkoumaných městech dále zahrnuje přestupky proti občanskému soužití, sousedské spory a hádky. Velitel Policie ČR v Rumburku se domnívá, že většina případů řešených s obyvateli sociálně vyloučených lokalit jsou „*abnormálně malé přestupky*“, resp. že Romové využívají jejich povinnosti vyjet, pokud zavolají, což činí poměrně často kvůli „*maličkostem*“. Pokud ve vyloučených lokalitách policisté zasahují, je to především kvůli

rušení nočního klidu, kvůli **shromažďování** či **nepořádku v okolí domů**. Bílí obyvatelé někdy volají městskou policii ještě před vznikem problému, např. že se v parku shromáždila větší skupina Romů. Proto se respondent domnívá, že ve společnosti panují určité předsudky dané negativními zkušenostmi s obyvateli sociálně vyloučených lokalit, přesto by je neoznačoval za rasismus. Nevraživost podle něj plyne i z důvodu pobírání sociálních dávek, kterými se Romové veřejně chlubí a ostatní obyvatelé měst to pocítují jako křivdu. Respondent z řad policistů se domnívá, že pokud by byly dávky sníženy nebo se znesnadnila jejich dostupnost, začali by se obyvatelé sociálně vyloučených lokalit ve větší míře věnovat krádežím.

Tabulka 16: Počty nových spisů v okrese Děčín v letech 2005 až 2008

	2005	2006	2007	2008
Počet nově evidovaných spisů	324	356	490	438
Mládež 0-18 let	28	36	36	61
Drogová kriminalita	6	6	6	3
Drogová kriminalita mládeže	0	2	0	1
Extremismus	0	0	0	0

Zdroj: Probační a mediační služba ČR

Podobně jako v okrese Cheb, Most a Ústí nad Labem i děčínská Probační a mediační služba zaznamenala nárůst počtu nově evidovaných spisů mezi lety 2005 až 2008, konkrétně z 324 na 438. Více než dvojnásobně, tj. 2,2 násobně, se zvýšil počet spisů mladistvých spadajících do agendy PMS. Podle údajů děčínské PMS je počet případů mladistvých ve spojitosti s drogovou problematikou relativně nízký: v letech 2005 až 2007 pracovali na šesti těchto případech, v roce 2008 pouze na 3. Jako nízký se projevil i výskyt extremistických trestných činů, které měla PMS na starosti.

V roce 2008 spáchali **mladiství (od 15 do 17 let)** celkem 79 trestných skutků na území obvodního oddělení policie Varnsdorf, 102 na území obvodního oddělení policie Rumburk, 75 na území obvodního oddělení policie Krásná Lípa a 42 na území obvodního oddělení policie Česká Kamenice. Nezletilí (od jednoho do 15 let) spáchali celkem 19 skutků na území obvodního oddělení policie Varnsdorf, devět na území obvodního oddělení policie Rumburk, čtyři na území obvodního oddělení policie Krásná Lípa a 36 na území obvodního oddělení policie Česká Kamenice.

Kriminalitu z řad Romů podle respondenta z řad Policie ČR v České Kamenici páchá především mládež ve věku 14-15 let, dále pak kolem 18-19 let. V první skupině se jedná především o drobné krádeže, druhá věková skupina je podle slov respondenta „o třídu výš“:

zabývá se vloupáními do chat apod. Rodiče romských mladistvých jsou vnímáni respondenty z řad policie jako nespolupracující, mají tendenci se stavět proti policii a dítě za každou cenu bránit, i když je jeho vina evidentní.

Všichni respondenti z řad policie se shodují, že v řadách mládeže páchající trestné činy převažují mladiství obyvatelé sociálně vyloučených lokalit. Zatímco policisté z Krásné Lípy hodnotí tuto činnost jako typické problémy spojené se skupinami dospívajících bez zvýšené míry agresivity, respondenti z jiných oblastí hovořili spíše v termínech majetkové trestné činnosti a zvýšené agresivity.

Romové mají podle zástupců policie ve Varnsdorfu většinový podíl na kriminalitě mládeže. Problémem ve městě je například šikana na školách, agresivita romských skupinek vůči ostatním dětem. Policie spolupracuje se základními školami na programech pro děti týkajících se zejména bezpečnostních předpisů nebo dopravních programech. Specifické programy na prevenci kriminality ve městech v rámci rozhovorů jmenovány nebyly.

Zástupci Policie České republiky a městské policie spolupracují v podobě asistence sociálním pracovnícům/pracovníkům a pracovnícům/pracovníkům OSPOD při jejich práci, vyžaduje-li přítomnost zástupců policie (například při odebírání dětí rodičům, při vyslýchání mladistvých je naopak vyžadována přítomnost zástupce OSPOD). Tato asistence podle respondentů z řad policie není příliš častá: v České Kamenici asistují tímto způsobem přibližně jednou až dvakrát ročně, v Rumburku přibližně desetkrát včetně řešení případů spjatých se školní docházkou dětí. Vícekrát byli podle slov respondenta z řad Policie ČR v Rumburku přítomni návštěvě problematických rodin, pokud měl pracovník OSPOD obavu z napadení. Ve všech případech se jedná z 50 procent o romské děti a romské rodiny.

Mezi preventivní opatření zařazovali respondenti během rozhovorů i pěší hlídky ve městě včetně hlídky v sociálně vyloučených lokalitách a na vyhlášených míst, jako jsou například herny.⁶⁹

S rizikovým chováním a kriminalitou úzce souvisí i množství dětí žijících v ústavní péči. Ve Varnsdorfu se v roce 2006 jejich počet rovnal 38, v roce 2007 33. V Rumburku jich v roce 2006 bylo 83 a o rok později 84.

⁶⁹ Policie ČR ve Varnsdorfu spolupracuje s majiteli bazarů a zastaváren, ve kterých dělají pravidelné prohlídky. Majitelé jim většinou sami hlásí podezřelé zboží, které se k nim dostalo, protože je to pro ně podle slov respondenta výhodnější.

Tabulka 17: Počet dětí v ústavní a ochranné výchově

Obec	2006		2007	
	Počet dětí v ústavní výchově	Počet dětí v ochranné výchově	Počet dětí v ústavní výchově	Počet dětí v ochranné výchově
Rumburk	83	1	84	1
Varnsdorf	38	0	33	0

Zdroj: Bezpečnostní analýza Ústeckého kraje (2008)

Z nařízených ústavních výchov na Rumbursku se vrací přibližně každým rokem 10 dětí: 30 procent se vrací k rodičům, 40 procent má jinou formou bydlení a 30 procent jde do vazby nebo je jejich pobyt neznámý. V případě Varnsdorfska se jich 30 procent vrací do původní rodiny, 60 procent do jiné formy bydlení a u jedné desetiny je pobyt neznámý.⁷⁰

Specifické je vnímání kriminality v jednotlivých městech podle velikosti města: například podle policistů v **České Kamenici** má tamější kriminalita specifika malého města, což ve svém důsledku znamená, že „se většinou okamžitě ví, kdo co spáchal“. Dalším specifikem České Kamenice je „viditelnost“ sociálně vyloučených lokalit: lokality nejsou obecně považovány za nebezpečné, lidé jimi běžně procházejí, ale vadí jim permanentní přítomnost Romů, jejich posedávání, postávání a debatování v celé ulici.⁷¹

Problémy v **Krásné Lípě** působí zejména jedna rodina v lokalitě ve Varnsdorfské ulici. Jedná se zejména o narušování občanského soužití a vyvolávání konfliktů. Například na zdejší ZŠ je policie často žádána o asistenci při konfliktech, které tato rodina vyvolává.

Jediné místo specifické koncentrace kriminality ve městě **Rumburk** představují podle respondenta z řad Policie ČR herny, kde se kumuluje řada problémů: od černého obchodu přes drogy, směnný obchod kradených věcí a jiné nezákonné činnosti.

Varnsdorf je podle zástupce Policie ČR městem s vysokou mírou kriminality; v počtu trestných činů se nachází na druhém místě v děčínském okrese hned za okresním městem. Vyplývá to i z přehledu uvedeném v předchozí tabulce. Ve Varnsdorfu se nedají rozlišovat lokality, kde by se odehrávalo více trestné činnosti než jinde, kromě občanských konfliktů na ubytovnách. Zdejší scénu tvoří často „známé firmy“ a podle typu trestného činu lze podle respondentů v některých případech přímo odhalit pachatele.

⁷⁰ Úřad vlády ČR – odbor pro sociální začleňování (Agentura): Strategický plán lokality Šluknovsko; Sociální začleňování (Rozpracováno dílčí část). Krásná Lípá: Úřad vlády ČR – odbor pro sociální začleňování (Agentura), str. 33.

⁷¹ Viz lokalita v Dolní ulici u továrny Benar zvaná „Bronx“. Lokalita je na ulici spojující dolní část České Kamenice a vilovou čtvrť nacházející se za hlavní silnicí ve směru na Děčín. Lidé ulicí chodí do práce a děti do školy, s Romy se proto denně setkávají. Nebojí se, jen jim podle kolemjdoucího v době konání rozhovoru s obyvateli jednoho z domů vadí, „že jsou vidět“ – z terénních poznámek výzkumnice v České Kamenici.

Kamerový systém byl ve všech zkoumaných městech v době provádění výzkumu nainstalován, ale ve všech případech byl hodnocen jako nepříliš efektivní nebo přímo jako neefektivní: podle respondentů z řad policistů nelze vysledovat snížení kriminality ani využít záznamy k identifikaci pachatelů trestné činnosti, protože na kameře nelze rozeznat bližší údaje potřebné k jejich dopadení. Proto je funkce kamerového systému vnímána spíše určitý druh prevence.

Příprava na „menšiny“ je předmětem přípravných kurzů policistů nebo obsahem brožury „Policista v multikulturním prostředí“⁷², kterou mají policisté k dispozici, nicméně nejvíce se podle zhodnocení respondentů naučí jednat s minoritami a obyvateli sociálně vyloučených lokalit přímo v terénu. Specifikem menších měst je i v tomto případě fakt, že většina policistů zná místní obyvatele sociálně vyloučených lokalit z dětství, kdy spolu navštěvovali základní školy. Stejně tak i zásahy policie se provádějí většinou stále ve stejných rodinách.

Do budoucna by velitel Policie ČR v Krásné Lípě uvítal rozšíření řad policistů, aby mohli více působit v terénu a nevěnovat se pouze administrativě, protože přítomnost policistů v ulicích považuje za nejlepší možnou prevenci. Velitel Městské policie v České Kamenici vidí v možnosti zaměstnat Roma jako policistu výhradně problémy, protože má negativní ohlasy od kolegů vzhledem k jejich důvěryhodnosti. Velitel Městské policie Rumburk by naopak romského policistu podle svých slov „klidně zaměstnal“. Nelíbí se mu však jejich zvýhodňování, např. že nemusí mít maturitu. Také si není jistý, zda by práce pro romského policistu nebyla příliš náročná: městští policisté se často setkávají s nadávkami např. při vybírání pokut, ale respondent se domníval, že situace romského policisty by v tomto ohledu mohla být těžší. Účelnost této funkce by spatřoval např. při přednáškách ve škole, kde by romský policista sloužil jako vzor pro žáky.

Extremismus a podpora krajně pravicových stran

Respondenti se shodli, že ve zkoumaných městech a lokalitách se rasismus nebo extremismus jako takový nevyskytuje s občasnými výjimkami například v podobě nevpuštění opilých Romů na soukromou oslavu v České Kamenici, což vyvolalo rvačku a odvety. Respondenti hovoří spíše o negativních náladách a nepříliš dobrých sousedských vztazích. Jeden z respondentů uvedl případ, kdy byla zavolána Městská policie kvůli tomu, že Romové seděli před domem, grilovali a pouštěli si hudbu stejně hlasitě jako kdokoliv jiný.

⁷² Brožura se zabývá komunikací menšin, zvláštní kapitola je věnována i sociálně vyloučeným občanům.

Podobně jako v ostatních zkoumaných městech lze i na Šluknovsku na základě **volebních výsledků**⁷³ dojít k závěrům, že mezi lety 2006 a 2008 došlo k nárůstu počtu voličů krajně pravicových stran, což se nejvíce projevilo ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2008. Dalším rysem shodným pro všechny obce a města, jejichž volební výsledky byly k dispozici, je, že ve volbách do místních zastupitelstev v roce 2006 nezískala hlasy žádná z krajně pravicových stran.

Česká Kamenice

V České Kamenici získala v roce 2006 ve volbách do Poslanecké sněmovny 0,22 procent hlasů Národní strana a 0,26 procent hlasů České hnutí za národní jednotu, které v žádných jiných ze sledovaných voleb nezískalo žádné procento hlasů. Zatímco v roce 2008 v krajských volbách získaly krajně pravicové strany v České Kamenici celkově pouze 0,92 procent hlasů⁷⁴, což je nižší než celorepublikový průměr (1,06 procent), ve volbách do Evropského parlamentu konaných ve stejném roce získaly tyto politické strany 2,94 procent hlasů⁷⁵ (1,64 za celou ČR).

Krásná Lípa

Podpora krajně pravicových stran s výjimkou voleb do místních zastupitelstev v roce 2006 v ostatních volbách převyšovala celorepublikový průměr se vzrůstající tendencí. Zatímco v roce 2006 ve volbách do Poslanecké sněmovny získala 0,34 procent hlasů Dělnická strana a 0,27 procent České hnutí za národní jednotu, což celkem činilo 0,61 procent hlasů, v krajských volbách v roce 2008 to bylo již 2,22 procent⁷⁶ a ve volbách do Evropského parlamentu 2,58 procent hlasů⁷⁷.

Rumburk

Rumburk je mezi ostatními sledovanými městy a obcemi Šluknovska městem s nejnižší podporou krajně pravicových stran, přestože trend převyšování celorepublikového průměru a nárůstu počtu hlasů těmito stranám v krajských a evropských volbách v roce 2008 je možné vysledovat také. Zatímco v roce 2006 ve volbách do Poslanecké sněmovny 0,29 procent voličů podporovalo Národní stranu (celkem 0,34 procent voličů ve srovnání s 0,17 procenty

⁷³ www.volby.cz.

⁷⁴ Dělnická strana získala 0,79 procent hlasů, Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa získala 0,13 procent hlasů.

⁷⁵ Dělnická strana získala 2,16 procent hlasů, Národní strana a Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa získaly po 0,39 procentech hlasů.

⁷⁶ Dělnickou stranu volilo 1,76 procent voličů a Sdružení pro republiku – Republikánskou stranu Československa 0,46 procent voličů.

⁷⁷ Dělnickou stranu volilo 1,38 procent voličů, Sdružení pro republiku – Republikánskou stranu Československa 0,86 procent a Národní stranu 0,34 procent voličů.

za celou ČR), v roce 2008 v krajských volbách získaly krajně pravicové strany – v tomto případě pouze Dělnická strana - 0,78 procent hlasů a ve volbách do Evropského parlamentu celkem 2,42 procent hlasů⁷⁸ ve srovnání s 1,64 za ČR.

Varnsdorf

I ve Varnsdorfu byla v roce 2006 ve volbách do Poslanecké sněmovny z krajně pravicových stran nejsilnější Národní strana, která získala 0,19 procent hlasů. Dále 0,02 procent získalo České hnutí za národní jednotu, což dohromady představovalo 0,21 procent hlasů pro krajně pravicové strany (0,17 za celou ČR). Ve volbách roku 2008 ve Varnsdorfu, stejně jako v ostatních městech Šluknovska, získala z krajně pravicových stran nejvíce hlasů Dělnická strana: 1,20 procent v krajských volbách a 1,87 ve volbách do Evropského parlamentu. Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa získala v krajských volbách 0,14 procent hlasů a v evropských volbách 0,42 procent, což celkem znamenalo 1,34 procent hlasů pro tyto strany v krajských volbách (1,06 za celou ČR) a 2,67 ve volbách do Evropského parlamentu (1,64 za ČR).

Jiříkov

Nejvýraznější změny v podpoře krajně pravicových stran je možné vysledovat v případě Jiříkova. Zatímco ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2006 tyto strany volilo 0,14 procent voličů (pouze Národní stranu), což bylo méně než republikový průměr – 0,17 procent -, v krajských volbách v roce 2008 je volilo 2,45 procent⁷⁹ a ve volbách do Evropského parlamentu 5,91 procent voličů⁸⁰.

Rizikové formy chování

Drogy byly definovány jako problém týkající se celého mikroregionu Šluknovsko, dokonce byly pojmenovány jako „všudypřítomné“⁸¹. Podle výroční zprávy Národní protidrogové centrály bylo na Ústecku vyšetřováno celkem 17 trestných činů. Výroční zpráva centra pro drogy a drogové závislosti uvádí, že v Ústeckém kraji žije 4450 problémových uživatelů návykových látek, což je přibližně 5,3 osob na 1000 obyvatel (přibližně 7,44

⁷⁸ Dělnickou stranu volilo 1,79 procent voličů, Národní stranu 0,44 procent a Sdružení pro republiku – Republikánskou stranu Československa 0,19 procent voličů.

⁷⁹ Dělnické straně dalo svůj hlas 2,34 procent voličů, Sdružení pro republiku – Republikánské straně Československa 0,11 procent.

⁸⁰ Dělnická strana získala 5,13 procent hlasů, Národní strana a Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa získaly po 0,39 procentech hlasů.

⁸¹ Podle slov respondenta z řad Městské policie města Rumburk.

uživatelů na 1000 obyvatel ve věku od 15 do 64 let).⁸² Na základě tohoto hrubého odhadu můžeme konstatovat, že na území zkoumané lokality může být přes 200 problémových uživatelů nelegálních návykových látek.

Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit užívají omamné látky podle respondentů zhruba ve srovnatelné míře jako majoritní obyvatelé měst. Trestné činy v souvislosti s drogami představují především drobné krádeže, které řeší městská policie. Naopak příslušníci městské policie v některých případech tvrdili, že o drogové scéně ve městě nemají přehled, protože tato problematika spadá pod útvar kriminální policie ve větších městech.

Terénní pracovníce v Krásné Lípě hodnotí místní drogovou scénu v sociálně vyloučených lokalitách jako proslulou a rozmanitou, přestože respondent z řad Policie ČR v Krásné Lípě hovořil o postupném uklidňování v posledních letech. Ve městě se užívají všechny druhy drog: starší generace užívá většinou pervitin, mladiství a děti často experimentují s marihuanou; s výjimkou Krásné Lípy bylo jmenováno i „čichání toluenu“. Například respondent z Policie ČR v Rumburku se domnívá, že zhruba 80 procent romských dětí ve věku povinné školní docházky zkusilo toluen, nejrozšířenější drogu mezi rumburskými Romy, ale že i přesto jsou obyvatelé sociálně vyloučených lokalit romského etnika v počtu závislých osob v menšině.

Podle pracovníce OSPOD v České Kamenici kriminalita mladistvých není nijak zřejmá, v posledních letech ale pociťuje rostoucí počet případů mladých romských lidí závislých na drogách. Tento problém je podle respondentky stále větší a v rámci města neprobíhají žádné protidrogové programy, což by podle jejího názoru bylo vhodné řešit. Mladí závislí lidé se nechtějí na pracovníce úřadu obracet s žádostí o pomoc při formálním kontaktu, ale při běžném styku na ulici často chtějí o svých potížích hovořit.

V případě rumburských uživatelů drog se podle respondenta z řad Policie ČR jedná výhradně o konzumenty, protože drogy jsou ve většině případů dováženy z Varnsdorfu a z jiných větších měst mimo Šluknovsko. Podle velitele Městské policie v Rumburku jsou největší „esa“ drogové mafie „bílí“ a respondent vnímá jejich napojení na herny, kde se překupníci scházejí. Heren je v Rumburku 14, jejichž majitelé, přestože jsou herny velmi často prázdné, podle policisty bohatnou.

⁸² Problémové užívání drog je definováno jako injekční užívání drog a/nebo dlouhodobé či pravidelné užívání opiátů a/nebo drog amfetaminového typu a/nebo kokainu (v ČR na velmi nízké úrovni a prevalence problémového užívání kokainu se tedy neodhaduje). Problémové užívání drog je spojeno především s metamfetaminem (pervitin) a opiáty (heroin či zneužívání jeho substituce Subutex).

Naopak podle policistů ČR ve Varnsdorfu v naprosté většině případů drogy požívají nebo šíří sociálně slabí obyvatelé města, kteří užívají a distribuují nejčastěji marihuanu a pervitin. Dealery a výrobci drog jsou podle jejich informací zejména Vietnamci. Majetková trestná činnost je podle policistů ČR ve Varnsdorfu často doplňkovým jevem zneužívání návykových látek.

Město Rumburk každý rok připívá ve výši 300.000 Kč na práci s drogově závislými a na preventivní programy na školách. Oproti tomu se ohradila podle místostarostky města drtivá většina zastupitelů s argumentem, že tato částka je příliš vysoká a že drogy nejsou v Rumburku problémem. V Rumburku a ve Varnsdorfu funguje organizace White Light I., s jejími službami se můžeme setkat i v jiných místech Ústeckého kraje.

Gamblerství bylo vzhledem ke svému rozšíření definováno jako problém policisty z Varnsdorfu, zatímco ve zbylých zkoumaných městech míra gamblerství mezi obyvateli měst nebyla ze strany policie jako „*nadměrně rozšířený*“ problém vnímána. Ve Varnsdorfu existuje velký počet heren a podle zástupců policie pro Romy začíná den večerem, kdy se v hernách scházejí. S gamblerstvím je spojeno dlužnictví. Nejvyšší počet výherních automatů se ze zkoumaných šluknovských obcí nachází ve Varnsdorfu, konkrétně 99; dále následuje Rumburk se 79, Česká Kamenice s 13 a Krásná Lípa s 5. Prostorová regulace hazardu byla schválena ve Varnsdorfu (který vyhláškou mj. omezuje i prostituci) a v České Kamenici, nikoli však ve druhé dvojici obcí, ačkoli při standardizaci připadá na 1 automat ve Varnsdorfu a Rumburku podobný počet obyvatel.

Velitel Městské policie Rumburk vnímá herny spíše ve spojitosti s drogami, neboť se v nich scházejí překupníci, ale gamblerství jako samostatný závažný problém města nevnímá. I přes současnou situaci ale herny v Rumburku či Varnsdorfu nekrachují. Naopak v České Kamenici existují tři herny, které spíše „*skomírají*“. Velitel městské policie poukazuje také na to, že město je nechce zrušit, neboť z jejich provozu získává finance. Městská policie chodí kontrolovat hráče: zda se nejedná o mladistvé, či pokud je to osoba pobírající sociální dávky, jsou jí následný měsíc dávky vyplaceny ve formě poukázek.

Podle místostarosty města Varnsdorf mezi problémy romské populace ve vztahu k městu patří kromě zadluženosti, drobné kriminality a vandalství i **prostituce**. K eliminaci prostituce ve Varnsdorfu byla proto vydána vyhláška, ale v praxi je prostituce těžko prokazatelná.

O problematice nucené prostituce v domech prodaných Romům hovořila i místostarostka města Rumburk. Naopak podle velitele Policie České republiky problém s prostitucí

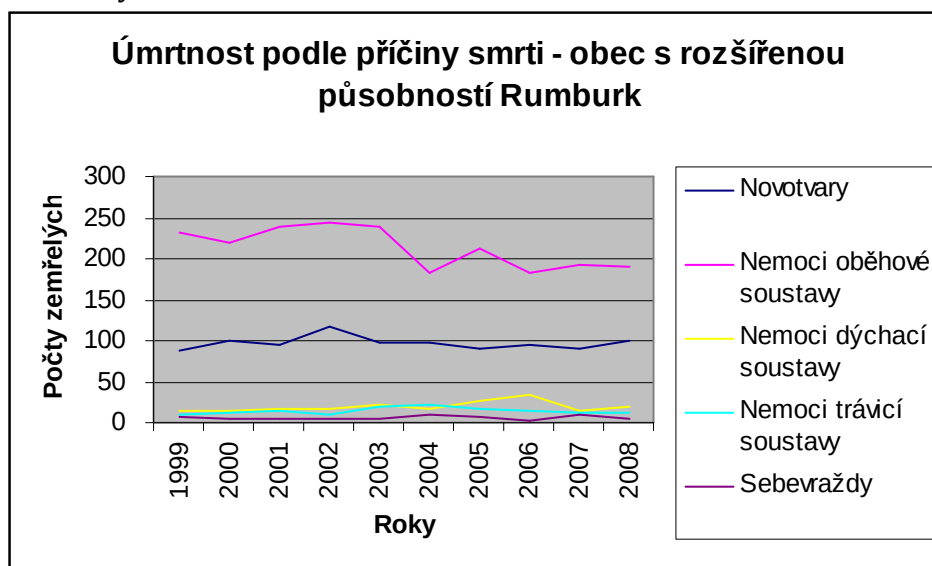
v Rumburku neexistuje, přestože, jak sám řekl, ví o jednom „veřejném domě“ na ulici Pražská (nedaleko jedné z lokalit), který provozuje Rom.

V ostatních městech nebyla prostituce při rozhovorech s respondenty z řad policistů, zastupitelů, pracovníků úřadů ani obyvatel sociálně vyloučených lokalit tematizována.

12. Zdraví

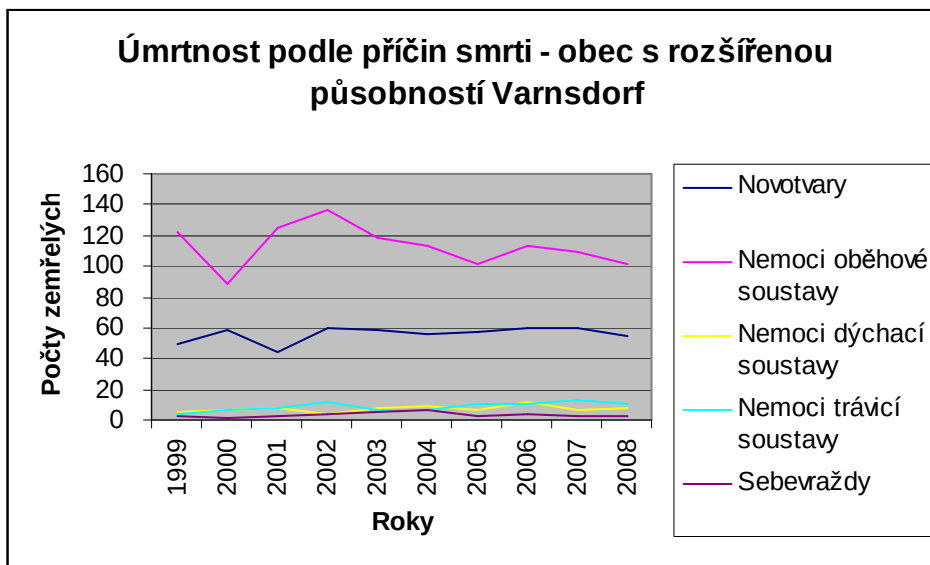
Podle respondentky z hygienické stanice v České Kamenici se věková struktura obyvatel sociálně vyloučených lokalit neliší od věkové struktury majoritní společnosti. Narozdíl od majoritních rodin jsou ale romské rodiny obvykle vícečetné, přičemž věk matek se pohybuje také mezi patnácti a sedmnácti lety. Jedním z důvodů je vesměs záporný postoj k antikoncepci. Podle respondentky mezi nástroje integrace města Česká Kamenice patří to, že městský úřad úzce spolupracuje s dětskými lékaři a úřadem práce, což zabezpečuje zpětnou kontrolu při zanedbání péče ve výchově.

Graf 10: Vývoj úmrtnosti podle příčiny smrti na území obce s rozšířenou působností Rumburk mezi lety 1999 a 2008



Zdroj: Demografická ročenka měst a obcí 1999 až 2008

Graf 10: Vývoj úmrtnosti podle příčiny smrti na území obce s rozšířenou působností Varnsdorf mezi lety 1999 a 2008



Zdroj: Demografická ročenka měst a obcí 1999 až 2008

Úmrtnost na jednotlivé skupiny příčin smrti na území obou sledovaných obcí s rozšířenou působností svým procentuálním zastoupením kopíruje celorepublikový trend: jako nejčastější příčina úmrtí jsou nemoci oběhové soustavy. Ve Varnsdorfu lze ale na rozdíl od celorepublikového údaje vysledovat vyšší počet úmrtí způsobených nemocemi trávicí soustavy než například úmrtí v důsledku nemocí dýchací soustavy. Na rozdíl od relativně stabilního vývoje celorepublikové úmrtnosti na nemoci dýchací soustavy lze především v obci s rozšířenou působností Rumburk, ale i Varnsdorf, pozorovat zvýšený nárůst počtu úmrtí způsobených těmito nemocemi.

Po přepočtu na 100 obyvatel obou měst vychází, že obyvatelé ORP Varnsdorf umírají na nemoci oběhové soustavy méně často, než je v ČR průměrně časté.

...

Zdraví v příbězích obyvatel

A) Obyvatelka domu v ulici Varnsdorfská, Krásná Lípá

Jde o ženu středního věku, která žije v domácnosti bez dětí, které založily svoje vlastní rodiny. Ona sama žije z invalidního důchodu, který dostala kvůli tomu, že měla nádor na krku. Teď už je to v pořádku, ale „užila si svoje“.

B) Obyvatelka domu v ulici Frindova, Krásná Lípá

Respondentkou je zhruba pětadvacetiletá žena, matka čtyř dětí. Jejich rodina je specifická tím, že se v dubnu rozhodli založit dětský taneční soubor Miškuskere Čhave. Vedení tanečního kroužku jí pomáhá zbavit se starostí o život své nejmladší dcery, která trpí vrozenou neléčitelnou srdeční vadou a v současnosti není ani pod dohledem lékařů, kteří

neví, co by s ní dělali. Ví jen, že děti s touhle vadou se dožívají běžně zhruba dvou let a její dcera může zemřít ze dne na den. Přála by si tedy, aby byla zdravá. Ostatní děti jsou zdravé, baví je tanec a rády chodí do školy. V rodině si navzájem pomáhají. Když potřebují něco složitějšího, jdou za Robertem Ferencem (předseda Čačipenu), který je také příbuzný.

....

13. Shrnutí

Šluknovský výběžek je nejseverněji položeným regionem v Čechách, ze tří stran sousedí se Spolkovou republikou Německo. Je to region s jednou z nejvyšších měr nezaměstnaností, nejnižším počtem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva a přibližně třetinou obyvatel se základním nebo nedokončeným vzděláním, s vysokou mírou rozvodovosti a nadpolovičním podílem dětí narozených mimo manželství. V neposlední řadě lze o řadě míst regionu hovořit v souvislosti s vysokou kriminalitou i vyšším počtem osob navracejících se z výkonu trestu.

Počet obyvatel jednotlivých měst, v nichž byly sociálně vyloučené lokality zkoumány, se mezi lety 1999 a 2008 s výjimkou měst Česká Kamenice a Varnsdorf zvýšil v důsledku pozitivního přírůstku přirozeného i pozitivního přírůstku stěhováním, přestože respondenti a obecný diskurs hovoří spíše o vystěhovávání a úbytku obyvatel regionu, což především platí pro skupinu kvalifikovaných či studujících obyvatel Šluknovska, kteří se stěhují mimo region za prací a studiem. V souladu s trendem patrným nejen v České republice, ale ve většině tzv. rozvinutých zemí, je možné i v regionu Šluknovsko sledovat stárnutí populace (mezi lety 1999 a 2008 se průměrný věk zvýšil o 2,27 roku), které je mimo jiné dané vystěhováváním mladých či kvalifikovaných lidí za studiem a prací do větších měst. Z demografického hlediska Šluknovsko rozhodně není ve výhodné pozici. V regionu je také nadprůměrný kvocient osob, které pobírají sociální dávky.

Jako největší problém vnímají obyvatelé Šluknovska nedostatek pracovních příležitostí v regionu. Jako velmi naléhavý problém by ho označilo 95 procent místních obyvatel (62 procent dokonce jako nejnaléhavější problém pro celý region). Téměř 70 procent vidí jako velmi naléhavý problém existenci romských lokalit a kolem 40 procent zaškrtnulo špatný stav infrastruktury a kriminalitu a bezpečnost na ulicích. Jako nejnaléhavější problém uvedlo romské lokality pět procent obyvatel, mezi něj a nedostatek pracovních příležitostí se vmísťovala ještě nedostupnost či nízká kvalita zdravotní péče a kriminalita a bezpečnost na ulicích (obě po devíti procentech). Byť lidé na Šluknovsku považují existenci romských lokalit za velmi

vážný problém, zůstává vlivem strukturální nedostatečnosti regionu ve stínu vysoké nezaměstnanosti a nedostatečné nabídky pracovních příležitostí.

Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit žijí ve všech větších městech regionu. Často v nevyhovujících podmínkách, ať jde o špatný stav domů, nedostačující hygienické podmínky nebo lichvářské praktiky spojené s pronajímáním bytů nebo pokojů na ubytovnách. Šluknovsko je specifické mimo jiné tím, že sociálně vyloučené lokality se nacházejí v těsné blízkosti domů a bytů majoritního obyvatelstva a v relativně dobré dostupnosti ke službám nabízeným ve městech. Lidé v nichž žijí jak v soukromých, tak městských bytech. V přeplněných bytech bydlí často až tři generace osob, z nichž vydělávají jen členové té prostřední. Ve Varnsdorfu podstatná část sociálně vyloučených žije ve dvou městských a jedné soukromé ubytovně. V relativně menších obcích také dochází k častějším kontaktům mezi sociálně vyloučenými a majoritním obyvatelstvem. Přesto je tato blízkost v mnoha případech ze strany ostatních obyvatel měst vnímána jako problém právě z důvodu „viditelnosti“ sociálně vyloučených lokalit. Řada aktérů velmi striktně odlišuje mezi méně problematickými Romy, kteří se přistěhovali po válce a rodinami, které se přestěhovali na přelomu tisíciletí. Kvůli problémům s nově příchozími tak bují averze k romskému obyvatelstvu jako celku.

Obdobně jako většina sídel v České republice i města Šluknovska disponují omezenými možnostmi ohledně možného plánování politik v oblasti bydlení. Například Česká Kamenice si ve svém majetku ponechala pouze byty menších rozměrů, jež nevyhovují rodinám s dětmi. Krásná Lípa pouze domy v centru. Všechna města mají zřízenou bytovou komisi. Proti neplatičství se města chrání smlouvami na dobu určitou, podobně jako v jiných zkoumaných terénech splátkové kalendáře příliš nefungují. Privatizace bytového fondu vedle snížení počtu bytů, s nimiž obce mohou disponovat přinesla i další negativní jevy – v bytech prodaných některým soukromníkům v Rumburku kvete podle místních aktérů lichva, která se objevuje jako důsledek vysokých komerčních nájmu a relativní obtížnosti získat obecní byt, ve Varnsdorfu došlo vinou privatizace k sestěhování několika romských rodin do dvou panelových domů.

Dalším problémem týkajícím se bydlení je otázka, zda a jakým způsobem se jednotlivá města staví k problematice sociálně vyloučených lokalit. Podle řady aktérů mimo státní správu a samosprávu by mělo docházet v rámci snah o integraci spíše k dekoncentraci sociálně vyloučených lokalit, zatímco v některých městech lze sledovat opačný jev. Například

ve Varnsdorfu dochází ke koncentraci sociálně vyloučených osob na třech ubytovnách, což má podle respondentů za následek předávání špatných vzorů. Ze zkoumaných měst má explicitní koncepci boje ze sociálním vyloučením ale pouze Rumburk. Místostarostka se také v rozhovoru vyjádřila, že pokud by město získalo finance, tak ve spolupráci s neziskovými organizacemi město pokusilo vytvořit koncepci sociálního bydlení.

Co se týká zadluženosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit, respondenti z městských úřadů a NNO hovořili o velmi vysoké zadluženosti obyvatel těchto lokalit, přestože sami dotazovaní obyvatelé existenci dluhů ve svých případech popírali. Zásadním problémem kromě lichvářského jednání pronajímatelů bytů a pokojů je zadluženost v důsledku tzv. „rychlých půjček“ společností, jako je například Provident. Přesto je poradenství v zadluženosti ve městech zapojených do monitoringu poskytováno pouze Oblastní charitou v České Kamenici a sdružením Na Křižovatce ve Varnsdorfu, což je mnoha respondenty vnímáno jako zásadní nedostatek.

Základním problémem Šluknovska obecně je, jak vyplynulo i z výše zmíněné ankety mezi občany, vysoká nezaměstnanost ve spojitosti se špatnou dopravní dostupností a obslužností, tudíž i nízkou mobilitou obyvatelstva a nízkou atraktivitou pro investory. Nejhuře jsou na tom zejména malé obce Chřibská a Rybníště, kde se míra nezaměstnanosti pohybuje kolem 20 procent. Nezaměstnanost v nízkých věkových skupinách je problémem zejména pro Krásnou Lípou, která má rovněž vyšší podíl nezaměstnaných s nízkým vzděláním. Jednou z možností rozvoje regionu je proto zmiňovaný rozvoj turistického ruchu s důrazem kladeným na chráněné krajinné území, ve kterém se nachází. Ovšem i tento rozvoj bude pravděpodobně narážet na problém odcházení vzdělané a kvalifikované části obyvatelstva z regionu do větších měst.

Podle expertních odhadů lze nezaměstnanost mezi romskými obyvateli sociálně vyloučených lokalit odhadovat mezi 90 až 95 procenty. Nekvalifikovanost a nízká vzdělanost (v 50 procentech případů dlouhodobě nezaměstnaných se prý jedná dokonce o negramotnost) jsou dalšími závažnými problémy regionu, které podobně jako nezaměstnanost postihují nejen romské obyvatele ale i zástupce „majoritního“ etnika. Z tohoto důvodu je Šluknovsko specifickým regionem, v němž by bylo potřeba zaměřit se na podporu všech dlouhodobě nezaměstnaných obyvatel měst bez ohledu na jejich etnicitu. Specifikem obyvatel sociálně vyloučených lokalit na území zkoumaných měst je nízký zájem o vzdělání dětí a o význam vzdělávání obecně, neboť budoucnost svých dětí rodiče často vidí v závislosti na sociálních

dávkách. Tento nezájem spolu s absencí jakéhokoliv vzoru v rodičích a „tradicí“ nezaměstnanosti v rodinách zákonitě vede k vytvoření životního stylu založeného na závislosti na systému sociálních dávek doplněném prací „načerno“ nebo kriminalitou (v případě Šluknovska se jedná především o majetkovou trestnou činnost v podobě rozebírání budov nebo dovážení elektroniky z blízkého Německa).

Veřejně prospěšná práce, veřejná služba a vytváření sociálních firem je vnímáno jako pozitivní krok ke zvýšení zaměstnanosti a vytvoření pracovních návyků v případě dlouhodobě nezaměstnaných nejen ze strany zastupitelů, pracovníků místní samosprávy nebo neziskového sektoru, ale i ze strany obyvatel sociálně vyloučených lokalit. Byť v některých obcích není jasná koncepce výběru míst v rámci veřejných prací a hrozí tak riziko, že se tento nástroj vzhledem k nekonceptčnosti jeho užívání, neprojeví tak efektivní, jak by mohl. Jako zásadní problém je ale viděn nedostatečný počet těchto pracovních míst, dále jejich nekonceptnost, nízké finanční ohodnocení a dále nedostatek podpory vzniku těchto pracovních míst ze strany státu.

Bariérou k uplatnění na pracovním trhu je zejména nízké vzdělání. Mezi žáky mateřských škol je jen minimum romských – podíl variuje od 2,6 procenta k 12,5 procenta. Přitom právě mateřské školy mohou významně přispět ke zmírnění řady handicapů, jež si dítě ze své rodiny přináší na základní školy a které přispívají k jeho nižší školní úspěšnosti. Ve Varnsdorfu je zájem o romských rodičů o zápis do mateřských škol zajištěn informováním terénních pracovníků na ubytovnách, v Krásné Lípě jej velmi pozitivně ovlivňuje práce terénní pracovníce a romského sdružení Čačipen. Přípravné ročníky fungují na několika školách – jako bariéry navýšení počtu žáků jednotliví respondenti jmenovali zejména neochotu romských rodičů nechat své dítě pedagogicko-psychologicky vyšetřit a zaměřování přípravných ročníků se školou mimo hlavní vzdělávací proud. V Rumburku přípravný ročník podle našich informací chybí. Nejčastějšími výchovnými problémy dětí ze všech sociálně vyloučených lokalit byly časté absence, zatímco v prvním stupni je možné je přičítat na vrub zvýšené nemocnosti, na druhém stupni již jednoznačně indikují vztah ke škole. V sektoru středního školství je nejvýznamnějším hráčem z hlediska integrace sociálně vyloučených Střední škola služeb a cestovního ruchu ba Varnsdorfu – škola je nabídkou oborů a počtem studentů nejvýznamnější v okrese a svým zaměřením odpovídá i zacílení regionu na turistiku a cestovní ruch. Na škole jsou také zřízeny tři obory speciálního školství. Procento romských studentů se na těchto oborech pohybuje od 50 do 60 procent, nicméně vysoké procento z nich

obor nedokončí. Celkově lze říci, že je na Šluknovsku dobrá nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež, byť zde chybí například doučování v rodinách.

Síť sociálních služeb je hodnocena jako relativně dobrá a dostatečná v případě Krásné Lípy, Rumburku či Varnsdorfu, v České Kamenici je naopak hodnocena jako nedostatečná. Obecně je vnímána především absence terénních sociálních pracovníků, sociálního poradenství, možností rozšíření volnočasových aktivit pro děti a mládež, absence azylového domu pro matky/otce s dětmi, absence možností navazovat na úspěšné, ale již ukončené projekty, nedostatek možností rekvalifikace a především volných pracovních míst. Ze strany OSPOD či policistů je pociťován nedostatek preventivních programů zaměřených na prevenci kriminality dětí a mladistvých nebo preventivní protidrogové programy v jednotlivých městech. Za velmi pozitivní lze považovat provázanost komunitního plánování sociálních služeb s činností lokální partnerství. Připravenost neziskových organizací a jejich vzájemné provázení je nepochybně jednou ze silných stránek regionu Šluknovska.

Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit zkoumaných měst Šluknovska žijí v blízkosti majoritního obyvatelstva, které o přítomnosti těchto lokalit a jejich obyvatel hovoří v termínech vyjadřujících „negativní nálady“ ve městě. Respondenti se proto téměř ve všech případech shodují, že systém sociálních dávek by měl být nastaven jinak: být více provázaný se zaměstnaností a více reflektovat a zároveň zdůrazňovat rozdíly mezi zaměstnanými a nezaměstnanými. Zejména v České Kamenici a Krásné Lípě jsme se setkali s výraznou expozicí těchto míst kriminalitou. Mezi nejčastější trestné činy patří zejména trestné činy na majetku - například rozebírání neobydlených a nehlídaných objektů kvůli cenným kovům. Se statistikou kriminality také souvisí vysoký počet osob propuštěných z vězení. Respondenti se shodují, že v regionu nejsou příliš aktivní extremistické skupiny, byť volební výsledky ukazují, že jejich počet v uplynulých letech narůstá. Vzhledem k narůstajícím „negativním náladám“ lze očekávat, že, pokud by začala být v regionu aktivní extremistická buňka, budou příznivci krajně pravicových proudů přibývat výrazněji.

Jako rizikové formy chování respondenti velmi často zmiňované drogové, alkoholové a herní závislosti. Tyto projevy vesměs demotivují obyvatele lokalit k hledání uplatnění na volném pracovním trhu (někdy ho vzhledem k projevům těchto závislostí přímo znemožňují), výrazně zhoršují ekonomickou situaci a snižují dispozice postarat se o svou rodinu a věci každodenní potřeby. Odhadujeme, že v regionu může žít až 200 problémových uživatelů. Užívá se široké spektrum drog – zejména pervitin, toluen a konopné drogy. Aktéři

z některých měst by přivítali větší aktivitu v oblasti primární prevence. Nejvyšší počet výherních automatů se ze zkoumaných šluknovských obcí nachází ve Varnsdorfu, dále následuje Rumburk, s větším odstupem pak Česká Kamenice a Krásná Lípa. Prostorová regulace hazardu byla schválena ve Varnsdorfu (který vyhláškou mj. omezuje i prostituci) a v České Kamenici, nikoli však ve druhé dvojici obcí, ačkoli při standardizaci připadá jeden automat ve Varnsdorfu a Rumburku podobný počet obyvatel.

14. Doporučení

Bydlení

- Pro zvýšení šancí obyvatel sociálně vyloučených lokalit na zlepšení své bytové situace by bylo vhodné, aby jednotlivá města a obce spravující svůj bytový fond vytvořily programy sociálního bydlení, popřípadě palety dostupného bydlení, v rámci nichž by došlo k diferenciaci bytů a vzniku databáze bytů, klientů a vlastníků s cílem klienty účinně motivovat, kontrolovat a případně sankcionovat. Tento plán by měl vyústit v koncepci sociálního bydlení a bytové politiky vzhledem k sociálně vyloučeným obyvatelům měst. Usilovat o zavedení vodoměrů přímo v sociálně vyloučených domácnostech (za zničený vodoměr v bytě pak nesou odpovědnost přímo osoby v domácnosti). Ani jedno ze zkoumaných měst Šluknovska nemá zpracovanou koncepci sociálního bydlení nebo provázaného bydlení, nastavenou provázanost sociálních služeb se sociálním bydlením, což se projevuje jako nedostatek především v souvislosti s trendem privatizace bytových fondů měst a se zvyšující se zadlužeností domácností.
- Podobně se ve všech lokalitách, stejně tak i na Šluknovsku, objevuje absence dostatečného počtu krizového bydlení pro matky či otce (eventuálně rodiny) s dětmi.
- Zvážit možnost větší podpory služby dluhového poradenství vzhledem k dynamice zadlužování sociálně vyloučených domácností. Dosud se podle aktérů zcela neosvědčily splátkové kalendáře.
- Ve Varnsdorfu se zaměřit na dodržování hygienických a ubytovacích standardů v ubytovně Sport.

Zaměstnanost

- Sledovat strukturu nabízených rekvalifikací a návazných pracovních míst a snažit se zajistit maximální provázanost (jako neefektivní hodnotí respondenti spolupráci Úřadu práce Děčín pouze s jednou rekvalifikační agenturou). Nicméně výrazným limitujícím faktorem je vysoká nezaměstnanost v regionu spojená s nutností mobility do zaměstnání. Další možností je zajistit dlouhodobě nezaměstnaným s nízkou kvalifikací programy, které by jim umožnily doplnit si základní vzdělání či vyučení.
- V současné situaci vysoké nezaměstnanosti v důsledku masivního propouštění a zavírání podniků se v roce 2009 zvýšila nezaměstnanost především nekvalifikovaných a nízkokvalifikovaných osob, mezi kterými je mnoho sociálně vyloučených obyvatel. V této situaci podle pracovníků a pracovníků úřadů práce ztrácí význam pořádání motivačních kurzů, na něž by nenavazovala možnost nastoupit do zaměstnání. Podobně i zajištění rekvalifikačních kurzů firmami vybranými především podle ceny v předložené nabídce se ukazuje jako neflexibilní a problematičtější, než tomu bylo v minulých letech.
- Na Šluknovsku v současné chvíli chybí pracovníci terénního pracovního poradenství, kteří by mohli vytipovávat motivované uchazeče o zaměstnání, doprovázeli je při jednání o zaměstnání, uzavírání smluv a poskytovali podporu v prvních dnech zaměstnání, byť některé aspekty této služby jsou místními organizacemi v současné době poskytovány.
- Vzhledem k velkému počtu dětí ze sociálně vyloučených rodin, jež nedokončí střední školu, doporučujeme rozvoj programů usilujících o návrat dětí ke studiu – v rámci těchto programů by se seznámili s obory, jež se mohou vyučit, vedle toho by projekt posiloval i jejich motivaci k dokončení středního vzdělání. Nutno realizovat ve spolupráci s nějakou střední školou – v místě se ukazuje jako výhodná Střední škola služeb a cestovního ruchu ve Varnsdorfu.
- Vzhledem k nízkému počtu volných pracovních míst, doporučujeme soustředit se na i poptávkou stranu trhu pracovních sil. Vytipovat vhodné subjekty, jež by se věnovaly sociálnímu podnikání, a podporovat jejich činnost. Zvážit při vyhlašování výběrových řízení zařadit do podmínek bodové zvýhodnění firem, které zaměstnávají sociálně vyloučené osoby.

- Na poptávkové straně trhu pracovních sil rovněž doporučujeme spolupráci neziskových organizací, obcí, úřadu práce a firem při vytváření pracovních míst.
- Zkušenosti s nově vzniklým institutem veřejně prospěšných prací a veřejné služby jsou na Šluknovsku nejednoznačné. Klienti jsou motivováni, ale vzniklých míst není dostatek, zaznívají rovněž stížnosti na bezkonceptnost při výběru prací zařazených do těchto programů.
- Zvýšení atraktivity pro investory a zvýšení mobility zaměstnanců či uchazečů o zaměstnání skrývá umístění regionu možnost zaměřit se na cestovní ruch z důvodu přírodního bohatství Šluknovského výběžku, zároveň díky blízkosti se Spolkovou republikou Německo otevírá možnost navázání bližší spolupráce mimo jiné i v cestovním ruchu.

Vzdělání

- Motivace romských rodičů k umisťování dětí do předškolních zařízení je velmi nízká, přestože by mohlo sloužit dětem žijícím v sociálně vyloučených lokalitách k vyrovnání sociokulturního handicapu a tak jim usnadnit vstup na ZŠ. Doporučujeme proto pomocí terénních sociálních pracovníků motivovat sociálně vyloučené rodiny, aby tyto služby využívaly, tato motivace se efektivně daří v Krásné Lípě či Varnsdorfu.⁸³
- Platby v mateřských školách by měly být bezhotovostní a mateřské školy by měly připouštět mírnější startovací režim, kdy by si všechny zúčastněné strany zvykaly na pobyt dítěte v mateřské škole. Pro rodiny, jimž nevyhovuje pravidelný režim v mateřské škole, či pro děti ze sociálně vyloučeného prostředí, které nelze z kapacitních důvodů do mateřských škol umístit, se jeví jako vhodná alternativa nízkoprahové zařízení pro děti v předškolním věku, kam by mohly docházet i se svými rodiči.
- S pomocí terénních sociálních pracovníků působit na rodiny v rámci prevence započetí školní docházky dětí ve škole mimo hlavní vzdělávací proud.
- Doporučujeme navýšit počet subjektů věnujících se doučování dětí mimo školu. V současné době na Šluknovsku nepůsobí žádný subjekt, jenž by nabízel

⁸³ V tomto směru považujeme za přínosné inspirovat se projektem Kukadla – Jakhora realizovaným v letech 2003 až 2005 organizací Step by Step ČR.

doučování přímo v rodinách. Tato služba dává možnost pracovat s celými rodinami, aby i rodiče byli motivováni své děti při studiu podporovat a vnímat a hodnotit jejich školní úspěchy. Vedle toho doporučujeme také navýšit počet odborných pracovníků - asistentů pedagoga, školních psychologů či asistentů pedagogů – bude však obtížné takto vzdělané lidi do regionu přitáhnout.

- S výjimkou České Kamenice jsou ve zkoumaných městech Šluknovska⁸⁴ provozována nízkoprahová zařízení, která často zajišťují i doučování žáků škol v případě jejich zájmu. Problémem těchto zařízení je ovšem jejich krátkodobé financování, které znemožňuje rozvoj dlouhodobých, koncepčních a systematických aktivit, a často i nedostatečná podpora těchto zařízení ze strany vedení měst.
- V současné nabídce mimoškolních aktivit chybějí v současnosti takové, které by vytipovávaly, připravovaly a motivovaly žáky základních škol ze sociálně vyloučeného prostředí ke studiu na střední škole – pracovní motivace formou návštěv podniků a středních škol, besedy se zástupci různých profesí a „role models“ (setkání s Romy, kteří se uplatnili na trhu práce), informační aktivity představující blíže konkrétní obor či danou školu, specifické doučování vybraných žáků s ohledem na případné přijímací zkoušky či zvládání učiva bezprostředně po vstupu na SŠ.
- V současné chvíli také na Šluknovsku chybí subjekty, které by zajišťovaly sociálně vyloučeným žákům podporu během studia na střední škole. Žáci, kteří studiem prochází, by měli mít možnost neformálního setkávání ve volnočasovém klubu, kde budou mít příležitost pro výměnu zkušeností, příp. neformální besedy s úspěšnými Romy – bude zde docházet k dalšímu násobení průběžných motivačních aktivit a k přípravě na vyučování včetně doučování. Nutná je jejich provázanost se Střední školou služeb a cestovního ruchu ve Varnsdorfu.
- Jako nedostatečné se projevuje pokrytí motivačních programů pro mladistvé starší 15-ti let, kteří již ukončili povinnou školní docházku a pocházejí-li ze sociálně vyloučených lokalit, velmi často nepokračují v dalším vzdělávání a evidují se na úřad práce. Ovšem tato skupina je institucionálně zcela opomíjena a je také jen velmi obtížně motivovatelná do těchto služeb docházet. Nutno je však upozornit

⁸⁴ V Krásné Lípě, Rumburku a Varnsdorfu.

na skutečnost, že tento typ služeb je deficitní ve všech lokalitách a ze zkušeností z jiných míst je známo, že je obtížné připravit program, který by tuto cílovou skupinu přilákal.

- Prostorová dostupnost by měla být využita k navázání užší spolupráce mezi základními školami a gymnáziem, aby žáci základních škol byli v užším kontaktu s možnostmi dalšího studia na této vzdělávací instituci. Mezi studenty gymnázia lze rovněž rekrutovat dobrovolníky pro doučování sociálně vyloučených dětí.

Služby pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

- Jako hlavní problém oblasti poskytování sociálních služeb a služeb pro osoby ohrožené sociálním vyloučením byl jmenován nedostatek financí na rozvoj sociálních služeb; nevyhovující zázemí a infrastruktura dané krátkodobým financováním, které podobně jako v případě zařízení organizujících volnočasové aktivity dětí a mládeže znemožňuje rozvoj dlouhodobých, koncepčních a systematických aktivit. V případě dostatku financí a jejich dlouhodobého zajištění by se otevřela možnost NNO, církevním a jiným organizacím navázat na úspěšné, ale již ukončené projekty.
- Krásná Lípa, Rumburk a Varnsdorf zaměstnávají terénní pracovníky. Menší obce Šluknovska terénní pracovníky v současné době nezaměstnávají, ale jejich absence ve městě je pociťována a jejich přítomnost se ukazuje jako žádoucí. Podobně jako v případě specialistů v oblasti školství je i v oblasti sociálních služeb nedostatek vysokoškolsky vzdělaných sociálních pracovníků
- Za příklad dobré praxe považujeme úzké provázání procesu komunitního plánování a lokální partnerství, včetně informování o této činnosti na internetových stránkách Komunitního centra Kostka Krásná Lípa.

Kriminalita a rizikové formy chování

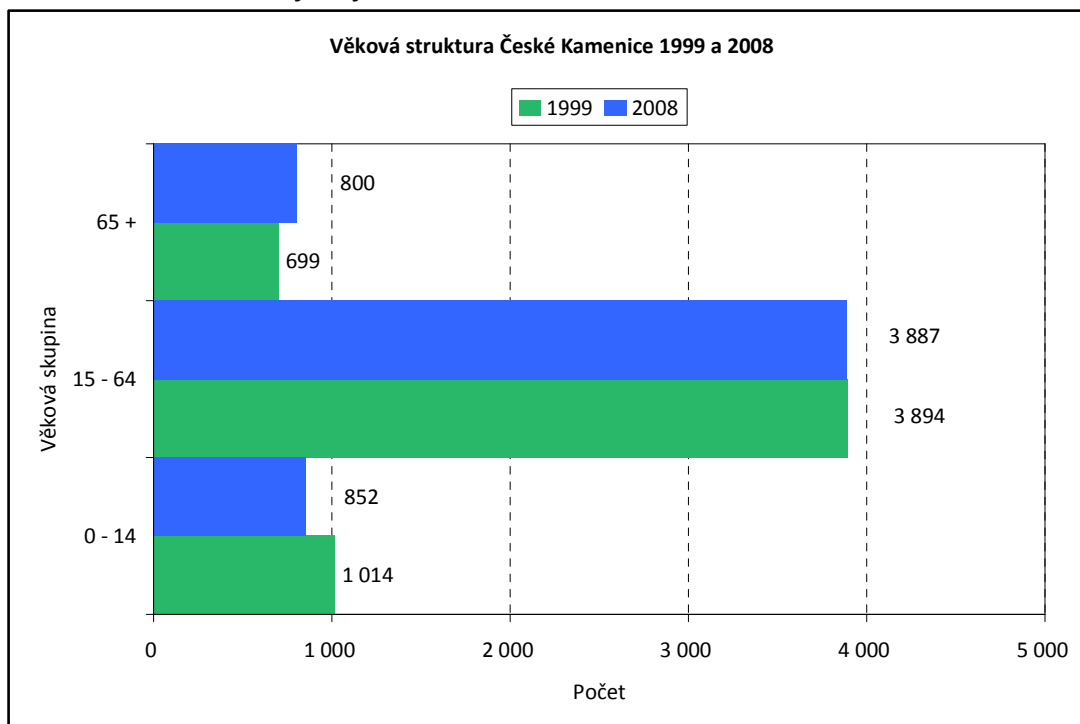
- Jsme si však vědomi faktu, že vzhledem k existenci videoterminálů regulovaných Ministerstvem financí ČR je regulace tohoto rizikového jevu ze strany obcí jen obtížně realizovatelná.
- Na Šluknovsku chybí odborné a právní, dluhové poradenství a informovanost o tom, jakým způsobem se dluhům vyhnout. Města by dále měla usilovat o vytvoření záchranné sociální sítě (azyly, noclehárny) a sociální rehabilitace pro

osoby po výkonu trestu a propuštění z ústavní výchovy či o zavedení protidrogových programů a programů prevence kriminality zaměřených především na děti a mladistvé v jednotlivých městech bez nutnosti dojíždět.

- Zvážit založení místa romských asistentů policie.
- Doporučujeme zaměřit se na informování o sociálním vyloučení a rizicích pravicového extremismu v rámci kampaní a zapojení problematiky sociálního vyloučení, pravicového extremismu a rasismu do projektové výuky na školách.

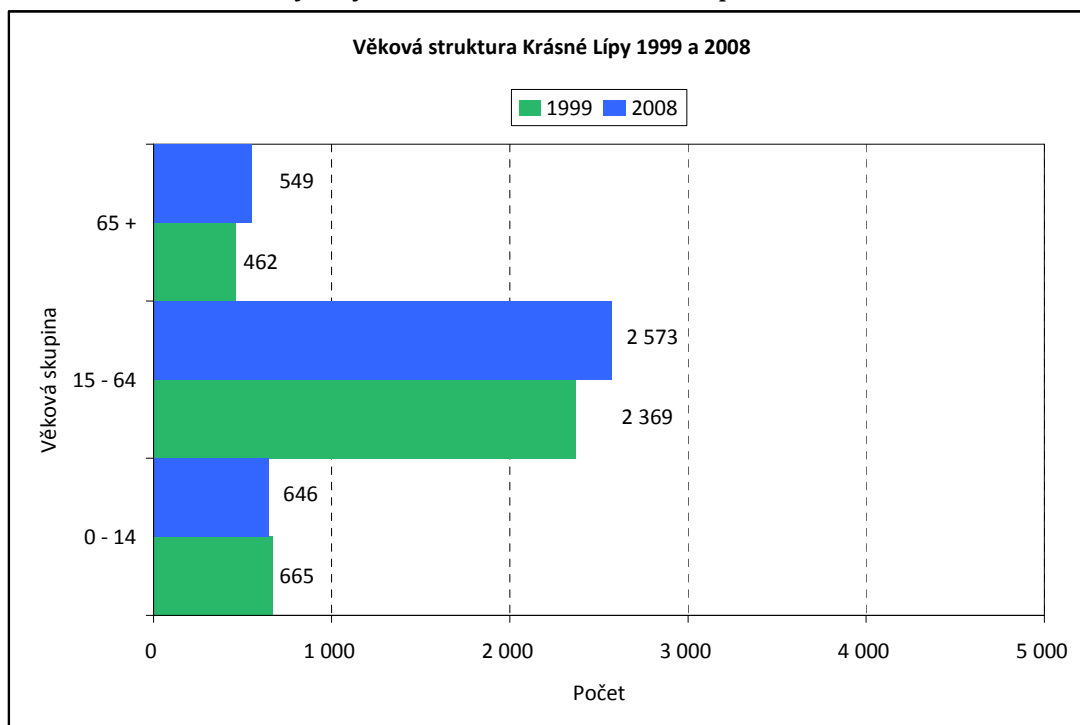
Příloha: Grafy – demografie

Srovnání věkové struktury obyvatelstva města České Kamenice 1999 a 2008



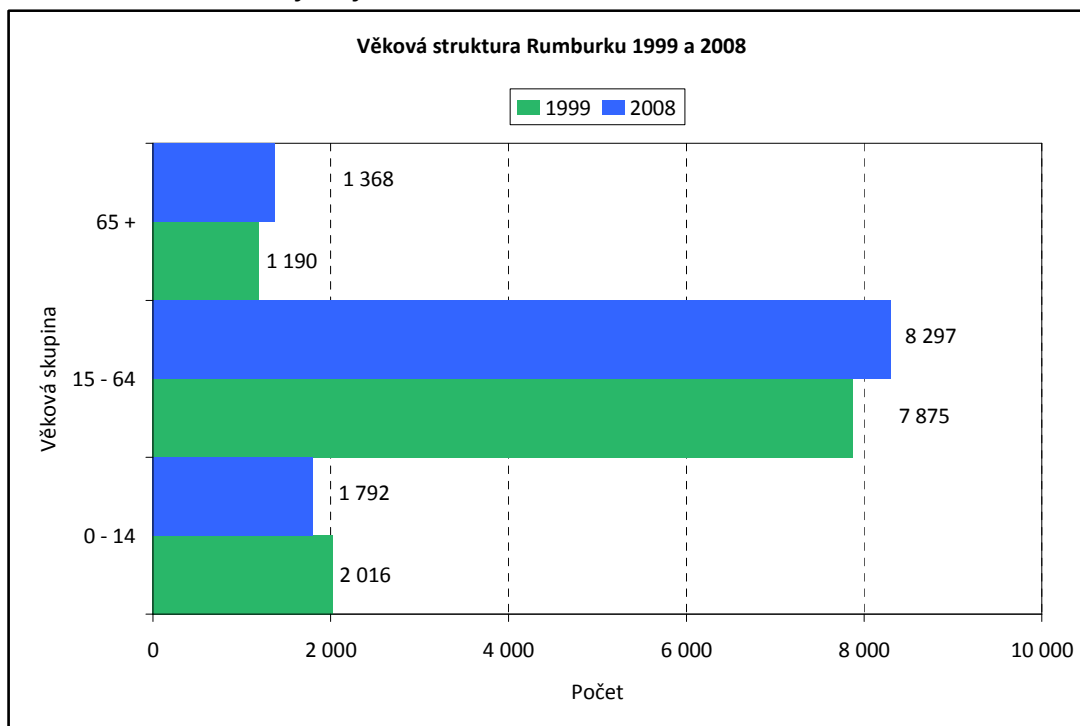
Zdroj: Demografická ročenka měst a obcí 1999 až 2008

Srovnání věkové struktury obyvatelstva města Krásná Lípa 1999 a 2008



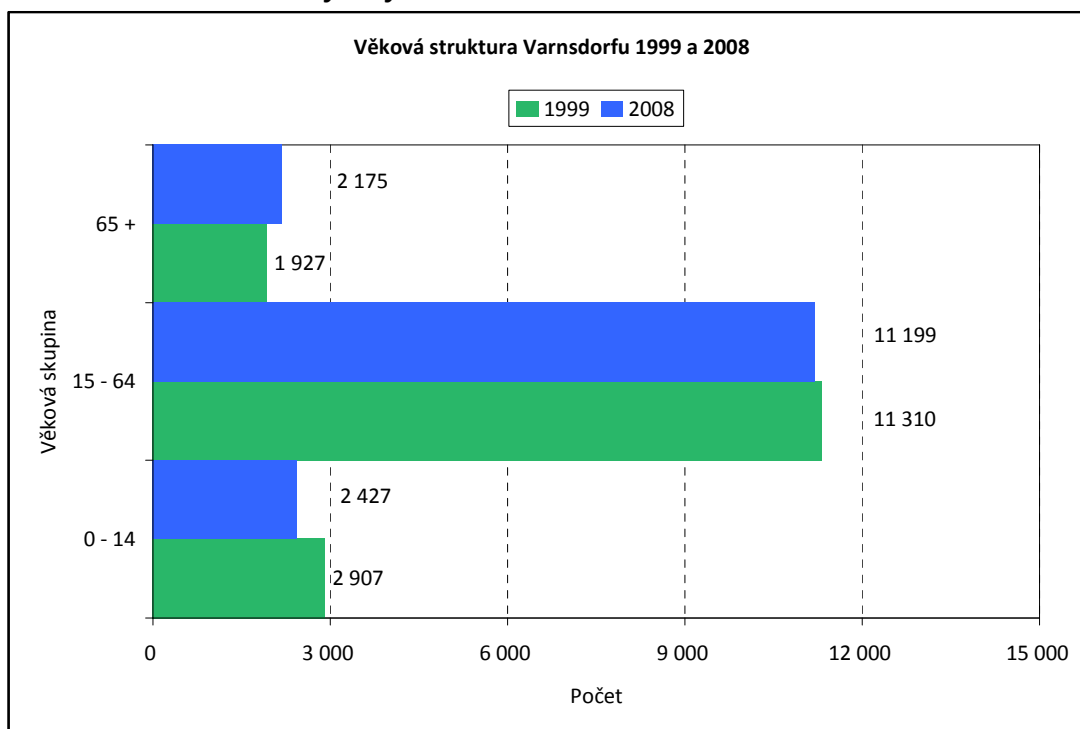
Zdroj: Demografická ročenka měst a obcí 1999 až 2008

Srovnání věkové struktury obyvatelstva města Rumburk 1999 a 2008



Zdroj: Demografická ročenka měst a obcí 1999 až 2008

Srovnání věkové struktury obyvatelstva města Varnsdorf 1999 a 2008



Zdroj: Demografická ročenka měst a obcí 1999 až 2008